

Fjortonde århundradets första kulturkamp i dess
förhållande till Reformationen.

Akademisk Afhandling,

som

jemte på Latinska språket författade theser
med Högvärdiga Theologiska Fakultetens i Lund tillstånd
kommer att offentligen försvaras å auditorium nr VI

Lördagen den 30 September kl. 10 f. m.

af

And. Malmström,

Theologie Lektor, Akademi-Dozent.

Lund 1882.

Håkan Ohlssons Boktryckeri.

Kyrkoherden i Örgryte och Carl Johans församlingar
Prosten öfver Södra Domprosteriets Contract af Göteborgs stift
Theologiae och Philosophiae Doctoren

Claës Sven Lindskog

med vördnad och tillgifvenhet

af

Författaren.

Liksom för den enskilde det nya lifvet i Kristus innebär icke blott ett fasthållande af trons eviga föremål, utan också i sammanhang dermed och på grund deraf ett omgestaltande af alla människans förhållanden, så kan det sägas, att icke blott en viss tidsålder i kyrkans historia, utan kyrkan sjelf i hela sin utveckling måste vara reformatorisk. Men hvarken hos den enskilde eller hos kyrkan finna vi ett jemnt framåt-skridande, utan i bådas lif förekomma tider, hvilka för det upplysta medvetandet måste te sig såsom tillbakagående, såsom återgångar till en öfvervunnen ståndpunkt, ja hvarvid det stundom kan sättas i fråga, om man icke affallit och blifvit sin eviga bestämmelse otrogen. Då blifver för den enskilde bättringen en lifsuppgift, reformationen för kyrkan. Denna uppgift kan väl för en tid undanskjutas och genom falska slutledningar förnekas, men, såvida hos individen och samhället något andeligt lif är qvar, måste den återkomma med förnyad kraft, göra sig gällande på nya områden.

Icke ens för hedendomen är begreppet reformation främmande. Äfven på detta område var man stundom medveten om affall, kände man behof att gå tillbaka till en äldre tids åskådning, till en urtid, som stod gudomen närmare ¹⁾ och under hvilken de sedliga och religiösa grundbegreppen voro klarare ²⁾. Ett sådant reformatoriskt element låg i den Helleniska filosofiens ställning till de i Medelhafsländerna gängse folkreligionerna, ehuru den egentligen ej var i stånd att genomtränga massorna. Mera storartadt, mera djupgående visar sig detta element i Buddhaismens kamp mot Brahmanismen ³⁾. I båda fallen har det reformatoriska elementet en viss karakter af universalitet, går öfver nationaliteternas trånga gränser.

Ännu mer än på dessa det religiösa lifvets lägre områden måste en sådan om-
skapande lifsutveckling ega rum inom den kristna kyrkan. Också visar oss der historien, jemte fasthållandet af trons grundsanningar, en ständigt fortgående nybildning och om-

¹⁾ Jfr *Cic. Tusc.* I: XII: Auctoribus quidem ad istam sententiam, quam vis obtineri (animos remanere post mortem) uti optimis possumus, quod in omnibus causis et debet et solet valere plurimum, et primum quidem omni antiquitate, quae quo propius aberat ab ortu et divina progenie, hoc melius ea fortasse, quae erant vera, cernebat.

²⁾ *Herod.* I: VIII: πάλαι δὲ τὰ κατὰ ἀνθρώποις ἐξείρηται, ἐκ τῶν μανθάνειν δεῖ. Äfven Plato går tillbaka till forntidens tro och åskådning, när han vill hemta bevis för själens odödlighet, jfr *Phaed.* 70 C, *Menon* 81 A—C.

³⁾ Jfr v. OLDENBERG, *Buddha, sein Leben, seine Lehre, seine Gemeinde* ss. 3, 4 flj., der just en dylik jemförelse förekommer.

bildning. Kyrkans grundläggning är begynnelsen till den mest omfattande reformation ¹⁾, som historien känner. Att denna ombildning fortgår så säkert, nästan utan att taga ett steg tillbaka, beror bland annat derpå, att kyrkan kan draga nytta af det storartade förarbete, som antikens odling lemnat ²⁾. På arten och beskaffenheten af den kulturform, hvari den utvecklar sig, beror också den följdriktighet, hvarmed den kristna åskådningen tillämpas, en följdriktighet, som redan den tidens grundligare tänkare stundom funno öfvergå till ensidighet, isynnerhet under den Gamla kyrkohistoriens sista skiften ³⁾.

I slutet af det femte århundradet faller det antika statsskicket samman och följes snart i sitt fall till en alltför betydlig del af dess urgamla odling. Detta var icke blott en följd af kristendomens framträdande och magtutveckling, utan berodde i första rummet och egentligen deraf, att folken under sekelgammal vantro förspilt de krafter, som de behöfde för att upprätthålla sin civilisation. Ty det slägte, som, förenadt under Romarfolkets spira, bebodde Medelhafsländerna, hade redan, innan tidens fullhet inträdde, begynt åldras och tyna. Nu blef emellertid för kristna kyrkan nybildning, nyodling en lifsuppgift. Hon skulle af det utgamla bevara så mycket, som kunde begagnas för att i någon mån underlätta det bildningsarbete, som den Germaniska folkstammen behöfde för att fullt tillegna sig kristen tro. Här mer än annars hade dock Frälsarens ord: "såden är mycken, men arbetarena äro få", sin tillämpning. Och huru väl än kyrkan fördelade arbetsfältet, måste hon dock lida, att många områden af världen och folklivet

¹⁾ Man möter icke så sällan i den Gamla kyrkan under i det enskilda skiftande former den tanke, att kristendomen är icke så mycket någonting nytt som en återställelse af en renare urreligion. Så t. ex. inom den pseudoclementinska lärokretsen, NEANDER *K. G. I. 2: 621*. Och *Tertullianus* vänder sig vid sin apologi för kristendomen till ett slags naturlig religion. *De Testim. An. I*: Novum testimonium advoco, imo omni literatura notius, omni doctrina agitatius, omni editione vulgatius, toto homine majus, id est totum quod est hominis. — Non eam te advoco, quae scholis formata, bibliothecis exercitata academii et porticibus Atticis partam sapientiam ructas. Te simplicem et rudem et impolitam et idioticam compello, qualem habent, qui te solam habent: illam ipsam de compito, de trivio, de textirino totam.

²⁾ Så erkänner redan *Hilarius* († omkr. 366), *de trinitate II: 1*: Sufficiebat quidem credentibus Dei sermo, — cum dicit Dominus: Euntes nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti cet. — Sed compellimur haeticorum et blasphemantium vitiis illicita agere, ardua scandere, ineffabilia loqui, inconcessa praesumere. Et cum sola fide expleri, quae praecepta sunt, oporteret, adorare scilicet Patrem et venerari cum eo Filium, sancto Spiritu abundare: cogimur sermonis nostri humilitatem ad ea, quae inenarrabilia sunt, extendere, et in vitium vitio coarctamur alieno; ut quae contineri religione mentium oportuisset, nunc in periculum humani eloquii proferantur. jfr GIESELER, *K. G. I. 2 s. 41* följ.

³⁾ Ja *Justinus* går så långt, att han anser de hedniska tänkarnes betydelse såsom bärare af ett slags visdom bero på deras delaktighet i *Λόγος* och härleder deras villfarelse deraf, att de ej fullkomligt tillegnat sig honom; jfr *Justini Mart. Apol. II: 10*: Μεγαλειότερα μὲν οὖν πάσης ἀνθρωπίνου διδασκαλίας φαίνεται τὰ ἡμέτερα διὰ τὸ λογικὸν τὸ ὅλον τὸν φανέντα δι' ἡμᾶς Χριστὸν γεγονέναι, καὶ σῶμα, καὶ λόγον, καὶ ψυχὴν. Ὅσα γὰρ καλῶς αἰεὶ ἐφθέγγαντο καὶ ἔργον οἱ φιλοσοφῆσαντες, ἢ νομοθετήσαντες, κατὰ λόγον μέρος ἐπέσειος καὶ θεωρίας ἐστὶ ποιηθέντα αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τὰ τοῦ λόγου ἐγνώρισαν, ὅς ἐστι Χριστός, τὰ ἐναντία ἑαυτοῖς πολλὰκις εἶπον κτλ. Härmed kan sammanställas slutet af samme författares *Expos. Rectae Fidei* (c. 18): Ἴδε πῶς ἀθλήσας τὸν δοῦμον ὁ λόγος νικητὴς ἀπεφάνθη. Στεφανηφορεῖτω λοιπὸν καὶ πομπειέτω καὶ τοῖς τῆς νίκης στεφάνοις ὠραῖέσθω καὶ θριαμβεύετω τῶν ἀντιπάλων τὴν ἡτταν κτλ.

lågo ouppodlade, hon måste ofta med smärta se, huru sådden öfverväxtes af ogräs och tycktes spårlöst försvinna.

Derföre blifver på ett särskildt sätt för Medeltidskyrkan, i och med dess nybildande, reformation en lifsuppgift.

Detta kan icke i samma mening sägas om Forntiden. Skulle äfven det gamla påståendet, att Forntiden utbildade folkens krafter ensidigt, i vissa fall hafva sin tillämpning på egendomligheterna i antikens kyrkogestalt, så kan det icke sägas, att den tid, som förflyter emellan kyrkostiftelsen och Gregorius den Store har karakteren af stillastående, såsom det politiska lifvet i kejsarstatens sista dagar, än mindre af tillbakagående och affall. Redan under första afdelningen af denna period, under den tid, som ligger emellan kristendomens framträdande och dess antagande såsom statsreligion, har kyrkans åskådning och utseende flera gånger förändrats. Ja i utvecklingen af sjelfva grundförhållandena visar oss hvarje nytt århundrade nya uppslag. Ännu de apostoliska fädernas tidsålder ¹⁾ är fiendtlig mot verldslig vishet ²⁾ och hednisk konst; åtminstone skönjer man ej i de skrifter, som tillhöra denna period, något försök att taga dem i Guds rikes tjenst. I fråga om författningen hade deremot möjligen redan denna tid gått framom den apostoliska, begynt utveckla sig efter det Romerska statsidealet ³⁾ och äfven en långt senare tids mera utvecklade författning fördes af traditionen tillbaka till apostlalärjungen Clemens ⁴⁾. I slutet af det andra århundradet börjar kyrkan göra eröfring äfven på den Helleniska filosofiens område. Skulle den tro, så hafva de ur de verldsvise tänkarnes skolor utgångne kyrkolärarne frågat sig sjelfva, den tro, som visat sig ega sådan magt att omgestalta hela lifvet, ej våga mäta sig med de hedniske mästarnes lärobyggnader ⁵⁾? Eller måste man, för att tillfredsställa den efter klarhet och djup sökande menniskoanden, låta hedendomens filosofemer och myther upptagas i den

¹⁾ Vi kunna ej till denna tid räkna brefvet till Diognet, ehuru FUNCK, *opp. Patrum apostt.* och SPRINZL (*Die Theologie der Apostolischen Väter*) vidhålla detta gamla påstående.

²⁾ Jfr Col. 2: 8 äfvensom, hvad som säges Polyc. II ἀπολιπόντες τὴν κενὴν ματαιολογίαν καὶ τὴν τῶν πολλῶν πλάνην πιστεύσαντες εἰς τὸν ἐγχείρατα — — δουλεύσατε τῷ Θεῷ.

³⁾ Så har redan Clemens i sitt bref till den korinthiska församlingen framhållit för de kristna den romerska härordningen såsom ett exempel att efterlikna, Clem. XXXVII: Στρατευόμεθα οὖν, ἄνδρες ἀδελφοί, μετὰ πάσης ἐκτενείας, ἐν τοῖς αἰσίοις προστάγμασιν αὐτοῦ. Κατανοήσωμεν τοὺς στρατευομένους τοῖς ἡγουμένοις ἡμῶν, πῶς εὐτάκτως, πῶς εἰκτικῶς, πῶς ὑποταγμένως ἐπιτελοῦσιν τὰ διατασσόμενα. Οὐ πάντες εἰσὶν ἑπαρχοὶ οὐδὲ χιλιάρχοι οὐδὲ ἐκατόνταρχοι οὐδὲ πεντηκόνταρχοι οὐδὲ τὸ καθεξῆς ἀλλ', ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι τὰ ἐπιτασσόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἡγουμένων ἐπιτελεῖ. Οἱ μεγάλοι δῖχα τῶν μικρῶν οὐ δύναται εἶναι οὔτε οἱ μικροὶ δῖχα τῶν μεγάλων. σύγκρασις τίς ἐστὶν ἐν πάσιν καὶ ἐν τούτοις χρήσις. Redan vid den tiden således se vi den Romerska kyrkan utrustad med regerandets gälfva (χάρισμα τῆς κυβερνήσεως).

⁴⁾ Öfverskriften på de Apostoliska Konstitutionerna lyder i Codex Turrianus: Διαταγαὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος τοῦ Ρωμαίων ἐπισκόπου κτλ.

⁵⁾ Ep. ad Diogn. VIII: Τίς γὰρ ὅπως ἀνθρώπων ἡπίστατο, τί ποτ' ἐστὶ Θεός, πρὶν αὐτὸν εἰλεῖν; ἢ τοὺς κενούς καὶ ληρώδεις ἐκείνων λόγους ἀποδέχῃ τῶν ἀξιοπίστων φιλοσόφων; ὧν οἱ μὲν τινες πρὸ ἔφρασαν εἶναι τὸν Θεόν (οὗ μελλοῦσι χωρήσειν αὐτοί, τοῦτο καλοῦσι Θεόν) οἱ δὲ ὕδωρ, οἱ δ' ἄλλο τι τῶν στοιχείων τῶν ἐκτισμένων ὑπὸ Θεοῦ. καίτοι γε εἴ τις τούτων τῶν λόγων ἀποδέκτός ἐστι, δύναται ἂν καὶ τῶν λοιπῶν κτισμάτων ἐν ἑκαστῶν ὁμοίως ἀποφαινεσθαι Θεόν.

kristliga läran såsom en högre vishet, såsom en esoterisk tradition¹⁾, såsom en visdom för de fullkomliga, i likhet med hvad förfäktarne af den falska gnosis gjorde²⁾? Tertullianus tyckes anse denna fara för oundviklig³⁾, men har i sjelfva verket bevisat motsatsen, har visat sig i stånd att främja den kyrkliga läroutvecklingen, just derigenom, att han kunnat förfoga öfver den Helleniska filosofiens tillgångar. Och sedan den med Tertullianus samtidige Clemens Alexandrinus uttalat den tanken, att filosofien har en uppfostrande betydelse för kristendomen⁴⁾, vinner denna tanke alltmera erkännande och tillämpas under det tredje århundradet särskildt inom den Alexandrinska skolan⁵⁾. Och att i samma århundrade konsten blifvit upptagen i den kristna kyrkan, vittnar Eusebius uttryckligen⁶⁾.

Vända vi oss härifrån till den Gamla kyrkans andra afdelning, så visar oss det fjärde århundradet en storartad kamp, hvari till slut det upplysta kristliga medvetandet vinner seger, en kamp angående sjelfva kristendomens grundsanning, der stridens utgång länge är oviss, och sedan den på en punkt vunnit sin afslutning genom det andra ekumeniska mötets beslut, på andra håll upplågar för att fortvara in i medeltiden. Men vi kunna icke kalla den seger, som vans öfver den Germaniska arianismen, och de dermed i sammanhang stående förändringarna i kult och författning för en reformation i egentlig mening. Trängde denna strid också ned till de djupare folklagren, så berodde detta dels på de olika folkegendomligheterna, dels på de då så talrika politiska förvecklingarna. Efter midten af femte århundradet finna vi det vetenskapliga intresset minskas särskildt i orienten, hvaremot det ännu lefver kvar hos lärjungarne af Augustinus. Vi finna derföre i det sjette århundradet få namn af betydelse bland idkarne af theologisk vetenskap äfven i vesterlandet. Och detta oaktadt hvila ej de kyrkliga stridigheterna ett ögonblick minst i den del af världen, der det andliga lifvet tyckes i öfrigt gå tillbaka. I samma sjette århundrade nå inom östromerska riket kyrkosöndringarna sin höjd, de omsätta sig på det

¹⁾ *Iren. adv. haer. I praef.*

²⁾ *Ibm III: II: Quum enim (gnostici) ex scripturis arguuntur, in accusationem convertuntur ipsarum scripturarum, quasi non recte habeant, neque sint ex auctoritate et quia varie sint dictae et quia non possit ex his inveniri veritas ab his, qui nesciant traditionem. Non enim per literas traditam illam sed per vivam vocem, ob quam causam etiam Paulum dixisse: Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non mundi hujus.*

³⁾ *De Anima* I yttrar han sig mycket strängt om filosoferna: Cui enim veritas comperta sine Deo? Cui Deus cognitus sine Christo? Cui Christus exploratus sine Spiritu sancto? Cui Spiritus sanctus accomodatus sine fidei sacramento? Sane Socrates facilius diverso spiritu agebatur, siquidem ajunt daemonium illi a puero adhaesisse, pessimum revera paedagogum, — — Quodsi idcirco sapientissimus Socrates secundum Pythii quoque daemonis suffragium, scilicet negotium navantis socio suo, quanto dignior atque constantior Christianae sapientiae adsertio, cujus afflatui tota vis daemonum cedit? — I det följande går han så långt, att han hos Forntidens tänkare medgifver en "prosperum errorem et caecam felicitatem", men slutar 2 cap.: Christiano autem paucis ad scientiam hujus rei opus est; nam et certa semper in paucis et amplius illi quaerere non licet quam quod inveniri licet, infinitas enim quaestiones apostolus prohibet. Porro non amplius inveniri licet quam quod a Deo discitur, quod autem a Deo discitur, totum est.

⁴⁾ *Strom. VI: 823: Εἰζότης οὖν Ἰουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι τῆς παρουσίας ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλήσις ἡ καθολικὴ εἰς περισσίον δικαιοσύνης λαόν.*

⁵⁾ *Jfr NEANDER, K. G. I: III: 916 följ.*

⁶⁾ *Eus. H. E. X: III, et passim.*

politiska området, lösrycka flera provinser från hufvudlandet och gestalta hela det politiska lifvet. Men vi stå här ej framför en kyrka, som behöfver reformation, vi hafva framför oss det verldshistoriska faktum, att folken liksom de enskilda hafva en lifstid, öfver hvilken de ej kunna gå utan att föra en ömklig, tynande tillvaro, när de i sin ungdom förspilt sina krafter genom synd ¹⁾. Och Justiniani I:s långa och ärofulla regering bevisar blott så mycket mer denna sanning. Ty utaf denne furstes eröfringar, som i vidd och betydighet gingo upp emot den öfriga delen af Byzantinska riket, var efter några årtionden qvar blott Sardinien, Baleariska öarne och några mindre områden af Italien. Och den verkan, som domen öfver de Antiochenska lärarne hade, visade, att man ej ens inom detta område tog sina inflytelser från Konstantinopel.

Å andra sidan hade en ny tid börjat dagas. Den vesterländska kristenheten, ifrån begynnelsen genom språkets band förenad under Roms banér, hade under början af den andra afdelningen af Forntiden framträdt med och gjort gällande en viss egendomlighet på det kyrkliga området. Den praktiska begåfning, som var Romarfolket egen, hade visat sig i lagstiftning och kyrklig ordning och äfven på andra områden af det kyrkliga lifvet. Inrättningar, som uppkommo inom den grekiska talande delen af Imperium Romanum, fingo i Vesterlandet nya former och förökad betydelse ²⁾. Det stillastående, den stagnation,

¹⁾ SCOTT har med afseende på Konstantinopel och Byzantinska väldet en särdeles träffande jämförelse i inledningen till *Count Robert of Paris*. Han säger: "The close observers of vegetable nature have remarked that, when a new graft is taken from an aged tree, it possesses indeed in exterior form the appearance of a youthful shoot, but has in fact attained to the same state of maturity, or even decay, which has been reached by the parent stem. Hence, it is said, arises the general decline and death, that about the same season is often observed to spread itself through individual trees of some particular species, all of which, deriving their vital powers from the parent stock, are therefore incapable of protracting their existence longer than it does. — In the same manner efforts have been made by the mighty of the earth to transplant large cities, states and communities by one great and sudden exertion expecting to secure the new capital the wealth the dignity — — of the ancient city, which they desire to renovate. — — But nature has her laws, which seem to apply to the social as well as the vegetable system. It appears to be a general rule, that what is to last long, should be slowly matured and gradually improved, while every sudden effort, however gigantic, to bring about the speedy execution of a plan calculated to endure for ages, is doomed to exhibit symptoms of premature decay from its very commencements". Och i sjelfva verket berodde den sega uthållighet, som föranledt Nygrekiska historieskrifvare att framhålla Byzans' betydelse för vesterlandet såsom en förmur mot Islams och de Tartariskt-mongoliska folkens råhet, mera på hufvudstadens materiella fördelar, dess utmärkta läge för handel, försvar m. m. än på dess innevänares kraft och fosterlandskärlek.

²⁾ För att här fästa uppmärksamheten blott på en sak, så har munkväsendet i den kristna orienten i det hufvudsakliga samma grundtyp och lifsuppgift som i Pachomii dagar. Mekanisk askes och mer eller mindre djupsinnig spekulaton och contemplation är munkarnes lifs verk, såsom hos deras hedniska bröder och Islams dervischer, såsom hos eremiterna och munkarne i Indien och Tibet. Men i vesterlandet frambringa hvarje nytt historiskt uppslag en ny orden. Den tid, som såg den klassiska literaturen förgätas och kulturen gå under, har skapat Benedicti regel för att värna om båda dessa. Carl den Stores och Ludvig den Frommes tid såg icke blott en ny Benedictus, utan en stor del af det verldsliga presterskapet, kanske den mest betydande, började småningom bindas af munklifvets regler. I det följande antydes de två bekanta kongregationernas inflytelse på Hildebrandska systemets uppkomst och seger. Påfvemagten på dess höjdpunkt har sett faran af en "ecclesiola in ecclesia", men genom an-

som vidlådde det nya Roms inrättningar och hela dess andliga lif, såsom ett olycksbringande arf från den gamla verldsstaden, blef mindre än förut en kräftskada för vesterlandet, sedan de nybildade Germaniska rikena tagit vid de Romerske biskoparnes tro. Det nya lifskraftiga element, som derigenom inkommer i kyrkan såsom i folklifvet, gör Europa till den mest betydande del af verlden, folkkyrkor uppstå, i enskildheter olika, i den stora hufvudsaken eniga under Roms biskop, böjande sig för hans anseende, om han icke alldeles gjorde sig det ovärdig. Och under det dessa nya förhållanden alltmera utveckla sig, dör det gamla Latiens tungomål bort¹⁾, och med detsamma förlora sekelgamla inrättningar sin betydelse, sitt fäste i folklifvet.

I början af sjunde århundradet lägges grund till en ny folkvandring. På samma gång den är en reformation för det inre Afrikas och Asiens ociviliserade folk, gör den anspråk på att vara detsamma för kristenheten, hvilken den i sjelfva verket tillfogar större afbräck än alla de öfriga folkhärarne tillsammans. Men den väcker ock till ny kraftansträngning den Germaniska folkstammen, som trodde sig blott hafva att dela och njuta af rofvet från den försvunna Romarestaten. De under Muhammeds tro förenade folkens uppgift blifver eröfning och mission, och de deraf framkallade rörelserna gifva åtminstone åt hela Medeltiden dess karakter.

Nära nog samtidigt dermed har ett namn framträdt på skådeplatsen, som skulle hafva föga mindre betydelse för den Romerska kyrkans framtid än namnet Muhammed för Islams folk. Gregorius är namnet på katolikernas "heros eponymos"²⁾. Den förste med detta namn har gifvit utkastet till Medeltidens hierarkiska byggnad, den sjunde har satt alla krafter i rörelse för att fullända den och skulle kanske ha sett sitt mål vunnet, om han fått lefva några år längre; den trettonde och sextonde hafva för samma system kämpat, den ene mot det reformerande århundradets ledande tankar, den andre mot revolutionstidehvarfvets redan vunna resultater.

Man kan knappt tänka sig två personligheter med på en gång så mycken likhet och hvarandra så motsatta, som Gregorius I och Muhammed. Båda sågo sin lifsuppgift

tagandet af tiggarrordnarne gjort denna farliga magt till ett af de förnämsta stöden för sin absolutism. Och emot sextonde århundradets reformation, å ena sidan den mäktigaste och å andra sidan den mest djupgående religiösa rörelse sedan kyrkans urtid, har en orden bildats, hvilken i magt, omfång och planmessig organisation söker sin like icke blott bland munkordnar utan bland alla verldens associationer.

¹⁾ Omkring år 500 sätter man utslocknandet af skriftspråket såsom ett levande (jfr BERNHARDY, *Grundr. d. Röm. Literat. I Aufl. 148*) och öfverhandtagandet af det vulgärspråk, som förmedlade öfvergången till de Romaniska språken. I det sjette upphör sysselsättningen med literaturen, jfr *Greg. Tur. hist. Franc. pref.*: *decedente atque immo pereunte ab urbibus gallicanis liberalium cultura literarum, cum . . . nec reperiri posset quisquam peritus in arte dialectica grammaticus, qui haec aut stilo prosaico aut metrico depingeret versu, ingemiscabant saepius plerique dicentes: Vae diebus nostris, quia periit studium literarum a nobis nec reperitur in populis qui gesta praesentia promulgare possit in paginis . . . quia philosophantem rhetorem intellegunt pauci, loquentem rusticum multi.* TEUFFEL, *Gesch. d. Röm. Literatur s. 1156.*

²⁾ WATTENBACH, *Geschichte des Römischen Papstthums s. 25*: In jeder Beziehung ist Gregors fünfzehnjähriger Pontificat epochemachend gewesen; man kann ihn als den Regenerator der Römischen Kirche bezeichnen. Er gab ihr die bleibende Form, auf welcher die Folgezeit fortbaute: in bedrängtester, gefährdetster Zeit hat er sie aufgerichtet.

i och visste sig vara ämnade till att utbreda sina idéer. Mission stod för Gregorius först på dagordningen; hans lifs käraste tanke var att sjelf få bära evangeli budskap till yttersta norden, och med siareblick utkorade han Anglosachsiska folket till mål för sin verksamhet. Mission var kanske det förnämsta budet af alla för Muhammeds anhängare, den vissaste vägen till paradiset fröjder. För båda var den religiösa hänförelsen allt; med en viss likgiltighet tyckes äfven Gregorius hafva sett ned på den antika vetenskapen ¹⁾, som dock hade bildat kyrkans ypperste fäder och äfven honom sjelf ²⁾, och som af den kristna åskådningen gjort det system, hvaraf Gregorius sjelf ej ville offra den minsta bokstafven.

Det är märkvärdigt, att man om Gregorius berättar detsamma som om en af kaliferna, Muhammeds vikarier, att han uppbrent biblioteker ³⁾, och af samma skäl. Låt vara, att den historiska kritiken har fritagit Omar från sådan kulturfiendtlighet och att vi kunna tro Gregorii nyare lefnadstecknare ⁴⁾ deruti, att ett sådant förfaringssätt strider emot denne visserligen utmärkte mans karakter; att en sådan saga uppkommit, kan dock vara ett vittnesbörd om den närmaste tidens åskådning.

Det kunde synas besynnerligt, om man ville se någon likhet mellan dessa mäns skrifter, och dock förråda stundom båda, om också i mycket olika grad en viss kärlek till det apokryfiska och vidunderliga. Det är bekant, att i koranen tecknas oss en annan Kristus än den, vi känna genom den Heliga Skrift, vare sig nu den apokryfiska karakterbilden varit den enda för Muhammed bekanta, eller den mest tilltalat den sagolystne österländingen. Man har från Gregorius en mängd bref, intressanta genom de bidrag, de gifva till denne betydande mans karakteristik, och betydelsefulla genom det ljus, de sprida öfver Italiens, ja hvarföre icke öfver den dåvarande kristenhetens historia. När man ser den vikt, han i dessa gifver åt de besynnerligaste och otroligaste legender ⁵⁾, så blir i sjelfva verket ej afståndet så stort mellan honom och profeten från Mekka, i synnerhet om man tager i beräkning deras olika uppfostran och bildning. För båda var idéernas magt öfver sinnena målet, men för begge gick vägen till detta mål genom magten öfver folken och konungarne. Båda hafva varit i stånd att, hvar på sitt område, samla de andliga intressena för den idé, som blef det grundläggande för ett nytt tidehvarf.

Men just på grund af denna likhet framträda i utvecklingen motsatserna så mycket tydligare. Den kristna kyrkan hade i sig upptagit till enhet de föregående tidsåldrarnes bildningselementer, det humana hos Hellenismen och det ethiskt-religiösa hos Israel.

¹⁾ BERNHARDY, anf. st. jfr *Gregor. expos. in Jobum*: ipsam loquendi artem, quam magisteria disciplinae exterioris insinuant, servare despexi, nam non mutacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem devito, hiatus motusque etiam et praepositionum casus servare contemno, quia indignum vehementer existimo, ut verba coelestis oraculi restringam sub regulis Donati.

²⁾ jfr *Greg. Tur. hist. Franc. X: 1*: litteris grammaticis dialecticisque ac rhetoricis ita erat institutus, ut nulli in ipsa urbe putaretur esse secundus. *Isidorus Hisp. de viris illustribus* 27 säger till och med: tantum scientiae lumine praeditus, ut non modo illi praesentium temporum quisquam doctorum sed nec in praeteritis quidem illi par fuerit umquam.

³⁾ BERNHARDY s. 333.

⁴⁾ Jfr LAU, *Gregor. d. Grosse nach s. Leben u. s. Lehre geschildert* Leipz. 1845.

⁵⁾ Ännu mer är detta fallet med hans Dialogi, t. ex. Lib. II, som handlar "de miraculis sancti Benedicti".

Humaniteten var trängd tillbaka, till dess folkhärarnes vågor lagt sig, men skulle framträda, så snart ett ordnad statsskick uppstått, det ethiskt religiösa var alltid nog mäktigt att motverka hednisk ytlighet och försinnligande. Islams styrka ligger förnämligast deri, att den väckte till lif den uråldriga patriarkaliska religionen; deri ligger dess företrädare framför den urartade Asiatiska och Afrikanska polytheismen; deri ligger orsaken till, att denna religion ännu är stadd i utbredning i det inre Afrika och östra Asien. Såsom "ökensönernas furste" är Muhammed stor och upphöjd, såsom en religionsstiftare för Medelhafsfolken är han en vanlig bedragare, en falsk profet. Hans lära visar sig kraftig, så länge fanatismens låga flammor, så länge den näres genom ärofulla krig och byten. Men så snart den första hänförelsen gått öfver, visa sig inre söndring och yttre svaghet. Hvarhelst Gregorii missioner buro frukt, skapades utgångspunkter för civilisationen; i de stora områden deremot, som lades under kalifernas välde, kunde aldrig den lysande despotismen fördölja oförmågan att åstadkomma en sann kultur eller ett verkligt statslif ¹⁾.

Man kan likväl ej med skäl kalla Gregorius för en reformator. Öfvergången mellan Forntid och Medeltid visar i det stora hela först ett tillbakagående. Oaktadt all den inre svaghet, som utmärkte forntidens sista skiften, kan man ej utan smärta se denna tidsålder med sina mäktiga kulturelementer gå under ²⁾ och lemna rum för Medeltidens råa kraft, se det stilla, fredliga samlifvet under Romararikets ordnade statsskick förbytas i Medeltidens oreda, i det allas krig emot alla, som medföljde näfrätten och laglösheten. Och äfven en man med Gregorii magt och betydenhet måste bygga af och på ruiner, måste ofta dagtinga med öfvermäktiga motståndare, nöjd, om han kunde hindra något att ryckas med af tidens ström.

Två århundraden förflyta emellan Gregorii den Stores pontifikat och det Vestromerska kejsaredömet upplifvande genom Karl den Store. Många äro jemförelsepunkterna emellan tingens gestaltning under honom och reformationstidens grundtankar: det landsherrliga summeepiskopatet ³⁾, intresset för folkbildning ⁴⁾, kyrkligt oberoende af Rom och sjelfständiga

¹⁾ Spaniens höga kultur kan ej betraktas såsom ett verk blott af Omijaderna. Provincia Hispania hade redan under Romerska väldets bestånd varit berömd för sina rhetorskolor och för sin bildning. Detta anseende behöll landet under Vestgoternas regemente, hvilken folkstam mer än de andre Germanerna visade låg för Romersk bildning. Så var fallet med lagstiftningen; HALLAM I: 367, och då i det 7:de århundradet hägen för litteratur och konst utslocknat, finner man ännu i Spanien män sådana som Isidorus Hispalensis. Jfr TEUFFEL anf. st. 495.

²⁾ Jfr BERNHARDY, anf. st. s. 329.

³⁾ Det har sitt intresse att i detta stycke gifva akt på den bekanta synoden i Frankfurt am Main 794. Samtiden var böjd att räkna den såsom ekumenisk. Den sammankallas af Karl, sedan hemställan derom till honom ingått från Spanien. Den af Adoptianerna väckta tvistefrågan inleddes "in ausführlicher Rede" (säger HEFELE) af konungen, och vid dess afgörande arbetar synoden och afgifver sitt utlåtande efter landskyrkor, den Italiska särskildt, och den Frankiska särskildt; HEFELE, *Conc. Gesch. III: 680*. Visserligen finnes i en handskrift af Annales veterum Francorum en tillsats af innehåll, att påfvens bekräftelse begärts, och det är visst, att Hadrians bref medföljde till de heretiska Spaniorerna. Men samma möte uppställde 56 Capitula, på hvilka påflig stadfästelse *icke* behöfdes, ja af hvilka det andra var rigtadt mot Italienarnes och påfvarnes älsklingsvidskepelse, bilddyrkan.

⁴⁾ I företalet till Capitula synodalia Aquisgranensia säger Karl, att man ej skall räkna honom det såsom förmätenhet, att han med sina förordningar ingriper på det kyrkliga området, och han stöder sig på den fromme Josias exempel, "med hvilken han för öfrigt i fromhet icke

Germaniska landskyrkor. Äfven på kultens och lärans område har Karl den Store motverkat det försinnligande, som sedermera blef utmärkande för Medeltiden och för den katholska kyrkan öfverhufvud. Han nitälskar för byggnadskonst¹⁾ och kyrkosång²⁾, men förkastar såväl bild dyrkan³⁾, hvilken vid den tiden vann fäste både i Rom och Constantinopel, som annan vidskepelse⁴⁾, hvilken ej så sällan både tåltes och med fördel begagnades af den tidens kyrka.

Äfven i läran visar Karl, att han har blick för den sanna catholiciteten. En ebionitisk heresi, en gengångare från Forntiden, hade, som bekant är, uppkommit i Spanska Mark. Att den undertrycktes utan att förorsaka mera djupgående söndring, var Karls och Alkuins förtjenst. Brödförvandlingsläran, denna catholicismens centraldogm, söker i hans tidsålder viuna burskap inom Frankiska kyrkan. På samma gång det var vist handladt, att man ej genast gjorde denna lära till föremål för synodalbeslut, är det betydelsefullt, att den räknade flera motståndare än förfäktare i den Karolingiska ättens sista århundrade, då ännu männen af Alkuins skola lefde och verkade. Men det oaktadt kan ej allt det sammanlagdt, som Karl den Store inom kyrkan lade grunden till, och åt hvilket han gaf dess fulländning, kallas en reformation. Hans kejsaredöme bildar snarare kulminationspunkten eller till och med afslutningen af en viss form af kyrkoskick; afslutningen af en viss period i Medeltiden följer åtminstone honom i spåren. En af grundfaktorerna i medeltidens statssystem, furstemagten, blir genom hans personliga betydenhet öfvervägande öfver de feodala förhållandena, binder dem och den anarki, som tillhörde dem, med lika råa medel, som de sjelfve använde, men blir af verldshistorisk betydelse derföre, att den allt mer och mer ställer sig i Kristendomens och den menskliga odlingens tjänst. Blott så var det möjligt, att de kulturfrön, som voro spridda i det nykristna Europa, kunde

ville jemföra sig, hvilken genom förmaningar och straff hade fört sitt folk till den rätta Guds-tjensten". I denna synods 32 Canon upplifvas ett gammalt påbud, att hufvudlärorna skulle hos hvar och en implantas; i den 65, att särskildt om dödssynderna skulle menigheten undervisas. Den 81 Canon bjuder, att biskoparne såväl sjelfve skulle predika om Tron och Herrans Bön som vaka deröfver, att de af dem ordinerade presterna gjorde detsamma. HEFELE *anf. st. s. 690*. Synoden i Frankfurt am Main 794 bjuder (Can. 33) att "alla skulle lära den katholska Tron om treenigheten, Fader vår och Symbolum. (BINTERIM anser, att här menas Quicumque); Synoden i Aachen 813, att man skall predika så, att folket kan förstå det. (HEFELE *a. st. 767*).

¹⁾ LÜBKE, *Arkitekturs Hist.* (sv. öfvers.) 206: "Af hög betydelse äro Karl den stores byggnadsföretåg. Liksom det Frankiska riket genom denna upphöjde furstes insigt och energi höjde sig till medelpunkten för de germaniska folkens hela kulturlif; liksom hans väldiga arm efter de föregående tidernas oordningar och skakningar bildade ett nytt rike och en ny kultur, så afspeglar äfven arkitekturen i klara drag denna hans tids betydelse".

²⁾ Synoden i Aachen 789 bjöd: Die Bischöfe sollen über ihre Priester . . . wachen, ob sie richtig taufen und Messe lesen, die Messgebete verstehen, die Psalmen mit gehöriger Unterscheidung der Verse singen; Can. 71: Auch darum bitten wir euch, dass die Altardiener ihren Dienst durch gute Sitten schmücken — — (HEFELES öfversättning).

³⁾ Synoden i Frankfurt am Main, Can. 2. jfr *Eginhards* ord hos PERTZ *Monum. T. I: 181*: Synodus etiam, quae ante paucos annos in Constantinopoli sub Herena et Constantino ejus filio congregata et ab ipsis non solum septima, verum etiam universalis est appellata, ut nec septima nec universalis haberetur dicereturve, quasi supervacua in totum ab omnibus abjudicata est.

⁴⁾ På synoden i Frankfurt am Main 794 förkastades genom Can. 52 katolikernas älsklingsthes, att Gud borde tillbedjas på endast tre språk.

bringas till utveckling. Men de storartade försök, som af Karl den Store gjordes, visa väl denne furstes regentegenskaper i den härligaste dager, men ådagalägga dock, att tiden ännu ej var mogen för en reformation. Ty annars hade väl ej det s. k. sæculum obscurum så snart följt den karolingiska kulturperioden i spåren.

Man har å ena sidan beklagat det Germaniska Europa, derföre att ingen af Karls ättlingar var i stånd till att föra hans spira; man har å andra sidan ansett det icke hafva varit nyttigt för Europas framtid, om ett sådant rike fortfarit under en längre tid. I andra länder har man sett folket under en enig andlig och verldslig despoti förslafvas, i Europa tyckes det ej hafva varit möjligt, ty så mäktiga och olikartade elementer hade ej låtit sig länge sammanhållas utan en synnerligt kraftfull vilja. Och då var denna monarkis öde gifvet, så snart Karolingerna begynt urarta och sinsemellan söndras. Utan stöd af en mächtig herrskarevilja går kyrkan efter Karl den Stores och Karl den skalliges ljusa tidsskifte till mötes en jernalder, i hvilken hennes ställning är sämre än under det sjette och sjunde århundradet.

Den karolingiska monarkiens historia hade emellertid gjort kyrkan uppmärksam på en dubbel fara. Antingen kunde tillfälligheten kasta de stora rättigheterna i händerna på en man, som ej förmådde att bruka dem och hvilken kunde hvarken utöfva magt eller göra gagn, eller också kunde dessa rättigheter missbrukas till sjelfviska syften. Också hade en eller ahnan trott sig finna, att Karl den Stores oinskränkta herrskaremagt varit allt annat än bekväm för kyrkan, att den inblandat sig i rent kyrkliga frågor med magtspråk, för hvilket äfven de Romerske påfvarnes röst förstummats. Det fanns dock en magt, hvars traditioner voro, om icke så gamla, dock så vördnadsvärda, ja ännu heligare än kejsaremagtens, nemligen den Romerska biskopens. Kunde blott i någon mån det gamla, redan i de äldsta tiderna bestämda valsättet ¹⁾ vidmagthållas, så fans också en säkerhet för, att ej alltjemnt dertill togos oskickliga och ovärdiga personer. Och under flera århundraden hade verkligen innehafvarne af påfvestolen visat sig värdiga det anseende, hvartill en Julius I, én Leo I lyft påfvemagten, mer än de andre innehafvarne af s. k. sedes apostolicae, och om än enskilda undantag funnits, så kunde dock (sådan var traditionernas magt) genom ett följande val det förfelade göras godt igen. Ännu mera trygghet skulle beredas med afseende på värdigheten af kyrkans förnämste man, om valet gjordes oberoende af den tillfälliga stämningen i vesterlandets metropol, äfvensom af de för tillfället magtegende i Italien. För vinnande af detta ändamål voro två ting nödvändiga, först, att det andliga ståndet höjdes öfver den feodala aristokrati, hvarmed den eljest var likställd, och på samma gång emanciperades från den verldsliga magtens lydno, vidare, att den andliga aristokratien i de skilda Germaniska länderna enades för samma mål och för samma intressen ²⁾.

¹⁾ HEFELE, *Conciliengesch.* I: 382 folj

²⁾ Begynnelsen till att utföra detta gjordes redan, innan Karl blifvit beklädd med den magt, som gaf honom suprematien öfver kyrkan, om man nemligen med DÖLLINGER måste antaga, att den urkund, som intygar påfvens primat, neml. Constantins gåfvobref, blifvit understucken omkring 777. (WATTENBACH, a. a. o. bok s. 41, anser den något tidigare). Och redan nu, då man knappt undsluppit Longobarder och Greker och har allt att frukta från den Romerska aristokratiens sida, begynna försöken att skapa ett oberoende påfverike med tillhjälp af Italienska

Tråhundra år efter det att Karl den Stores ättlingar visat sig inför världen odugliga att regera öfver hans stora rike finna vi en theokrati bildad med icke ringare magtanspråk, men, sjelf kyrklig, underordnande staten under kyrkan. Huru högt vi skatta Hildebrands personlighet, huru fullkomligt vi erkänna hans inflytelse på sina föregångare, då han på en mindre betydande plats regerade kristenheten, kunna vi icke säga, att den nybildade påfvemagten var buren af dennes eller någon annans personlighet ensam; i det fallet hade den ej öfverlevvat Sachsiska partiets nederlag, Roms eröfring och Gregorius sjelf. Denna magt samlade på sin sida alla tidens stora tankar: den fick till sina förkämpar de stora betydande Cluniacenser- och Camaldulenser-kongregationerna, eller rättare: dessa ordnar gynnade den, emedan de skapat densamma; den fick på sin sida hvarje om kyrkans väl nitälskande andlig, hvarje verldslig magt, som satt sig ett högre mål än godtycke och inkräktning. Den begagnade sig i första rummet af den nybildade kejsaremagt, som, efter Karl den Stores mönster, trodde på den andliga odlingens magt och verkade för dess syften. Genom att inviga korstågens heliga skaror gaf den icke blott luft och näring åt de kristnade Germanernas vikingasinne och äfventyrs-lust, utan gjorde sin egen sak till deras; och genom att i tide vika för magten och visa sig nöjd med, hvad han ej kunde hindra, gjorde påfven den folkstam, som i dessa äfven-tyrliga företag gick i spetsen, till sina vasaller.

Kan man nu, frågas det, kalla Hildebrands uppträdande och den nya stats- och kyrkorätt, som hans system innehöll, en sanu reformation ¹⁾? Vi kunna ej annat än förneka detta, på samma gång som vi erkänna, att Hildebrand gaf tanke och verklighet åt en mängd reformer, ja, att påfvedömet i allmänhet den tiden var besjäladt af en reformerande ande. Vi förneka det, derföre att såväl Hildebrand, som hans efterföljare sköto öfver målet, våldförde såväl kyrkans som statens intressen. Och på ett stort område af kristenheten gjordes all helsobringande verkan af dessa reformer svår eller omöjlig, då genom det nya påfvedömet absolutism söndringen, som längesedan begynt med den Grekiska kyrkan, vardt oundviklig och omöjlig att hela. Bland de antydda öfverdrifterna var isynnerhet en på det sociala området, för Gregorius kanske lättare att genomföra än de öfrige på grund af tidsandens ensidiga asketiska riktning, men för alla följande tider katholska kyrkans värsta kräftska, vi mena det obligatoriska coelibatet.

Dessa ting gåfvo påfvedömet en falsk ställning, som det ej i längden kunde vara vuxen, och föga mer än tvåhundra år, sedan Gregorius VII, sjelf en martyr för sina grundsatser, dött i landsflykt, förena sig de statskyrkliga och politiska intressena och

furstar, ehuru Karl är stark nog att hålla hvarje magt inom tillbörliga gränser och på samma gång har för höga tankar om påfvens mission i Europa för att låta honom med inskränkning i magt plikta för dylika försök. Det nionde århundradet visar oss en mängd försök att kringgå den verldsliga magten, ehuru den var lagligen erkänd, ja att upphäfva sig öfver denna. Hit höra Gregorii IV:s inblandning i thronstriderna under Ludvig den Fromme, Nicolai I:s uppträdande mot Lotharius och hans närmaste efterföljares försök till att kufva Hinckmar. Och äfven det dystra tionde århundradet låter midt under den djupa förnedringen de höga anspråken framskymta.

¹⁾ FLOT, *PRE. II 2 Aufl. s. 377*: "Die Reformation der Kirche, zu welcher besonders Leo IX den Grund gelegt hatte, und die Emancipation des Papstthums von weltlicher Macht ist sein Werk.

gifva påfvedömet ett sår, hvarefter det aldrig repat sig. När till slut biskopen i Rom, som berömde sig att vara den apostels efterföljare, som budit, att "herdarne ej skulle vara folkets herrar"; när han inträdde i de verldsliga furstarnes tal, när den siste Hohenstaufen dött på schavotten utan annat brott än att hafva sökt den krona, hvartill han hade den mest lagliga rätt i verlden (påfven hade för länge sedan gifvit den åt en annan), när påfvemagten blef allt godtyckligare i sin styrelse, dess utpressningar allt flera och kännbarare, när den tillväxande bildningen allt mer blottade det försinnligade i läran och kulten, osedligheten hos presterskapet från den ypperste till den lägste (från hufvudet till lemmanne) när till detta allt kom en påfve, som, själf inkräktare, ville sitta till doms öfver lagliga furstar, då fann man, att påfvedömet magts och äras dagar voro räknade. Då blir reformation dagens lösen. Det ordet höres i folkförsamlingarna, i furstarnes rådkamrar, och dess vikt och behöflighet måste de ledande inom kyrkan själfve erkänna.

Det kännbara behovet af en reformation kan sägas vara nästan lika gammalt som påfvedömet verldsliga magt¹⁾, så sant som Kristi ord är: "mitt rike är icke af denna verlden". Det blifver i fjortonde århundradet en allmän fordran; i första skiftet af det femtonde är det en magt, som sätter påfven i skugga. Förunderligt nog! då i slutet af 1400-talet en ny tid redan begynner dagas, undanskjutes denna viktiga fråga, och genom dess nedtystande reser sig påfvemagten och återvinner åtminstone i det utvärtes sin förra ställning. Men då den icke blott visar sig oförbätterlig och glömsk af det förflutna, utan går längre, än man från Medeltidens mörkaste åldrar kunnat visa motstycke till, i sedeslöshet och otro, så blifver reformationen i det sextonde seklet så mycket grundligare, blifver till fullkomlig söndring.

Medeltidens två sista århundraden karakteriseras af påfvedömet och kejsaremagtens förfall, liksom tolfte och trettonde seklerna af dessa värdigheters högsta magtutveckling. Ett sådant sammanhang mellan dessa magter, med skenbarligen så motsatta intressen är betydelsefullt. Det bekräftas också af medeltidens föregående historia. Upprättandet af det vesterländska kejsaredömet ibland Germanerna medförde, att påfvemagten tryggades i en om ock något inskränkt magtutöfning²⁾. När åter Nicolaus I och Johan VIII genom hänsynslösa tilltag och ränker lyckats göra kejsarethronen till en fotapall för påfvestolen, följer en i hög grad vanhederlig och olycklig tid ej blott för Italien, utan för påfvedömet och kyrkan³⁾. Det är de Frankiske och Sachsiske kejsarnes

¹⁾ Så dömer *Dante*, som, ehuru ghibellin, var en vän af den bestående kyrkan och påfvestolen. Inf. XIX: 115 sqq:

Ahi Costantin, di quanto mal fu matre
Non la tua conversion, ma quella dote,
Che da te prese il primo ricco patre!

Fabeln om Constantins gifva till Sylvester, ehuru bestridd, var den tiden allmänt trodd.

²⁾ Det är också betydelsefullt, att samtidigt med Karl den Store finnas under 48 år blott tre påfvar: 768—772 Stefan III, 772—795 Adrian I och 795—816 Leo III.

³⁾ WATTENBACH anf. st. 97: Es war nicht möglich das Papstthum so zu befestigen, dass es auf eigenen Füßen stehen konnte; bei jeder Schwächung der kaiserlichen Macht verfiel es wieder dem Einfluss der römischen Aristokratie.

förtjenst, att ur denna vanära hafva räddat påfvedömet; och huru stort än Cluniacenser- och Camaldulenserordens inflytande var, så voro den tiden partierna i Italien så mäktiga, att utan kejsarens hjälp det Hildebrandska påfvedömet ej kunnat slå rötter. Ser man på det öfriga Europas stater, så hade landskyrkorna der ännu mindre än i Italien kunnat undvara en stark furstemagt. Till att begynna med var ibland de nyomvända folken allt för mycket råhet herrskande, för att vördnaden för det heliga ensam skulle skyddat kyrkans personer och egendom. Och såsom ordningens och fridens målsmän gentemot det feodala godtycket voro påfvarne och furstarne förbundne. Genom den af påfvarne införda kröningen blefvo konungarnes personer heliga, och den kyrkliga indelningen i provinser, såsom grundad på nationaliteten, kunde ej vara annat än främjande för de genom länsväsendet styckade rikenas enhet. Men så snart en furste gjorde min af att vilja förnya Konstantins och Karl den Stores verldsherravälde, kunde man vara viss på, att han skulle möta ovilja i Rom; och der fruktade man hvarken folkväldets eller feodalherrarnes tyranni och tygellöshet så mycket, som en stark kejsaremagt¹⁾.

Både elfte, tolfte och trettonde seklerna äro uppfyllda med förvecklingar emellan påfve- och furstemagt, men dessa förvecklingar hafva ej karakteren af en kulturkamp i full och egentlig mening, och ehuru beskyllningen för villfarelse framkastas å ömse sidor, så tyckes alltjemt den kyrkopolitiska frågan träda i förgrunden under formen af länsherre-rättigheterna till Toscana, Lombardiet och konungariket Sicilien²⁾. Ehuru väl man icke från protestantisk ståndpunkt kan godkänna påfvemagtens talrikare inkräktningar på alla områden, så kan man ej heller obetingadt önska, att sådana furstar som Henrik IV och Fredrik II af Hohenstaufen skulle blifvit enväldsherrskare öfver kyrkan³⁾. Icke sällan förfäktade påfvarne frihetens, rättvisans och kristendomens sak; och Merovingiska kyrkans historia visade, huru en landskyrka kunnat förvildas under landsherrens envælde. Och å andra sidan hade furstarne aldrig förstätt att åtaga sig landskyrkornas sak emot påfvedömet, oaktadt dessa båda parter intressen allt mer och mer åtskildes, under det påfvarne aldrig försummat att göra sin sak till kyrkans. Den framgång, påfvarne vunnit genom tillintetgörande af Europas mäktigaste furstehus, det Hohenstaufiska, gjorde dem

¹⁾ Också hafva Roms påfvar efter hvartannat bekämpat den Byzantinska cesareopapien, Karl den Stores afkomlingar, de Frankiske kejsarne och Hohenstauferna. I nyare tiden har det visat sig, att icke ens faran för protestantismen har kunnat försona pontifikatet med en stark familjemagt i Europa. Detta erforo af det Habsburgska huset Carl V i det 16:de och Ferdinand II i 17:de århundradet. Det är alldeles i öfverensstämmelse härmed, att Jesuiterna uppställa och förfäktade åsigten om folkets suveränitet gentemot furstarne (jfr WUTTKE, *Chr. Sittenlehre 3 aufg. I: 171*). När således i 18:de årh. de orthodoxa Bourboniska hofven fördrefvo dessa papismens förkämpar, så var det både förklarligt och naturligt.

²⁾ Den erfarenheten, att påfve- och kejsaremagten äro oförenliga, hafva Roms magt-hafvande fått göra äfven på sådana, som de sjelfva framdragit, en Henrik V, en Fredrik II af Hohenstaufen (WATTENBACH a. st. I. 139).

³⁾ WATTENBACH, anf. bok s. 136 går så långt, att han säger: "Man kann wohl sagen, dass die Reform der Kirche durch Heinrich III mit den deutschen Bischöfen dem Ziele nahe gebracht war, dass sie durch die Hildebrandsche Gegenwirkung und durch das Hierarchische Element vergiftet wurde". Men efter Henrik III följde ett barn med sådana förmyndare som Hanno af Cöln, och "erfarenheten har visat, att Europa ej velat foga sig uti att ombyta sin religions gemensamma styresman för att gynna en enda suveräns planer"; (HALLAM II: 34).

djerfvare, på samma gång det lärde regenterna, hvad de kunde hafva att vänta sig, om de icke i tide motsatte sig hierarkiens anspråk. På det politiska området hade påfvarne mött Hohenstauferna ej blott med bannstrålen; de Italienska republikerna hade de kallat till vapen, bjudit mäktiga feodalherrar landvinningar och län. Kunde ej också furstarne räcka handen till de mot påfvedömet fiendtliga magter inom kyrkan, som det sjelft frammanat? Kanske hade utgången blifvit en annan, om Henrik IV hade sökt bistånd hos det Tyska och Italienska presterskapet, bjudit biskoparne i Milano och Aqvileja autokefali och åt Mainz eller Cöln ett tyskt patriarkat, om Fredrik I, i stället att åt det ultramontana partiet uppoffra Arnold af Brescia, gjort honom till en härold för "kejsaredömet med Guds nåde"¹⁾. Detta har trettonde århundradet lärt det följande; påfvemagten kunde ej öfvervinnas med det råa våldet, man borde söka att förena de politiska och de kyrkligt-reformatoriska intressena. Filip den sköne förstår att bemanla sitt begär efter magt och vinning med nitälskan för borgerlig frihet och för evangelii sanning, och krossar Bonifacius med tillhjälp af de Italienska partierna; Ludvig af Bayern har icke blott de fosterlandsälskande bland Tyskarne på sin sida utan Occam och de stränga Franciskanerna; Edvard III stöder sig icke blott på ett tappert folks antipathier mot Avignonska påfvedömet, utan på John Wycliffe.

Året 1300 tycktes blifva betydelsefullt i påfvedömet historia²⁾. Är tanken på ett årsskifte för den enskilde en kraftig erinran om hans i sjelfva verket kort tillmätta tid, så tyckes begynnelsen till ett nytt århundrade vara en gränspunkt i hela mensklighetens ålder. Tidsräkningen efter Christi födelse³⁾, som fått sin första vetenskapliga utredning genom Dionysius Exiguus på Justiniani tid, hade genom Karl den Store och Anglosachserna blifvit införd i det Germaniska Europa, ehuru väl den först småningom blef allmänt känd och tillämpad. Likväl hade man redan, då denna æra visade 1000 år, allmänt väntat världens undergång. Den religiösa hänförelse, som i sammanhang dermed framträdde, var kanske icke utan sin betydelse för den reorganisation som då kom staten och kyrkan till del. Etthundra år senare hade denna rörelse fått en mera bestämd riktning: den heliga grafvens eröfring var då dagens lösen, och med tillhjälp af denna tankes magt öfver sinnena kunde Urban II och hans efterträdare arbeta på fullbordandet af Gregorii VII:s verk. Under de 200 år, som sedan dess förflutit hade ifvern för korståg hunnit lägga sig. Men kanske just derföre vände sig folkens andakt till Rom, den Germaniska kristenhetens metropol. Då årsskiftet tillstundade, spred sig i Rom den tanken, att detta år vore särskildt heligt och betydelsefullt. På venstra Tiberstranden i Civitas Leonina stod då ännu qvar den gamla Peterskyrkan, basilica Sancti

¹⁾ Under striden mellan Fredrik II och påfvemagten hade i Sydtyskland katolikerna samlat folket omkring sig och förklarat att i sjelfva verket kejsaren och hans vänner voro de fromme i landet, påfven och hierarkerna antikrist. Jfr *Albertus Stadensis* anf. af GIESELER II: 649: Anno Domini 1248 coeperunt in Ecclesia Dei miserabiles haeretici pullulare, qui pulsatis campanis et convocatis Baronibus et Domino terrae in Hallis Suevorum sic praedicarunt in publica statione. Primo quod Papa esset haeticus, omnes Episcopi et Praelati simoniaci et haeretici cet.

²⁾ Jfr MURATORI ann. ad. MCCC.

³⁾ S. DU CANGÉ, u. o. *Annus*.

Petri, för de troende vördnadsvärd såsom på en gång ett minne af den förste kristne imperatorns trosnit och af gammalkristen byggnadskonst. En mer än hundraårig gubbe hade hört af sin fader, att alla de som 1200 vallfärdade till denna åldriga helgedom, fått full syndaförlåtelse. Den då regerande påfven Bonifacius VIII, aldrig glömsk eller overksam, när det var fråga om att bereda påfvemagten någon fördel ¹⁾ gjorde förgäfvets allt för att komma till klarhet öfver detta förhållande. Men han fann hvarken historiska aktstycken, som intygade det eller någon gammalromersk tradition, hvartill det kunde hänföras. Men då det oaktadt den religiösa rörelsen var i tillväxt, då redan i början af Januari månad 1300 Romare och contadini till trängsel fyllde Petri basilika, då kort efter tallösa pilgrimer slöto sig till dessa, utfärdade han d. 1 Mars en bulla ²⁾, hvarigenom första grunden lades till katholska kyrkans jubelårsinrättning. De som detta år infunno sig i Rom, skulle erhålla ej blott full, utan ymnigare än vanlig, ja den ymnigaste absolution, med vilkor att de, om de voro Romare, 30 dagar, om de voro främlingar, 14 dagar besökte Petri och Pauli basilikor. Visserligen tillades, att de antingen skulle hafva biktat sig och fått absolution, eller också med det snaraste efter vallfärden göra det ³⁾. Men det blef snart för hela kristenheten klart, att hufvudvigten icke ens låg på biktens och tillfyllestgörelsens yttre verk, utan på den vid vallfärden bevisade undergifvenheten för påfven och offervilligheten. Härmed hade man begynt sätta i system ett missbruk, som inom Medeltidskyrkan var det mest upprörande, och som framkallade sextonde århundradets kyrkosöndring.

De då lefvande kunde likväl svårligen ana, att man stod vid en vändpunkt i påfvedömet historia, att det redan för länge sedan nått sin höjd, hvarifrån det skulle, om ock långsamt, mer och mer nedstiga. Tvärtom, att döma efter de då varande förhållandena, voro dess utsigter i alla afseenden lysande. Hvad som på tiden för pseudo-Isidoriska kyrkorättens tillkomst var en nyhet, ett förvånande och djerft anspråk, hade nu blifvit häfd. Det tryckande Byzantinska öfverväldet hade gifvit vika för skydds-

¹⁾ *Villani, Istorie Fiorentine VIII: VI* gifver följande karakteristik af honom: *pecunioso fu' molto per aggrandire la chiesa e suoi parenti non facendo coscienza di guadagno, che tutto diceva, che gli era licito quel ch'era della chiesa.*

²⁾ *Antiquorum habet fida relatio, quod accedentibus ad honorabilem basilicam principis Apostolorum de urbe, concessae sunt remissiones magnae et indulgentiae peccatorum. Nos igitur — hujusmodi remissiones et indulgentias omnes et singulas ratas et gratas habentes ipsas auctoritate apostolica confirmamus et approbamus ac etiam innovamus et praesentis scripti patrocinio communimus etc. jfr GIESELER, II: 2: 509.*

³⁾ Jfr GIESELER anf. st.: *Nos de omnipotentis Dei misericordia et eorum apostolorum ejus meritis et auctoritate confisi, de fratrum nostrorum consilio et apostolicae plenitudine potestatis omnibus in praesenti anno millesimo trecentesimo a festo nativitatis Domini nostri J. C. praeterito proxime inchoato et in quolibet anno centesimo secuturo ad basilicas ipsas accedentibus reverenter vere poenitentibus confessis vel qui vere poenitebunt et confitebuntur — non solum plenam sed largiorem, immo plenissimam omnium suorum concedimus veniam peccatorum, cet. — Villani anf. st. VIII: XXXVI* säger i öfverensstämmelse härmed: *Papa Bonifacio VIII, che allora era apostolico, nel detto anno a reverenza della natività di Cristo fece somma e grande indulgenza in questo modo; che qualunque Romano visitasse infra tutto il detto anno continuando trenta di le chiese de' beati apostoli Pietro e Paolo, e per quindici di l'altra universale gente, che non fossero Romani, a tutti facea piena e intera perdonanza di tutti i suoi peccati essendo confessi o si confessasse, di colpa e di pena.*

förhållandena till Germaniska furstar, blott undantagsvis genom personliga egenskaper hinderliga för egenmäktiga tilltag. Äfven från beroendet af konungarne hade man dock vetat emancipera sig, och genom Henrik VI:s död hade Innocentius III blifvit mera herre öfver de kristna folken än de flesta af Europas konungar voro i sina egna riken. Man kan isynnerhet, då man tager i betraktande den andryga Medeltidens åskådningssätt, ej undra öfver, att Fredrik af Hohenstaufen ej velat taga sina ärfda riken till län af dem, som genom val tid efter annan komme att från obetydlighet upphöjas på påfvestolen. Och ehuru denne furstes regentegenskaper förskaffat kejsaremagten öfvervigt på flera håll, hade dock den af honom begynta kampen slutats med Hohenstaufernas kufvande och utrotande. Väl var påfvedömet vanmäktigt emot partierna i kyrkostaten, och sällan har väl den borgerliga tvedräkten varit högre än i kyrkostaten efter Fredrik II:s död ¹⁾, men påfvarne tålde hellre allt af partierna, hvilka de hoppades genom statskloket och vapenskiten kunna blifva öfvermäktige, än underkastade sig en kraftig kejsaremagts regelbundna inflytande. Men Rudolf af Habsburg hade böjt sig för påfven; och ehuru hans son Albrekt ej var hågad att uppoffra sina rättigheter, hade han ännu för liten magt för att vara fruktansvärd för Bonifacius. Den hänförelse, som vid sekelskiftet 1300 besjälade Europas folk, behöfde således Bonifacius icke för att hålla kejsaremagten stängden. Men de många vallfärdande pilgrimernas andakt fyllde den påftiga skattkammaren, gjorde kyrkofursten omtyckt af Romarne, hvilka vunno ofantligt på främlingarne, gånge honom medel att fortsätta krigen emot sina motståndare och visade såväl denne, som de följande påfvarne ett dittills ej anadt sätt att beskatta folken. De flerfaldiga misshälligheter med Europas furstar och påfven, som redan egt rum, minskade icke den religiösa ifvern; utan att fråga sina furstar skyndade folken till Rom. Bonifacius hade tillfredsställelsen att se menniskor af alla åldrar och kön trängas till kyrkorna, bölja genom gatorna, från skilda länder, Spanien, Frankrike, England, Ungern och Skandinavien, och ibland dessa äfven ålderstigna och sjuka. Man beräknade samtidigt 200,000 främlingar och inalles omkring två millioner ²⁾.

Bonifacius visade sig för dem, säges det, än i påftig dräkt, än i kejsarlig med ett bart svärd buret framför sig; det var ett lyckligt år, riklig äring, god tillförsel, frid i Roms omgifning underlättade pilgrimernas färd och gjorde den behaglig, och de minnen, som de till sina skilda hemorter medförde af påftiga residensets glans, af verldsstadens rikedom och magt, förfelade ej att göra sitt inflytande gällande för de följande tiderna ³⁾.

¹⁾ LEO, *Gesch. Italiens*, IV: 420 följ.

²⁾ DRUMANN, *Gesch. d. Bonifacius VIII: II: 250* följ.

³⁾ Ofvannämnde *Giovanni Villani* själf ett ägonvittne berättar anf. st.: "Gran parte de' Christiani, che allora viveano, feciono il detto pellegrinaggio, così femine come uomini di lontani e diversi paesi, e di lungo e d'appresso; e fu la piu mirabile cosa, che mai si vedesse, che al continuo in tutto l'anno avea in Roma oltre al popolo Romano duecento mila di pellegrini senza quelli, ch'erano per li cammini andando e tornando, e tutti erano forniti e contenti di vettuglia giustamente così i cavalli come le persone e con molta pazienza, e senza rumore o zuffe. *E io il posso testimoniare, che vi fui presenti e vidi* E della offerta fatta per li pellegrini molto tesoro ne crebbe alla chiesa e' Romani per le loro derrate furono tutti ricchi". Man använde alla medel för att verka på de frommes känslor: "Per consolazione de' Cristiani peregrini ogni venerdi o di solenne di festa si mostrava in San Piero la veronica del sudario di Cristo. *Villani* anf. st.

Sin första kulturkamp hade det fjortonde århundradet ärft af det föregående. Då detta närmade sig sitt slut, började det redan se betänkligt ut för kurian, ehuru man fått en af de dugligaste, anseddaste och kraftfullaste påfvar, historien känner. Benedetto Gaietani hade efter ett mer än tvåårigt interregnum¹⁾ fått främsta platsen i kristenheten, till att begynna med till magten och sedan till namnet. Då nemligen, efter hans vän och gynnare Nicolai IV:s död, valstriderna tycktes icke vilja taga en ända, var det Benedetto, som gaf förslaget²⁾ till en kompromiss mellan de motsatta partierna, hvilka leddes af män med de från staden Roms medeltidshistoria så välbekanta namnen Orsini och Colonna: man kallade en för sin fromhet allmänt känd eremit Pietro Murrone från hans cell i Abruzzerbergen att föreställa kristenhetens öfverhufvud. Gaietani tyckes hafva hoppats att, såsom fordom Hildebrand under Leo IX, allt framgent blifva den styrande under en from men svag påfve. Men Coelestinus V — så kallade sig Murrone efter sin upphöjelse — gick helt och hållet i Angiovinernas ledband³⁾, och det såg ut, som om det Franska inflytandet redan nu skulle begynna. Men Coelestinus hade från begynnelsen aldrig åtrått magt eller ära, utan låtit öfvertala sig att blifva påfve blott för att skaffa anseende åt sin orden. Då han var utan behöflig bildning och ända sedan sin ungdom van vid det enformiga eremitlivet, blef han lätt af Benedetto derom öfvertygad, att det var hans pligt att afgå⁴⁾, sedan han i rikt mått fått erfara vanskligheterna af magtens utöfvande i en så upprörd tid. Vare sig nu Gaietani ett ögonblick böjt sig för konungen af Neapel, i akt och mening att sedan afskudda sig hans inflytande, eller han ifrån början antagits hafva Franska sympathier, såsom BOUTARIC menar; han vann för sig konungen af Neapel och snart äfven de andre partiledarne: på förslag af Matteo Orsini och Giacomo Colonna valdes han efter en kort konklav till påfve och tog sig namnet Bonifacius VIII⁵⁾.

Alla hade blifvit ledsna vid eremitens regemente och enats om att välja den skickligaste kanonisten i kollegiet. Man kan icke heller nog förundra sig att de, som hade något som helst inflytande på påfvevalet, hade arbetat för en så opraktisk och i alla af-

¹⁾ HEFELE, *Conciliengesch.* VI: 237, följ.

²⁾ DRUMANN, *Gesch. d. Bonifacius des Achten* s. 7.

³⁾ Villani VIII: V: Questi (Piero del Morrone) eletto e fatto venir e coronato papa per riformare la Chiesa fece di settembre vegnente dodici cardinali, gran parte oltramontani a petizione e per consiglio del re Carlo, re di Sicilia e di Puglia: ciò fatto n'ando colla corte a Napoli, il quale dal re Carlo fu' ricevuto graziosamente e con grande onore.

⁴⁾ Man hade visserligen ej exempel på en påfve, som abdikerat, och kardinalkollegiet hade enstämmigt afrådt ett sådant steg. Men Gaietani, till hvilken påfven sedan enskildt vände sig, visste att finna ett sådant. Han trodde sig nemligen af Clemens' bref till Corinthierne kunna sluta att nämnde biskop både ansett, att det för fridens skull kunde vara pligt att träda tillbaka, och sjelf gjort detsamma. Stället är funnet med mycken skarpsinnighet och lämpar sig ej illa på förhållandena: *Cl. Cor. I: LIV: Τίς οὖν ἐν ὑμῶν γενναῖος, τίς ἐὺπλαγχτος τίς πεπληρο-φορημένος ἀγάπης; 2. Εἰπάτω· εἰ δι' ἐμὲ στάσις καὶ ἔρις καὶ σχίσματα, ἐκχωρῶ, ἅπειμι, οὐ ἔαν βούλησθε, καὶ ποιῶ τὰ προστασσόμενα ἀπὸ τοῦ πλῆθους· μόνον τὸ ποιῆμιον τοῦ Χριστοῦ εἰργασίτω μετὰ τῶν καθεσταμένων προεσβιτέρων. 3. Τοῦτο ὁ ποιήσας ἐαυτῷ μέγα κλέος ἐν Χριστῷ περιποιήσεται καὶ πᾶς τόπος δέξεται αὐτόν κτλ.* För öfrigt lär redan *Epiphanius* hafva så tolkat detta ställe.

⁵⁾ Efter besegrandet af familjen Colonna utgaf han ett dekret, deri åt en påfve förbehölls rättigheten att afgå "maxime cum se insufficientem agnoscit ad regendam universalem ecclesiam et summi Pontificatus onera supportanda"; jfr. *Decret. VI, lib. 1. Tit. VII. Cap. I.*

seenden olämplig man under en tid, då Petri efterträdare icke blott hade den mest betydande ställning i den kristna världen, utan också kunde på alla områden vänta förvecklingar och strider. Äfven om hvar och en af de väljande haft sina enskilda syften, som han hoppades att få genomförda under en svag styrelse, så erfordrades der något af denna fallenhet för det asketiska och svärmiska, som utmärker Medeltiden, för att förmå de i Romersk statskonst förfarne att taga till sitt öfverhufvud en man, för hvilken icke blott politiken, utan allt, hvad som hörde till kyrkoregementet, var något främmande¹⁾. När nu redan Coelestini första regeringsåtgärder visade hans fullkomliga oduglighet, så kan man ej förtänka Gaietani, att han, som var viss att kunna i allt bättre styra, och dertill hade hunnit hög ålder, hastade att förmå Coelestinus att afsäga sig den besvärliga regeringsbördan²⁾. I detta har han förvisso, från Romersk ståndpunkt sedt, ej handlat orätt, hvad än hans motståndare sade, ehuru man icke kan fritaga honom för egennytta och ärelystnad.

Är det nu så, att hvarje handling har en mängd följder och verkningar, som den handlande personen ej anar, så gäller detta i synnerhet om en man sådan som Bonifacius och ett steg sådant som hans besittningstagande eller inkräkning af påfvestolen. Det närmaste steget var att beröfva sin afgångne företrädare friheten och att hårdt och strängt bevaka honom. Man kan ej fördöma honom, såsom värre än sin tid, derföre att han använde våld för att hindra påfvedömet motståndare att såsom motpåfve använda den egensinnige och ombytliga Coelestinus. Men han hade derigenom först och främst djupt sårat medlemmarne af en from, fanatisk och afhållen munkorden, han hade vidare gifvit

¹⁾ HÖFLER, (*Abhandl. der Bayer. Akad. d. Wissensch. III: III (1843)*), som i det hela tyckes hafva en orthodox Romersk ståndpunkt, säger: Allein die Welt schien einen Heiligen an ihrer Spitze nicht mehr ertragen zu können, und was zwanzig Jahre früher unter Papst Gregor noch möglich schien, war jetzt bei dem veränderten Zustande der Dinge nicht möglich geworden.

²⁾ *Francisci Pipini Chronicon* (hos MURATORI, *Rerum Italicarum Scriptores IX: 736*): "Quumque esset vir simplex, Deum timens et diligens, seculi contemtor ac in rebus secularibus minus expertus, Theologiæ ac orationi magis deditus, molestum fuit ei fungi papatu, quia etiam talium rerum imprudentem se sciebat — — — — Gemens igitur de suæ conditionis statu persuasoque sibi ut nonnulli referunt, fraudulentè ab aliquibus cardinalibus, maximeque ab eo, qui sibi (!) succedere studuit, et perfecit: elegit ipse abjectus esse in domo domini et habitare secum". — Öfverhufvud tyckes nämnda *Chronicon* vara förlattad i en moderat och försonlig anda, ehuru HÖFLER, *anf. afhandl.*, håller den för att vara partisk för de mot Bonifacius fiendtliga och af honom förföljda Franciskanerna. Mycket skarpare utlåter sig *Ferretus Vicentinus* (MURATORI IX: 966), som påstår, att Benedetto rent af genom bedrägeri inverkat på den enfaldige och vidskepliga Coelestinus. Denne senare hade inför flera af sin omgifning tillstått, att han var för gammal och svag, och tyckt, att han rätteligen borde lemna plats åt en annan. "Quod prudens et astutus Benedictus Cajetanus mente concipiens et ad id decus animum suum audacter extollens, illi se familiarem et gratum solito magis exhibuit et, ut perhibent, in obsequiis studiosum. Atque interea, dum saepe sibi laudatum vitae solitariae otium intelligeret, rite judicasse credebat, ipsumque magis ceremoniis et templorum ministeriis quam rei susceptae vocitabat aptissimum, cujus persuasione major ei subibat impetus resignandi. Ferunt etiam hunc virum dolosum (Benedetto), quatenus ad hoc illum flagrantius incitaret, dum somno excitatus Deum contemplaretur, per foramen, quod arte fabricaverat, voce tenui saepe dixisse se coeli nuntium advenisse illi, ut illicebri falsi mundi relictis soli Deo servire disposeret". — Han hade då fattat sitt beslut: "Papa degener ac trepidus ac in proposito concepto persistens, coram fratrum suorum aspectu Claves sacras sponte projecit et chlamydem sacram exuens honori sumto renuntiavit".

sina talrika motståndare på den världsskådeplats, der han kom att uppträda, ett farligt vapen i händerna, ett vapen, som de aldrig försummade att begagna¹⁾).

DRUMANN har i begynnelsen af sin beskrifning öfver Bonifacii VIII:s pontifikat²⁾ gjort paralleler med den gamla Romerska historien, sitt älsklingsstudium. Och i sjelfva verket erbjuda sig många jämförelsepunkter. Den aflägsset böende österländingen³⁾, som vid begynnelsen af Romerska republikens världsdag betraktade tingen, måste med häpnad och beundran se dessa Romerska legater, som voro blott medborgare i en Italisk republik, uppträda med magtspråk emot Syriens och Egyptens sjelfherrskare, se, huru t. ex. legaten Popilius bjöd en Antiochus Epiphanes stadna i sitt segerlopp, då en del af Egypten förklarar sig för honom, och han väntade att det belägrade Alexandria skulle öppna sina portar för honom⁴⁾. Då nu en Innocentii III:s legater fört lika djerft språk till aflägsse konungar och blifvit åtlydda, så kan man ej undra, att anspråken hos det nya Roms medborgare vuxo, vi kunna ej förtänka Bonifacius, att han trott tillfället vara inne att med en stor tankes magt beherska världen, så mycket mer, som det Germaniska kejsaredömet — den enda magt, som kristenheten nämnde på samma gång som påfvemagten — var förödmjukadt och kraftlöst. Det behöfver ej synas oss oförklarligt, att Bonifacius stundom burit kejsaremagtens insignier, ty af världslig magt hade och utöfvade han redan i sjelfva verket mer, än den då innebar. Den kraft, Bonifacius en gång skulle visa i olyckans dagar, berättigar oss att tilltro honom att hafva kämpat för ett ideal, enandet af alla kristna folk och furstar till ett nytt korståg. Från protestantisk ståndpunkt deremot kunna vi ej annat än finna Romerske biskopen invecklad i en oförsonlig motsats emot episkopatets idé. Och när på det djerfva framträdandet följde ett ohjelpigt nederlag och ett afgjort tillbakagående, så tro vi oss se den Gudomliga skickelsens och rättfärdighetens magt.

Liksom nemligen i våra dagar ofelbarhetsdogmens antagande har haft till närmare eller aflägsnare följd kurians nederlag på alla punkter, upphäfvandet af påfvens världsliga magt och en revision af kyrkolagarne, så har Bonifacius genom sina ingrepp på de förnämste Europeiske furstarnes magtområden och genom det höga språk, han förde, framkallat den påfliga magtens förnedring i det följande århundradet. Med afseende på konungariket Neapel och Sicilien bestod sedan gamla tider en viss länsherrlighet; en annan fråga blef visserligen, om det var vist att ens här göra denna rätt gällande till förmån

¹⁾ Äfven om Coelestinus hafva omdömena utfallit högst olika; *Dante* gifver honom en föraktlig sidoblick:

Inf. III: 59, 60: Guardai e vidi l'ombra di colui

Che fece per viltate il gran rifiuto; jfr. XXVII: 105.

Petrarca deremot, *Vit Solit. II: III: 18* kan ej finna nog kraftiga ordalag för att berömma honom: "Somliga öfvergåfvo båtar och nät, andra konungariket. Papatum vero, quo nihil est altius, quis ulla aetate — tam mirabili et excelso animo contempsit quam Coelestinus iste?"

²⁾ DRUMANN, *anf. bok*, 3 Abschn. s. 20 följ.

³⁾ 1 Macc. VIII.

⁴⁾ MOMMSEN, *Röm. Gesch. I: 786*. Samtiden har under sin vördnad för det påfliga Rom haft det antika för ögonen. Så säger *Villani* (*anf. st.*) XXXVI: E trovandomi io in quello benedetto pellegrinaggio (1300) nella santa città di Roma veggendo le grande e antiche cose di quella, e leggendo le storie e' grandi fatti de' Romani, scritti per Virgilio, e per Sallustio, e Lucano, e Tito Livio, e Valerio, e Paolo Orosio, e altri maestri d'istorie li quali cosi le piccole cose come le grandi, delle geste e fatti de' Romani scrissono etc.

för egna syften och en förhatad herrskaresläkt. Men Bonifacius har sökt att begagna sig af sådana anspråk äfven med afseende på Ungern, Polen, Danmark, Skotland, England, Frankrike och Tyska riket. Detta var väl i öfverensstämmelse med Hildebrandiska kyrkorätten, och det kan väl hända, att tiden var inne, då påfven måste antingen gå fram eller tillbaka. Då Bonifacius sökte taga steget ut, blef han den brygga, som sammanbinder medeltiden med Luther.

Man kunde likväl ej förutse, att den med Philip IV¹⁾ begynta osämjan skulle blifva så skickelsediger för påfvemagten. Ty om ock denne furste var i tilltagsenhet och hänsynslöshet påfven vuxen, så egde han ej den sedliga storhet, som är en reformators vigtigaste egenskap, och dessutom voro hans händer såsom andra furstars bundna af de feodala förhållandena. Betraktar man vidare, hvad magt ännu nittonde århundradets påfvedöme eger, hvilket velat så litet lära af revolutionstidehvarfvets tilldragelser, att det till och med skärpt de pontifikala anspråken, så skall man mindre förundra sig öfver, hvad Bonifacius vågade, eller anse, att hans uppträdande gentemot Philip den Sköne nödvändigt måste hafva en ödesdiger utgång för kurian.

Vilja vi i någon mån göra oss detta förklarligt, så måste vi kasta ännu en blick på påfvedömets gestaltning under den näst föregående tiden. Vi finna då, att detta våldes moraliska kraft ej hållit jemna steg med Europas framskridande andliga odling. Gregorius I hade, utan att låta sig upptagas af Italiens invecklade förhållanden, oaktadt Byzantinernas sega tyranni och Longobardernas våldsgerningar, lefvat för tanken att uppfostra de kristnade folken och åt Herren vinna nya med öfvertygelsens och predikans magt. Gregorii VII:s magt var oaktadt de våldsamma medel, han använde, och hvilka kunna förklaras, om ej ursäktas, af tidsandan, till sitt hufvudsyfte reformatoriskt. Innocentius III sätter åtminstone kyrkans reformation såsom ett af önskningsmålen, då han sammankallar det tolfte ekumeniska mötet²⁾, och, hvad som härvid var det vigtigaste, hans enskilda lif vittnade, att han menade allvar dermed.

Men röster af den renaste reformatoriska karakter hade dock redan på denne påfves tid blifvit ohörda, och då en ursprungligen så loyal riktning i folklivet, som den Valdensiska, blifvit på allt sätt förföljd, vitnade detta ej godt om påfvedömet. Det förföljde denna riktning och stod försvarslöst emot vida farligare fiender, mot heretiska elementer, som skuro vida djupare in i den kyrkliga organismens kött och blod och voro mindre

¹⁾ Liksom den politiska historien berör blott den för krigets utgång afgörande hufvud-drabbningen, under det att krigshistorien har att angifva episoderna i hvarje fältslag och stridens skiften, så hålla vi oss här förnämligast till Bonifacii kamp mot Philip den Sköne och familjen Colonna. DRUMANNS och TOSTIS ofta citerade arbeten visa, huru lätt en redogörelse för Bonifacii VIII:s pontifikat blifver Europas historia under den tid, han regerade.

²⁾ "Illius ergo testimonium invocamus, qui testis est in coelo fidelis, quod inter omnia desiderabilia cordis nostri duo in hoc saeculo principaliter affectamus, ut ad recuperationem videlicet terrae sanctae ac reformationem universalis ecclesiae valeamus intendere cum affectu. Quapropter — hoc tandem ad exequendum praedicta — providimus faciendum, ut — generale concilium juxta priscam sanctorum consuetudinem convocemus, — in quo ad extirpanda vitia et plantandas virtutes, corrigendos excessus et reformandos mores, — provide statuatur — quaecunque de ipsius approbatione concilii visa fuerint expedire", heter det i kallelsesskriften anford hos GIESELER *K. G. II: 2: 127*.

nogräknade om medlen. Under en mörk tidsålder hade bildning gifvit påfvedömet magt, men kyrkan var vid det tidskifte, hvarmed vi sysselsätta oss, icke ensam egariinna af konst, kultur och literatur; det 12:te århundradet hade sett den provençaliska och spanska literaturen födas och blomstra, i det 13:de följde snart den Italienska¹⁾. Det hade kanske ej varit klokt att under näfrättens tider försmå de tillfällen, som bjödos till förvärfvandet af materiell magt och besittningar. Men då detta senare trädte i förgrunden, då påfvarnes intressen som kristenhetens öfverhufvud trädde tillbaka för deras sträfvande efter magt i Italien, voro de i sjelfva verket nedsjunkna till Italienska landsherrar, deras förbindelse med kyrkan lossades, och påfvemagtens ståndpunkt och öde bestämdes af de politiska förhållandena, så vidt de rörde halfön och de närliggande öarna. Kunde de nu också lägga i vågskålen mot sina fiender det kyrkliga bannet, så måste också detta vapen, då det alltför ofta och utan urskilning användes, förslöas, och de kyrkofientliga partierna fingo tillfälle att fästa kristenhetens uppmärksamhet på dessa biskopars växande anspråk, prejerier och oevangeliska förhållande öfverhufvud. Så kunde de fördrifva medlemmarne af huset Colonna vara säkra på att vinna gehör, när de bjödo furstarne ökad magt, kyrkan frihet från godtycklig beskattning och lekmännen i allmänhet en reformation af sederna hos presterskapet. Då dessa och de med dem förbundna derjemte uppstälde två auktoriteter: den Heliga Skrift och ett fritt kyrkomöte af kristenhetens öfverherdar, så var härmed grundriktningen gifven för de följande århundradenas kamp mot den Romerska påfvemagten.

Men också Franska konungamagten hade betydligt förändrats sedan Gregorii VII:s tid. Då voro Capetingerna blott hertigar af Francien²⁾, konunganamnet innebar föga mer än att vara den främste bland kronvasallerna, och äfven detta kunde sättas i fråga, sedan Normanderna eröfrat England. Men Hugo Capets ätt utmärkte sig genom klokhet och duglighet, den hade åtminstone långlifvade furstar och en oafbruten succession, hvarunder den sakta, men säkert, grundlade sitt inflytande. Utvecklingen af statsförfattningen, alldeles olika händelsernas gång i Tyskland, kunde ej blifva utan betydelse för kyrkan. Här hemföllo de stora länen småningom till kronan, der tycktes mot Medeltidens slut allt gå till upplösning. Tyskland blef ett valrike; i Frankrike var arfföljden så strängt fasthållen, att en olika tolkning af Saliska lagen skulle blifva begynnelsen till ett hundraårigt krig med England och till skickelsedigra söndringar i det inre. Fransmän af alla klasser måste med vördnad blicka upp till denna regentätt, hvars medlemmar fört ädlingarnes heliga skaror i Mindre Asien, Syrien och Egypten; rikt begåfvat kyrkor och kloster; gifvit fribref åt städer och derigenom grundat deras välstånd och skyddat värnlösa af alla stånd. Konungen i Frankrike var alltså en motståndare af helt annan art än de, som kurian hittills haft att bekämpa. "Denna konungamagt är uppenbarligen ej den kejsrerliga konungamagten, sådan som Karl den Store ville väcka till lif, ej heller den presterliga, sådan som de andlige skulle hafva skapat, det är en folkmagt, man känner hvarken dess ursprung eller dess syfte, men den är till arten skild från de feodala magterna och kallad att öfvervaka dem, att sammanhålla dem för det allmänna bästa, att emot dem beskydda

¹⁾ DIEZ, *Gramm. d. Roman. Sprachen*, I: 80 följ.

²⁾ HALLAM, *Medeltiden I*: 20 (svenska öfvers.).

de svaga, det är ett slags allmän fredsdömdare midt i Frankrike, säger Guizot¹⁾ med afseende på denna magt, sådan den gestaltade sig under Ludvig VII och Suger. Och huru mycket hade ej denna konungamagt vuxit under de 150 år, som derefter förflutit! Filip Augusts företagsamma och kraftfulla styrelse, Ludvig den Heliges landsfaderliga och rättfärdiga regemente i förening med feodalismens upplösning gjorde Franska konungen till en mera betydande motståndare än någon annan furste i Europa. Ja kunde påfven ens vara viss, att det mäktiga rika franska klerus skulle vid en kulturkamp tänka annorlunda om sin furste än öfrige Fransmän? Skulle det vara böjdt att i förening med en Italienare bekämpa Pragmatiska Sanktionens vårdare, Gallikanska kyrkans skyddsherre?

Det har sitt intresse att kasta en blick på hufvudansförarne i den strid, som förestod, ty sällan hafva tvenne så likartade naturer mätt hvarandras krafter²⁾. Bonifacius kunde yfvas också öfver bördens företräden, han härstammade på fädernet från en förnäm Spansk släkt, som för flera hundra år sedan utvandrat till Italien och redan under de Sachsiske kejsarne hunnit till anseende. Tidigt lade han härtill anseende för lärdom; efter studier i den kanoniska och borgerliga rätten erhöll han i Paris den då ingalunda vanliga eller lätt fångna doktorsvärdigheten. Dels derigenom, dels på grund af sin familjs inflytande begåfvades han med indräktiga prebenden, och hans praktiska duglighet ådrog honom de styrandes uppmärksamhet. En längre tids vistelse i Frankrike såsom canonicus i Lyon och derstädes visad duglighet medförde hans förflyttande till Rom, der han af Innocentius V gjordes till påflig notarie. Han fick nu rikligt tillfällen att kasta en inblick i Europas kyrkliga förhållanden; han åtföljde påfliga beskickningar till England två gånger, till Portugal, till Frankrike. Han skall hafva egt en ovanlig personkännedom, derom vitna en mängd bref till inflytelserika personer i Frankrike, från en senare tid, då han behöfde deras inverkan på konungen. Han blef af Martin IV 1281 utnämnd till cardinal-diakon af San Nicolai in carcere Tulliano, tio år senare af Nicolaus IV till cardinalpresbyter tituli ss. Sylvestri et Martini. Att magten var honom kär mer än annat, hafva vi sett af det sätt, hvarpå han uppsvingade sig på påfvestolen. Att ändamålet kunde helga hvad medel som helst, fick Sicilien och konung Fredrik erfara.

En olikhet finnes mellan båda dessa motståndare — ålderns. Då Benedetto Gaetano vid sjutio år hann målet för sin ärelystnad, hade hans unge medtäflare om magten ej nått tretio. Vid sjutton års ålder blef Filip, hvilken samtiden kallade den Sköne³⁾ genom sin faders förtidiga död Frankrikes konung. Han hade, oaktadt sina unga år, ej

¹⁾ *Hist. de la civ. en France IV: 328.*

²⁾ Nästan allt hvad Villani VIII: LXIV säger om Bonifazio skulle kunna passa på hans motståndare: Questo papa Bonifazio fu savissimo di Scrittura e di senno naturale, e uomo molto avveduto e pratico e di grande conoscenza e memoria; molto fu altiero, e superbo, e crudele contro a' suoi nimici e avversari, e fu di grande cuore, e molto temuto da tutta gente, e alzò e aggrandì molto lo stato e ragioni di santa Chiesa. — — Magnanimo e largo fu a gente che gli piacesse, e che fossero valorosi, vago molto della pompa mondana secondo suo stato, e fu molto pecunioso, non guardando nè facendosi grande nè stretta coscienza d'ogni guadagno, per aggrandire la Chiesa e suoi nipoti.

³⁾ — cet homme, que l'histoire n'a pas osé juger, et qu'elle a baptisé du nom de Bel, n'osant pas l'appeler le Grand et ne voulant pas l'appeler le Mauvais; BOUTARIC, *anf. arb.* s. 416.

blott den ungdomliga kraft som behöfves för att utkasta planer, utan också den despotiska seghet¹⁾ och den politiska blick, som gjorde honom i stånd att fullfölja den byggnad, som Filip II August med vapenmagt och Ludvig IX genom statsmannavishet och rättfärdighet grundat. Om den senare, Frankrikes kanske störste konung, menade redan samtiden, att han var för god för sin tidsålder. Filip den Sköne följde ej *deruti* sin store farfader, han ville aldrig vara bättre än sin samtid, gaf ej sina baroner efter i snikenhet och list, då han försämrade myntet, eller i våldsamheter, då han fann tillfällen dertill. Han var en inkräktare och despot mer än Edvard I och Albrekt och han var den i statshvärf grånade Bonifacius vuxen i att med rättsgrunder bemantra alla våldswerk, i att för sina ändamål tyda kyrkliga traditioner och den Heliga Skrifts utsagor.

Det är svårt att efter rättvisans måttstock döma dem emellan, ty de öfverbjuda hvarandra i list och skrymteri. Filip förtiger och förnekar, hvad han ej kan försvara, och Bonifacii bref äro fulla af försäkringar om ynnest och huld, under det han bereder sig att träffa de sårbara punkterna i Frankrike, utså tvedrägt derstädes, skaffa krig och olycka öfver landet och beröfva dess furste krona och lif.

Filip går till väga med lika mycken slughet som kraft. Han lemnar ej ett angrepp af påfven obesvaradt och samlar så småningom omkring sig alla de krafter, som voro fiendtliga mot påfvedömet eller mot den forne Benedetto Galetani: Franska nationalstoltsheten, antipathien mot England, Gallikanska kyrkans rättigheter, de vinningslystna baronerna, Italiens partichefer och slutligen den nya skola af rättslärda, som begynt att gentemot Hildebrandismen upphöja "konungadömet med Guds nåde".

Å andra sidan var ej den koalition mycket mindre farlig, som Bonifacii statsklohet åvägabragt mot Filip: den kraftfulle Edvard I af England, grefve Guido af Flandern, Albrekt af Österrike, hertigen af Brabant. Härtill kommo inom riket en del med Filips utpressningar missnöjde andlige, äfvensom de förnämsta munkordnarne, hvilka alltid utgjorde påfvens stående här, och, helt och hållet oberoende af biskoparne, voro mera ultramontant än gallikanskt sinnade. Men lyckan var ej påfven gynnsam: Edward, på hvilken så många förmaningar till fridsamhet blifvit förspillda, hade snart händerna fulla på andra sidan kanalen, och slöt fred just då han skulle fört påfvens heliga krig; Albrekt tänkte blott på egen fördel och greiven af Flandern var ensam för svag att uträtta något.

Under det stilen i Bonifacii bullor är tung och satssammanhanget ofta dunkelt, under det de långa perioderna hvimla af hårdtagna skriftställen²⁾ och svulstiga fraser,

¹⁾ Redan vid sitt tillträde till regeringen lade den unge Filip i dagen den ihärdighet i fasthållandet af sin mening och i genomdrifvandet af sin vilja, som han skulle visa i det följande. Krönikeskrifvaren *Wilhelm af Fracheto* (*Historiens de France t. XXI s. 7. BOUTARIC, s. 121*). berättar såsom bevis härpå följande: Så snart Filip den Djerfve dött, begärde Dominikanerna tillåtelse att balsamera honom i sitt kapell i Paris. Konungen beviljade dem detta. Deremot gjorde abboten af S:t Denis invändning och åberopade den afidne konungens eget testamente, deri han bestämt *hans* kloster såsom sitt sista hvilorum. Abboten understöddes af den påfliche legaten, och denne ansåg, att endast den Helige Fadrens utslag kunde dispensera från att uppfylla den afidne konungens vilja. Häruti instämde universitetstheologerna, af hvilka man infor-drat ett utlåtande. Men Filip gaf ej efter; han förklarade, att hans uttalade vilja var nog, och dervid blef det.

²⁾ I bullan *Clericis laicos* citeras Ps. XIV: 5 (jfr. Vulgatus text) "Trepidantes, ubi non est trepidandum" om sådana andliga (*Praelati Ecclesiarum, ecclesiasticaeque personae*), som gäfv

genomgår här och hvar en fläkt af reformatörernas kraftfulla språk Filips skrivelser, och icke med orätt anser DRUMANN honom såsom en föregångare till Wycliffe, Så heter det i Filips svar på påfvens besvär öfver förbudet mot utförsel af penningar¹⁾: "Den heliga modren kyrkan, Kristi brud, består icke allenast af prester, utan också af lekmän, och då han genom sin död miskundeligen frälsat henne, så har han väl velat, att såväl klerker som lekmän skulle deraf njuta frihet. Och sådan frihet från synden och lagens tvång kunna icke presterna tillägna sig ensamme utan inkräktning". — — "Många och synnerliga friheter", så heter det vidare, "hafva på Romerske påfvarnes böner de verldslige furstarne medgifvit icke kyrkan i dess helhet utan enskilda af dess tjenare, men dessa alla friheter, som blifvit medgifna eller tillåtna, kunna ej förtaga furstarne deras rätt att råda öfver sina länder och styra sina riken, eller tillägna enom androm, hvad som för regenterna pröfvas vara nödigt för att sådant uträtta, ty Herren har sagt till öfverstepresterna (pontificibus): *Gifver kejsarenom det kejsarenom tillhör.* — — Skulle ej hvarje vis man öfver måttan förundra, då han förnimmer, hurusom Kristi ståthållare förbjuder gifva kejsarenom skatt och lyser bann öfver kyrkans tjenare, att de icke måga värja sin herre konung och riket för orättvist förtryck och förföljelse. Men på fäfängligt prål och köttsliga lustar få de använda stor kostnad med försummelse af de fattiga. Det medgifves dem, att till skadligt föredöme fara fram med otillbörlig ståt i mat och dryck, kläder och samqväm, stora följen och annat verldsligt väsende."

Man skulle nästan vara frestad att tro någon kättare hafva haft sin hand med i författandet af ett sådant aktstycke. Och verkligen möta vi en i detta hänseende tvifvelaktig person i konungens närhet, ja det är just den, som Filip begagnade som ett medel att fälla Bonifacius. Guillaume de Nogaret tillhörde en Albigensisk familj²⁾, hade fått sin bildning i södra Frankrike, der såren knappt hunnit läkas efter ett det mest förödande religionskrig — korståget mot Albigenserna; hans närmaste hade ordet för att vara here-tiska, och Bonifacius skall i Anagni under sin förbittring mot honom utslungat skymf-ordet Patarener. Deu försigtighet, hvarmed han går till väga, äfven då han vet sig ega konungens understöd och fulla förtroende, den hemlighetsfullhet, hvarmed han förbereder

någon afgift åt lekmän (qui collectas vel tallias, decimam, vicesimam seu centesimam suorum et ecclesiarum proventuum solverint). Då de gjorde så, fruktade de menniskor mer än Gud (plus timentes majestatem temporalem offendere quam aeternam). I skrifvelsen *Ausculta fili*, stöder sig Bonifacius på Jeremiae exempel, då han begagnar ordalydelsen c. I: 10 (Vulg.) "Constituit enim nos Deus super Reges et Regna — — — ad evellendum disperdendum, ædificandum et plantandum". Den som kopierade honom i hrefvet *Deum time*, begynner med Eccl. XII: 13, och derefter följer såsom ett corollarium: "scire volumus, quod in spiritualibus et temporalibus nobis subes".

¹⁾ Jfr. *Responsa Philippi Regis* i LEIBNITII *Mantissa codicis juris gentium diplom.* II, 288, GIESELER II: 2: 188.

²⁾ Dock icke förnäm eller ansedd. Han var ett slags lägre domare på landet och steg, oaktadt de viktiga tjenester, han gjorde konungen, och de betydande uppdrag, han hade, ej till någon högre värdighet. Filip den Sköne, liksom Ludvig XIV i nyare tiden, tyckte ej om att hafva premierministrar. Såsom hos regenterna i medeltiden gemenligen andliga ansågos till sådan plats sjelfskrifne, så var vanligen någon af de förnämsta biskoparne eller abboterna Chancelier hos Franska konungen (jfr. CHÉRUEL, *Dictionnaire historique des Institutions, mœurs et coutumes de la France*, u. o. *Chancelier*. Men Filip hade ej sådana, och till och med stor-sigillbevararen ärkebiskopen af Narbonne blef attackad och kungliga sigillet lemnadt åt Nogaret, då man heslöt tempelherrarnes fängslande, BOUTARIC s. 167.

allt och, äfven då han skrider till det yttersta, försäkrar sig om återtag, tyckes antyda, att han gått i skola hos Katharerna. Han skyler sig med diplomatiens former, under det han trampar påfvens krona i stoftet. Deri tyckes han lik medlemmarne af denna obarmhertigt förkättrade och förföljda sekt, att han ej fullkomligt litar hvarken på den världsliga magtens huldhet eller på de andligas förlåtelse. Om han verkligen af gammal religiös fanatism drifvits att hämnas, så har han kunnat vänta med att gifva det dödliga hugget, derföre att han kunde hata.

I det elite århundradet hade kampen mellan det Tyska kejsaredömet och påfve-magten begynt, då efter den på en gång fromme och kraftfulle Henrik III hans unge despotiske son blifvit kejsare och på ett tryckande sätt utöfvade sina rättigheter. Något liknande var förhållandet vid den kulturkamp, hvarmed vi sysselsätta oss. Både Ludvig IX och hans son Filip III den Djerfve¹⁾ hade visat kyrkan vördnad enligt Capetingiska husets traditioner. Förhållandet mellan Henrik IV och Gregorius VII var till en början godt, och när sagde furste bekräftade den i Tyskland väl bekante Hildebrands val, tycktes han följa Sachsiska husets för kyrkan helsobringande styrelsesätt. Det goda förhållandet mellan påfvemagten och Franske konungahuset, som med få undantag egt rum sedan Gregorii VII:s tid, hade fortfarit under Filips första regeringstid. Filip mötte endast välvilja såväl hos Martin IV (1281—1285), hvilken var Fransman, som hos hans efterträdare Honorius IV (1285—1287) och Nicolaus IV (1287—1292). Sistnämnde påfve har väl funnit Franska konungen föga mer medgörlig än Bonifacius en gång skulle finna honom men tyckes hafva varsamt umgåtts med honom. Det var just Bonifacius, som, den tiden kardinal, jemte legaten Gerardo di Parma afgick i en beskickning till Paris²⁾, för att föreslå Franske konungen utomordentliga åtgärder med anledning af ställningen i Palestina. De funno konungen föga böjd för korståg och lika litet villig att afstå de penningssummor, som hans fader för detta ändamål samlat³⁾. Skrifvelsen af den 24 Januari 1295, deri påfven anmäler för Filip sin thronbestigning, låter just ej ana något fiendtligt förhållande dem emellan. Den är författad i ordalag fulla af aktning och lägger konungen på hjertat att väl styra sitt rike, påminner honom om hans utmärkta förfäders trohet mot kyrkan och försäkrar, att påfven redan långt före sin thronbestigning med kärlek omfattat konungen⁴⁾. Filip visar sig tidigt hafva haft ett godt öga till

¹⁾ Äfven Filip III hade i Romerska kyrkans namn fört korståg, nemligen det krig mot Aragonien, som var en följd af Sicilianska aftonsången och öns eröfring. Han hade för detta ändamål erhållit tillåtelse att beskatta presterskapet både i Tyskland (HEFELE VI: 238) och i Frankrike (BOUTARIC s. 279).

²⁾ TOSTI, *Storia di Bonifazio VIII: I: 46*.

³⁾ TOSTI anf. st. 47 säger: Credo fosse infruttuoso questo concilio: trattavasi di cavar danaio dalle mani di Filippo. Också försöket att stifta försoning mellan konungen och Edward I af England misslyckades. Förf. tillägger: Il Gaetani tastò Filippo e le trovò selvaggio di pelo: se ne ricordò sempre. Men hade han det gjort, så borde han också i framtiden handlat försigtigare. Enligt BOUTARIC deremot skulle Bonifacius hafva under sin vistelse i Frankrike fattat tillgifvenhet för den unge konungen. Kanske är här ett exempel bland flere under Medeltiden på vänskap emellan beslägtade naturer, hvilken blef en omöjlighet derigenom att den ene blef påfve, den andre furste.

⁴⁾ RAYNALDI ann. ad 1295: De nobis autem utpote patre benevolo et sincero, qui te in minori etiam officio constituti affectuose dileximus et diligere non cessamus, spem certam et fiduciam gerens in tuis et ejusdem regni negotiis et opportunitatibus, quae occurrent, ad nos recurrere non postponas.

kyrkliga immuniteter, och hans bref af 1287, hvarigenom presterskapet förskonades från att sitta i verldslig rätt, kan tydas såsom ett maskeradt angrepp på ett stånd, som hade en mängd rättigheter gemensamma med kungliga embetsmän utan motsvarande skyldigheter¹⁾. Rättstvister kunde aldrig i längden undvikas mellan en påfve så mån om sina rättigheter och en furste så företagsam som Filip. Medeltidens rättsbegrepp, ifrån begynnelsen föga utpräglade, hade genom de öfverallt skiftande feodala förhållandena blifvit ännu mer oklara och invecklade. Redan de förste kristne kejsarne hade förlänat kyrkan, särskildt dess högste embetsmän, ej så litet inflytande på lagskipningen²⁾. Detta inflytande hade under Medeltiden tillvuxit, och otaliga utvägar funnos för de andlige att inblanda sig i rättstvister, så att nära nog alla slags mål kunde dragas under kyrkligt forum³⁾. Men det Franska konungadömet hade nått sin största tillväxt, just genom att vara så att säga en högsta fredsdomaremagt, genom att meddela undantag från gällande feodala plägseder, genom att utfärda fribref. Och utom regalrätten kunde Filip också lägga Gallikanska kyrkans rättigheter i vågskålen⁴⁾. Voro nu dessa snarare allmänna rättsgrundsatser än skrifna dokumenter, de hade likväl sin giltighet för det Franska folkets rättsmedvetande, och till och med en så kyrkligt sinnad furste som Ludvig IX hade låtit sig angeläget vara att hålla dem vid magt⁵⁾. Men enligt detta rättssystem andas tillkom Franske konungen den ställning till landskyrkan, som Hildebrandiska kyrkorätten ville hafva förbehållen åt påfven⁶⁾. Det dröjde ej långt efter Bonifacii thronbestigning, förr än ett sådant rättsfall tedde sig. Detta härrörde ifrån södra Frankrike, härden för så många förvecklingar och upproriska rörelser emot påfvedömet. Nära det välbekanta Albigez låg grefskapet Foix. Dit hörde staden Pamiers, men abboterna i det der befintliga klostret hade också vissa rättigheter öfver densamma. Under Albigenserkriget gaf sig både stad och stift under grefven af Montfort och ifrån denne kom det under Frankrikes konung, då Ludvig den Helige. Sedan denne och hans son Filip III samfäldt i tio år haft den feodala öfverhögheten, öfverlemnades den af den senare åt grefven af Foix såsom lön för hans tjenester i kriget mot Aragonien. Häremot gjorde abboten Bernhard af Saissat invändningar. Filip den Sköne satte i verket, hvad hans fader befallt, och då ej böner hulpo, befallde han seneschallen af Carcassonne att med vapen understödja grefven. Abboten klagade i Rom⁷⁾, grefven af Foix belades med interdikt och måste

¹⁾ MARTIN, *Hist. de France* IV: 393 säger derom: "C'était le plus grand coup, qui eût encore été porté au clergé".

²⁾ Se KURTZ, *Handbuch d. Kirchengesch.* II: 27 följ. § 143.

³⁾ HALLAM, *Medeltiden* II: s. 20 följ. Sv. öfvers.

⁴⁾ CHÉRUÉL, *Dictionnaire Historique des Institutions* under ordet *Libertés de l'Eglise Gallicane*.

⁵⁾ Samma arbete u. o. *Pragmaticue Sanction*.

⁶⁾ På det nationalconcilium, som hölls i Paris 1406 för häfvande af den occidentaliska schismen, utlåter sig till och med en andlig om konungens af Frankrike magt sålunda; Sire, je sai bien, que vostre Seignourie n'est mie comme aux autres. L'Empereur tient son Imperance du Pape, mais vostre Royaume est par héritage. Je sai bien, que vous n'occupez pas tant seulement le lieu de par homme (*de pur homme* läser förf.) mais estes une personne moyenne entre spirituelle et temporelle. Så talar en "Déen (doyen) de Reims" och härleder deraf Franska konungens "jus reformandi". LENFANT, *Concile de Pise* I: 144. Jemför också FROISSARD *Chronique* 1406.

⁷⁾ RAYNALDUS meddelar ad ann. 1298 påfvens bref till konungen i ämnet.

vika. Härigenom hade påfven vetat göra Filips önskan om intet på ett område, der konungen för de invecklade feodala förhållandena ej kunde, såsom han ville, ingripa. Men Bonifacius var icke nöjd härmed. Han upphöjde Pamiers till biskopssäte, lade derunder en del af det Tolosanska stiftet och belönade med biskoplig värdighet Bernhard för hans uppstudsighet mot konungen. Härigenom hade påfven icke blott kränkt Galliskanska kyrkans rättigheter — han hade nemligen aldrig inhemtat konungens eller den Narbonensiske ärkebiskopens mening¹⁾ — utan också sårat Filip. Sysselsatt på annat håll och, som han väl tyckte, med vida viktigare ting tillät denne senare att saken öfverlemnades åt en skiljedomare, nemligen Levis, herre till det angränsande grefskapet Mirepoix. När rättstvisten slutade år 1300 och staden och grefven befriades från interdikt, hade redan viktigare tvisteämnen mellan konungen och påfven uppstått, och i dessa tycktes Filip ingalunda sinnad att gifva efter.

Det viktigaste af dessa rörde beskattningen af clerus. Det Franska presterskapet var rikt och mäktigt. Det torde ej vara för mycket sagdt, att nära hälften af rikets egendom var i kyrkliga händer²⁾. De förnämste andlige voro här, liksom i Tyska riket, vasaller och länsherrar³⁾. Men hela presterskapet hade icke samma ställning till konungen och staten och just därför icke samma intressen. Hvad först biskoparne beträffar, kapitelherrarne och det under dem lydande presterskapet, så voro dessa naturliga förfäktare af landskyrkans rättigheter. En af detta stånd hade under Carolingerna hotat påfven med bann⁴⁾; flera hade gjort honom lyckligt motstånd. Det hade gjort gemensam sak med Capetingiska ätten alltsedan dess första uppträdande. Konungarne hade i dem haft trogna och upplysta rådgifvare och samvetsgranna förvaltare, och hade å sin sida understödt dem mot feodalherrarne och påfven. Mindre tillgifna konungamakten voro munkordnarne, isynnerhet om klostren voro eximerade. Cluniacenserna och likartade kongregationer voro i allmänhet mera högkyrkliga än landskyrkliga⁵⁾. Detta gäller i ännu högre grad om tiggardordnarne. De hade ej annat fädernesland än kyrkan, ingen annan herre än påfven, deras intressen voro egentligen rent motsatta det sekulära presterskapets. Hela kleresiets stora egendom var nu visserligen enligt både Romersk⁶⁾ och Germanisk⁷⁾ rätt fri från skatt. Så var likväl endast de jure förhållandet; de facto var det alldeles motsatt. Isynnerhet vid tiden för Bonifacii thronbestigning gestaltade sig i Frankrike

¹⁾ Man kunde strängt taget ej företaga något kanoniskt val utan suveränens tillåtelse, och 1286 dömdes kapitlet i Clermont att betala 100 livres tournois för att hafva underlåtit att anmäla saken för konungen. BOUTARIC s. 65.

²⁾ Ej obetydliga territorier lydde under de förnämsta biskopsdömena, t. ex. Rheims, Laon, Noyon, Beauvais, Auxerre, Langres; se SPRUNER-MENKES *Atlas* N:r 52.

³⁾ HALLAM, *anf.* bok I: 502.

⁴⁾ Påfven Gregorius IV såges hafva fått det besked af Franske biskoparne, att, om han komme med interdikt, så skulle han få detsamma med sig tillbaka, då han ville till förmån för Lothar inblanda sig i Carolingernas familjestrider; jfr WATTENBACHS *ofvan anf. arb.*, VOIGT *P. R. E.* 2 *auf.* u. o. *Gregorius IV.*

⁵⁾ BOUTARIC IV: I. Cluny visade sig under den ifrågavarande kulturkampen eftergifvet, under det Citeaux gick i spetsen för oppositionen.

⁶⁾ KURTZ, § 143: 3.

⁷⁾ HALLAM: I: 504.

och England den kyrkliga skattefriheten såsom ett sken, då dessa två furstar Filip och Edvard icke skulle kunnat utan kleresiets tillhjälp bekriaga hvarandra så energiskt. Särskildt misshagade påfven Filips statskonst¹⁾, som än under det ena än under det andra namnet aftvingade de andliga bidrag, utan att gifva dem några förbindelser i ersättning. Bullan *Clericis laicos*²⁾ sätter med ens en dam emot konungens beskattningsåtgärder, uttalar dom öfver alla "prelater kyrkor och kyrkliga personer, som gifva efter

¹⁾ Filip underhandlade särskildt med presterskapet i hvarje kyrkoprovins och vann derigenom långt mer, än han skulle hafva vunnit, om han sammankallat det hela. Edvard af England begärde också subsidier, men presterskapet vägrade; han måste taga sin tillflykt till våldsamma åtgärder, och derigenom var han snart nödsakad att gifva efter, LINGARD, *History of England III: 393*.

²⁾ Bullan är utfärdad den 25 Febr. 1296. Vi anföra den in extenso efter TOSTI anför. *Documento K. Costituzione per le immunità della Chiesa*: Clericis laicos infestos oppido tradit antiquitas, quod et praesentium experimenta temporum manifeste declarant, dum suis finibus non contenti nituntur in vetitum ad illicita frena relaxant, nec prudenter attendunt, quam sit eis in clericis ecclesiasticisve personas et bona, interdicta potestas: Ecclesiarum praelatis, Ecclesiis, Ecclesiasticisque personis Regularibus et secularibus imponunt onera gravia ipsosque talliant (= dividunt, distribuunt nligt DU CANGE, snarare tyckes ordet betyda *beskatta*) et eis collectas imponunt, ab ipsis suorum proventuum vel bonorum dimidiam, decimam seu vicesimam, vel quamvis aliam portionem aut quotam exigunt et extorquent, eosque moliantur multifarie subicere servituti suaeque submittere ditioni et (quod dolenter referimus) nonnulli Ecclesiarum Praelati, Ecclesiasticaeque personae trepidantes ubi trepidandum non est, transitoriam pacem quaerentes, plus timentes majestatem temporalem quam aeternam talium abusus non tam temerarie quam improvide acquiescunt Sedis apostolicae auctoritate seu licentia non obtenta. — Nos igitur talibus iniquis actibus obviare volentes de fratrum nostrorum consilio Apostolica auctoritate statuimus, quod quicumque Praelati, Ecclesiasticaeque personae, Religiosae vel Saeculares, quorumcunque Ordinum, conditionis seu status collectas vel tallias (se DU CANGE u. o. *Tallia*) decimam, vicesimam seu centesimam suorum et ecclesiarum proventuum vel bonorum Laicis solverint vel promiserint vel se soluturos consenserint aut quamvis aliam quantitatem, portionem aut quotam ipsorum proventuum vel bonorum aestimationis vel valoris ipsorum sub adjutorii, mutui, subventionis, subsidii vel doni nomine seu quovis alio titulo, modo vel quaesito colore absque auctoritate sedis ejusdem: necnon Imperatores, Reges seu Principes, Duces, Comites vel Barones, Potestates, Capitanei vel Rectores quocunque nomine censeantur, civitatum, castrorum seu quorumcunque locorum constitutorum ubilibet, et quivis alii cujuscunque praeminentiae, conditionis et status, qui talia imposuerunt, exegerint vel receperint, aut apud aedes sacras depositas Ecclesiarum vel Ecclesiasticarum personarum ubilibet arrestaverint saisi-verint ("vox mere Gallica" DU CANGE) seu occupare praesumpserint, vel arrestari saisi-ri aut occupari mandaverint; aut occupata, saisita seu arrestata receperint; nec non omnes, qui scienter dederint in praedictis auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Universitates quoque, quae in bis culpabiles fuerint, Ecclesiastico supponimus interdicto; Praelatis et personis Ecclesiasticis supradictis in virtute obedientiae et sub depositionis poena, districte mandantes, ut talibus absque expressa licentia dictae sedis nullatenus acquiescant: quodque praetextu cujuscunque obligationis, promissionis et confessionis factarum hactenus vel faciendarum in antea, priusquam huiusmodi constitutis prohibitio seu praeceptum ad notitiam ipsorum pervenerit; nihil solvant nec supradicti seculares quoquo modo recipiant. Et si solverint vel praedicti receperint in excommunicationis sententiam incident ipso facto. A supradictis autem excommunicationum et interdicti sententiis nullus absolvi valeat, praeterquam in mortis articulo (periculo?) absque Sedis apostolicae auctoritate et licentia speciali; quum nostrae intentionis existat tam [h]orrendum secularium potestatum abusus nullatenus sub dissimulatione transire. Non obstantibus quibuscunque tenoribus ("tenor = argumentum, condicio" DU CANGE) formis seu modis aut verborum conceptione concessis Imperatoribus, Regibus et aliis supradictis, quae contra praemissa, in nullo volumus alicui vel aliquibus suffragari.

för den verldsliga magten i dylika frågor, som, under hvad namn eller sken det vara må, utan den Heliga Stolens minne utgifva eller lofva utgifva något af egendom eller inkomster“. Och dem, som under dylikt bann hemfölo, skulle ingen utan påfvens tillåtelse kunna aflösa, utom i dödsfara. Förbudet var ingenting nytt, lika litet som förtryck emot presterskap och kyrka under den råa Medeltiden¹⁾. Den ellofte allmänna Synoden (1179) hade sökt inskränka beskattningen af kyrkogods, men likväl (Can. 19) medgifvit billigheten deraf, att äfven de andlige något bidrogo att fylla statens behof. Men emedan många biskopar visade alltförstor efterlåtenhet emot furstarne, så gick Innocentius III ett steg längre. Han inskröpte med bifall af den tolfte allmänna synoden (1215) det gamla påbudet med det tillägg, att frivilliga bidrag skulle gifvas, endast då skatterna öfverstege lekmännens tillgångar. Men Bonifacius går längre än såväl denne störste bland sina föregångare som Alexander IV, hvars bulla *Quia nonnulli* af år 1260 visar rätt mycken likhet med *Clericis laicos*. Ty under det Alexander IV inskränker sig att förbjuda utkrädda skatter, lyser Bonifacius bann äfven öfver sådana, som sjelfvilligt offrade något för det allmänna bästa. Han hotar dessutom både kejsare, konungar och furstar med svårt straff, om de öfverträdde dylikt påbud. Det är klart, att detta tilltag liksom många andra af ultramontane ifrare blifvit rättfärdigadt såsom ett bevis på mod, rättfärdighet och sanningskärlek²⁾. Deremot erkänna mera moderate katoliker, såsom HEFELE³⁾, det öfverdrifna och oberättigade deri⁴⁾. Från protestantisk ståndpunkt måste detta förefalla så mycket mera djerft och tilltagset, som påfvarne ansågo sig hafva full rätt att beskatta presterskapet och kyrkan, äfven för ett så okristligt och sjelfviskt företag som en förhatad regentätts införande i ett land, hvartill den ej haft annan rätt än eröfringens⁵⁾. Filip, som ifrån början i påfvens faderliga råd och bemedlingar ej sett annat än försök att regera, blef honom icke svaret skyldig. Utan att med ett

¹⁾ Den pseudoisidoriska kyrkorätten visar dekretet af *Pius I* (omkr. 150!) ep. II: Ad sedem apostolicam perlatum est, quod praedia divinis usibus tradita quidam humanis applicant usibus et Domino Deo, cui tradita sunt, ea subtrahunt, ut usibus suis inserviant (detta skulle vara skrivet på Antoninernas tid!), af *Zephyrinus* (Septimii Severi samtida): Nuntiatum est Sedi apostolicae per apocrisarios vestros, quosdam fratrum nostrorum Episcoporum videlicet, ab ecclesiis et sedibus propriis pelli suaque eis auferri suppellectilia et sic nudos et expoliatos ad judicia vocari. Ehuru det tydligtvis ej kan vara fråga om någon som helst äkthet eller betydelse för 2:dra eller 3:dje århundradena, äro de dock ett vitnesbörd om, hvad oseder Ludvig den Frommes samtida tilläto sig, jfr GIESELER II: 1: 172.

²⁾ Så gör Bonifacii entusiastiske beundrare TOSTI I: 173: "Laonde (i det föregående har förf. skildrat de andligas betryck) scrisse e bandì quella famosa costituzione, che ha principio *Clericis laicos*, la quale ripiena tutta della santità dei diritti della Chiesa, risuonò ingrata nelle corti dei Principi, fu scandalo ai superbi come era e sarà sempre ai tristi l'autore stesso della giustizia".

³⁾ *Conciliengesch.* VI: 262 följ.

⁴⁾ Anf. arb. VI: 261: Bonifaz, die Sache weitaus übertreibend, belastet die Laien aller Zeiten mit schwerem Vorwurf. — Dazu kommt noch, dass die Wahl einer so allgemein belastenden und dadurch auch allgemein verleitenden Phrase der Würde und Klugheit des apostolischen Stuhls nicht angemessen erscheint, und sich nur als Erguss momentaner Erregtheit, wie wir sie bei Bonifaz öfter bemerken, erklären lässt.

⁵⁾ jfr ofvan sid. 25 not. ¹⁾.

ord omnämna påfven, förbjöd han enligt ett gammalt prejudikat d. 17 aug. 1296 ¹⁾) all utförsel af guld och silfver, myntadt eller omyntadt, hästar, vapen m. m. "på det vårt konungarike ej må utarmas och fienden derigenom vinna". Ett nytt konungabref förbjöd främlingar att idka handel i Frankrike. Slaget drabbade hårdt. Bonifacius kämpade mot Sicilien, och detta krig drog ut på längden och uttömde hans tillgångar. Med ens voro de påfliga vexlarena utdrifna från Frankrike. Från detta lands rika stift och indräktiga prebenden kunde ej något utan Filips vilja sändas öfver Alperna. Och samtidigt begynte i mellersta Italien missnöje förspörjas öfver Bonifacii nepotism och hårdhet.

Också Hildebrand hade haft att kämpa med politiska vederdelomän söder om Alperna och med missnöjda från de transalpinska kyrkoprovinserna, men påfvedömet hade dock kunnat besegra den löst sammanhängande feodalstaten. Den sig nybildande nationalstaten och det nationella konungadömet blef den klippa, hvaremot det skulle brytas, ja en af Bonifacii biografer, den af oss ofta anförde Tosti, går så långt, att han anser Bonifacii VIII:s pontifikat vara för Medeltidens påfvedöme hvad Ludvig XVI:s regering var för "l'ancien régime" ²⁾). Någon sanning ligger ock deri. Denne påfves tidsålder är renaissancens och humanismens första ungdom, Karl den Stores och Barbarossas kejsaredöme har förbleknat, han sjelf får se den påfliga tiaran trampas. Det tredje ståndet, som ser i konungarne sina beskyddare gentemot feodaltherrarne och de andlige, följer Filip i striden äfven emot dessa senare, hvilka nu ej, såsom förr, voro ensamme om den magt, som bildningen gifver.

Bonifacius beslöt sig för återtåg. Genom biskopen af Viviers öfverlemnade han den 25 Sept. 1296 ett bref till konungen, hvilkets begynnelseord redan tyckas angifva, att man i Rom drog in seglen ³⁾). Filip är ej mer den verldslige magtens målsman, som har att frukta bann och interdikt, han är den käre sonen ⁴⁾), som är förvillad af onda rådgifvare ⁵⁾). När vidare i bullan påfven söker vinna gehör hos Filip genom att erinra om Franske konungarnes traditionella tillgifvenhet för Rom, faran för de många fiendtliga grannar, som på alla håll omgäfvat hans rike ⁶⁾), så tyckes det nästan, som om man såge

¹⁾ BOUTARIC, (l. c. s. 96) anser, att detta förbud var rigtadt mot Flandern och England, och alls icke emot påfven. Såsom skäl dertill anföres, att der talas om export af hästar och vapen äfvensom krigsmateriel. Vidare framhålles, att det efter all sannolikhet ej kommit förr än några dagar efter den omtalade bullans redaktion. Men påfven var en krigförande magt och kunde känna äfven förbud mot utförande af krigsmateriel såsom något betungande. Hvad tiden angår, så har BÖHMER funnit i ett manuskript det datum, som vi angifvit efter HEFELE Conc. Gesch. anf. st.

²⁾ TOSTI anf. arb. I: 9: "— — trovo tre soli avvenimenti meritare il nome di rivolgimento; quel terribile ed insolito traboccare dei barbari in Europa; le discordie di Filippo il Bello colla Romana Sedia e quella per antonomasia detta Rivoluzione francese, che videro i nostri padri al cadere del XVIII secolo".

³⁾ Bullan *Ineffabilis* hos TOSTI I: 257. Öfverskriften lyder: "Regi Francorum illustri".

⁴⁾ "Non avertas, o filii (!) a voce patris auditum, quoniam ad te paternus sermo de dulcedine pectoris cum amaritudine dirigitur, quam audita novi casus emersio introduxit".

⁵⁾ "Ad nostrum — nuper non sine grandi admiratione quinimo turbatione pervenit auditum, quod tu consilio deceptibili ductus, ut credimus, et maligno constitutionem talem edidisti cet".

⁶⁾ "Leva in circuitu oculos tuos, et vide: Cogita et repensa Romanorum, Angliae, Hispaniarum regna, quae quasi undique te circumdant, eorumque potentias, ac strenuitatem, et multitudinem incolarum, et patenter agnosces quod non fuit tempus acceptabile, non dies salutis (jfr 2 Cor. VI: 2) diebus istis nos et ipsam ecclesiam talibus punctionibus tangere".

Bonifacii egna bevekelsegrunder lagda Filip på hjertat. Ty alltsedan Gregorii I:s tid¹⁾ hade Romerske biskopen blickat efter hjälp på andra sidan Alperna, och inga förtryckare hade varit så farliga för kristenhetens öfverhufvud, som de, hvilka bodde i Italien. Hade icke Neapolitanska hofvet varit på god väg att få påfven och kardinalkollegiet bofasta i sin hufvudstad²⁾, liksom det i nästa århundrade verkligen skulle komma under Franskt inflytande? Om ej Italiens partier hade funnits, så hade ej Filip varit fruktansvärd för påfven. Emellertid, skrifvelsen anslog före slutet återigen en försonlig ton³⁾ och fäste uppmärksamheten på den Helige Fadrens gamla tillgifvenhet för Franska konungahuset och hans nyligen visade tillmötesgående genom att låta sin talan föras af en för konungen behaglig person. Dagen efter afsändes en ny skrifvelse⁴⁾, deri påfven liksom ville visa konungen den närmaste och med kurians ära förenligaste utvägen till försoning. Men då han alltjemt vidhöll sin rätt att medgifva beskattning, vann han ej gehör hos den stolte monarken, som i stället gaf honom det kraftiga svar, hvaraf vi redan anfört ett utdrag⁵⁾. Konungen gör sig der till målsman för allt det missnöje, som förspordes i det kristna Europa öfver kyrkan och påfvemagten, sätter yxan till roten på Medeltidens prestadöme genom att likt Waldenser och reformatorer betona skriftens auktoritet och återlösningens allmänlighet.

Men det svåraste af allt, och som för kurian förebådade en ogynsam utgång på striden, var, att Bonifacius icke ens kunde räkna på det Franska presterskapet. Filip lyckades nemligen förmå ärkebiskopen af Rheims Pierre Barbet att i Jan. 1297 ingå med en böneskrift till påfven undertecknad af biskopar och abboter i samma kyrkoprovins⁶⁾. Han talar med största ödmjukhet, erkänner med tacksamhet den Helige Fadrens omtanke om presterskapets rättigheter, men kan icke fördölja, att Frankrikes clerus med hela folket genom bullan *Clericis laicos* känner sig kränkt i sina friheter. Metropolitmagten i Rheims hade ärevördiga traditioner. Historien vitnade, huru svåra strider påfvarne haft att utkämpa med sådana män som Hinkmar, ehuru denne ej, såsom nu var fallet, understöddes af en kraftig konung.

Bonifacius måste än yttermera gifva efter, så mycket mer som den mäktigaste af alla Campagnans adelsslägter begynt bilda ett oppositionsparti inom kyrkostaten ja i det höga konsistoriet. I bullan *Exiit nuper*⁷⁾ beder han konungen icke lyssna till onda rådgifvare, som alltför strängt tolka den först utgångna skrifvelsen och kallar Filip "den käraste af sina söner". En ny, samma dag utfärdad skrifvelse går ännu längre. Han håller ej mera fast på de i bullan *Clericis laicos* uttalade vilkor för beskattning af

¹⁾ Detta är väl jemte annat förklaringsgrunden till det bekanta brefvet till den Frankiska drottningen Brunhilda, hvilket så bittert blifvit klandradt af *Centuriat. Magdeb.* och andra.

²⁾ GREGOROVIVS, *Gesch. d. Stadt Rom im Mittelalter V: 512--514.*

³⁾ *Serenitatem itaque regiam monemus, rogamus et hortamur attente, per apostolica tibi scripta mandantes, quatenus non ad animum revoces, sed paterna medicamina suscipias reverenter cet.*

⁴⁾ "Excitat nos" DRUMANN II: 177.

⁵⁾ Se ofvan sid. 24.

⁶⁾ *Supplicatio facta Papae per Archiepiscopum Rhemensem et suffraganeos suos* finnes anförd af DU PUY, i *Preuves des libertés de l'Eglise Gallicane* s. 26.

⁷⁾ RAYNALDI ann. ad 1297 p. 45.

clerus, utan tillåter presterskapet att med lån och frivilliga gåfvor understödja konungen. Han förklarar sig beredd till ytterligare eftergifter, om konungen blott ej ville begära något otillbörligt. Man kan likasom se, huru den öfvermåttan häftige kyrkofursten kämpar med sig sjelf¹⁾, huru han är fast besluten att återupprätta det goda förhållandet mellan den Heliga Stolen och Franska hofvet. Derom vittna såväl hans svar på den Rhemensiske ärkebiskopens skrifvelse som också de många bref, han skref till framstående andlige i Frankrike, såsom biskopen af Auxerre och abboten af S:t Denis, i hvilka han försäkrar om sin kärlek till det Franska folket, och beder dem att söka inverka på konungen till det bästa. Flera bref från 1297 till olika personer och korporationer i Frankrike äro bevarade till vår tid, af hvilka man kan finna huru angelägen han var om Frankrikes vänskap, och huru han fruktade att Filip skulle göra honom den otjensten att understödja de upproriske herrarne Colonna, ja mau är nästan frestad att tro, att Filips envishet och det alltjemt fortfarande kriget mot Fredrik ej lemnade den stolte mannen någon annan utväg öppen än att till hvad pris som helst försona sig med Frankrike. För detta ändamål beslöt han och företog med mycken ståt Ludvig IX:s kanonisation.

Härefter följde ett stillestånd, hvarunder man ifrigt aktade på hvarandra, i det yttre iakttog vänskapens former under misstro på djupet af hjertat. Det ser verkligen ut, som om Bonifacius af allt hjerta önskat förlikning, men vi kunna ej såsom flere katholska författare deri se ett bevis på Bonifacii försonliga sinne eller kärlek till Frankrike och dess konung. Tosti fäster stor vikt vid den omständigheten, att midt under den skriftvexling, som föranleddes af bullan *Clericis laicos*, erbjöds åt Filips broder Carl af Valois kejsarkronan, och påstår sig i Vatikanens hemliga arkiv hafva sett en mängd qvitton på penningar utfärdade af Filip till påfven. Men såväl Carls val till Romersk kejsare som den sedermera tillbudna värdigheten af Siciliens konung kunna väl förklaras af politiska traditioner och påfvens isolerade ställning, och det är troligt att, när Filip och hans fader fört påfvens heliga krig mot Aragonien, kyrkan till slut har bevisats vara gäldenär. Också Filip har velat visa sig tillmötesgående, då han medgaf sin förre vederdeloman att i egenskap af privat person medla mellan honom och Edvard. Men utslaget behagade ej den äregirige Filip, och då en engelsk biskop afsändes med utslaget, sårades deraf känbart den Franska nationalstoltheten. När sedermera genom en högtidligen affattad bulla påfven sanktionerade vapenstilleståndet, har han dermed förtörnat Filip, som väl tyckte sig se, huru påfven aldrig förlorade sin magtutvidgning ur sigte. Redan 1299 var en ny rättstvist för handen mellan kurian och Franska hofvet. En läntagare hos ärkebiskopen af Narbonne hade föredragit att vara konungens vasall; stiftets presterskap, som deri såg ett ingrepp i sina privilegier, vände sig med klagan till konungen, och sedan kom saken till påfven, som i bref af den 13 Juli från Anagni måste förehålla "sin käre son", att icke plundra kyrkorna i riket, på samma gång som han lät honom förstå, att han hade stämt missgerningsmannen för sin domstol. I förlitande på konungens beskydd hörsammade denne dock icke, men viktigare tvisteämnen kommo emellan, som fördröjde sakens afgörande till Benedikt IX:s pontifikat.

¹⁾ DRUMANN, s. 180.

Helt annorlunda går Bonifacius till väga med familjen Colonna. Denna var den förnämsta af de förnäma Latinska ätterna och hade dertill konungska traditioner ¹⁾. Odo Colonna hade kämpat för Fredrik II emot Gregorius IX. Giacomo och Pietro Colonna hade 1294 öppet påstått, att Coelestinus ej hade rätt att afgå. De hade böjt sig för den af lyckan gynnade Gaietani ²⁾, men den frimodighet, de visade mot honom i det höga konsistoriet, närde hans misstro. Då Bonifacius ville förödmjuka eller undertrycka de Latinska aristokraterna, var det förklarligt att de sökte skydd utifrån. Påfven tror sig förmärka, att en Ghibellinsk liga håller på att bilda sig i sjelfva Roms närhet; man säger, att konung Fredriks af Sicilien utskickade hade samråd med familjens hufvudmän i Longhezza och Palestrina. Bonifacius, som ansåg sig hafva rätt att styra och ställa i hela kristenheten, kunde tydligtvis ej tåla bundsförvandter till den förhatade Aragoniern i sina egna stater. Dessutom tyckes det icke vara utan, att deras familjemagt och rikedomar väckt hans afund och gifvit honom lust att indraga och åt sin släkt utdela den rivaliserande familjens stamgods ³⁾. Sedan Coelestinus dött i Maj 1296 och Bonifacius ej hade att befara, att man i dennes namn skulle höja upprorsfanan, begynte han tänka på sättet att kufva denna mäktiga familj. Kampen begyntes under sken af en rättegång, hvarvid påfven gjorde min af att i egenskap af rättvisans högste vårdare företaga en ny delning af släktens besittningar till förmån för en tillbakasatt arfvinge ⁴⁾. I egenskap af domare i denna sak begärde han att få inlägga besättningar i de svarandes fästen. Då de derjemte ålades af den påflige notarien att infinna sig i Rom för att förklara sig öfver, huruvida Bonifacius vore rätter påfve eller ej, så drogo de sig undan till Campagnan och befäste sina borgar. Då följde den 10 Maj 1297 bullan "*In excelsis throno*", hvarigenom kardinalerna af detta hus blefvo lysta i bann och förklarade till i fjerde led förlustiga alla kyrkans ämbeten ⁵⁾. Såsom skäl dertill anföras

¹⁾ GREGOROVIVS V: 531 anför deras slägttafla.

²⁾ *Pipini Chronicon C. XLV* hos MURATORI *Script. Rer. Ital. IX: 744*: Nam promotus mirabili vaframento ad apostolatus apicem per abdicationem Celestini, super qua promotione pariter Columnenses et Ursinos sibi habuit assistentes, quum tamen ad utrosque dispari voto afficeretur quamquam occulte quum Cardinalatus fungeretur officio, coepit tunc latentis dudum odii in Columnenses signa detegere. Nam licet promotionem ipsius ingenti fuissent amplexi laetitia et maximis eam applausu praevenissent ipse nihilominus ut erat homo pertinax et implacabilis, nullis eos honoribus seu gratiis promovebat, sed novercaliter potius pertractabat.

³⁾ BZOVII ann. ad 1297, V: Pontificis mandata (Columnenses) non modo non admiserunt, sed summa potentia, immensis opibus, familiae splendore, clientumque multitudine elati cet.

⁴⁾ *Guidonis vitae* hos MURATORI anf. st. nämner äfven andra orsaker: A. D. MCCXCVI Bonifacius Papa coepit processum facere contra Columnenses occasione et causa, quia Stephanus de Columna thesaurum ejusdem Papae fuerat deprædatus. Och härmed öfverensstämmer *Pipini Chronicon CXLV*. Äfven *Giovanni Villani* säger något liknande. Efter att hafva omnämmt deras motvilja emot påfven i allmänhet tillägger han: E in questo avvenne che Sciarra della Colonna loro nipote vegnendo al mutare della corte di Alagna alle some degli arnesi e tesoro della Chiesa, le rubò e prese e menolle in sua terra. De många andra intyg, som TOSTI I: 202 anför, göra att vi näppeligen såsom GREGOROVIVS och DRUMANN kunna betvifla nämnda faktum. Men saken har väl blifvit uppgjord i godo, eftersom den ej omnämnes i påfvens bulla, och det är ej skäl att på grund deraf, såsom TOSTI gör, prisa Bonifacii ädelmod. Han visade åtminstone ej prof på denna dygd i det följande.

⁵⁾ TOSTI anf. bok I: 270 och RAYNALDI ann. begynna bullan: "*Praeteritorum temporum*".

ättens forna förbindelser med kejsar Fredrik, "kyrkans förföljare och fiende, deras gamla vänskap med det Aragoniska huset, särskildt konung Fredrik af Sicilien ¹⁾), hvilken de gynnat i hans brottsliga företag, så att de förhindrat det heliga landets undsättning." Vidare deras vägran att upptaga påfliga besättningar och deras hårdhet emot Landulf ²⁾).

Uppstudsighet mot de regerande, vare sig påfve eller kejsare, var just den Romerska aristokratiens skötesynd, och allraminst kunde det falla bröderna Colonna in att med ens gifva efter. Det gamla partihatet emellan dem och familjen Orsini, som påfven oförståldt gynnat, var visserligen mer än tillräcklig förklaringsgrund till missämjan. Man hade tillgång till andra rättsgrunder att lägga i vågskålen inför världens ögon. Celestiniernas orden, som hade hoppats, att Pietro Murrone's upphöjelse på påfvestolen skulle blifva begynnelse till det nya millennium, som Joachim af Floris och andra siare förkunnat, hade sett sig grymt besviken genom thronskiftet. Och det hade ej gjort dem blidare stämda mot den nye påfven, som i allt var en motsats till sin föregångare, att han betydligt inskränkt de privilegier, som Coelestinus förlänat dem. Af denna lott hade också det rika kloster träffats, som den konstälskande Giacomo Colonna låtit uppbygga åt dem vid ättens stamsäte Palestrina. Två bröder från detta kloster, Fra Diodati och påskhymnens berömde författare Fra Giacomone da Todi ³⁾), infunno sig derföre på det familjeråd, som hölls i Longhezza. Det var allom bekant, att den fromme eremit, hvilken de vördade såsom ett himmelens helgon, såsom en S. Francisci efterföljare, blifvit hårdt och grymt behandlad af den verldslige Bonifacius. Han hade hållits i anständigt fängelse, hette det, och efter sin död fått en lysande likbegängelse. Men allmänheten

¹⁾ DRUMANN anf. bok II: 193 uppgifver d. 4 Maj, alltså den dag då de före kallades. Men i urkunden sjelf, anförd af TOSTI, som icke är partisk för herrarne Colonna, står: Die veneris X Mensis Maji.

²⁾ Då man icke känner till detaljerna i denna rättshandling, är det svårt att säga, huruvida Giacomo Colonna var skyldig eller icke. Ej ens TOSTI har kunnat fullt bevisa det förra.

³⁾ TOSTI har bevarat denne författares smädedikt emot påfven. Den i Reformationstiden vanliga beskyllningen att den Romerske påfven är Antikrist framträder här temligen oförtäckt, och på Bonifacius lämpas sådana ställen, som ansågos syfta på Antikrist och Lucifer, då det heter:

Ponesti la tua sedia
Da parte d'aquilone
Contra Dio Altissimo.
Fu la tua inventione

Subito in ruina.
Preso ero in tua magione
Et nullo se trovone
Ad poterte guarire.

Lucifero novello
Ad sedere impapato
Lengua de blasfemia
Che el mondo hai invenenato.

Ponisti la tua lingua
Contra le religioni
Ad dicere blasfemie
Senza nulla ragione. Jfr TOSTI I: 286.

trodde sig veta, att hans boning i det påfliga kastellet i Anagni var trängre än hans trängsta cell i Abruzzerbergen ¹⁾, och man visade ibland ordensbröderna såsom relik en spik, som på påfvens befallning blifvit inslagen i fångens hufvud. Der infunno sig också rättslärde, hvilka skulle bevisa att Gaietano var en inkräktare och schismatiker, der sågos äfven Franska prelater, hvilka i Filips namn lofvade eller trodde sig kunna lofva bistånd. Frukten af de der förda öfverläggningarne blef ett manifest ²⁾, som sedan uppspikades på kyrkodörrarne, ja hvaraf till och med en afskrift nedlades på Peterskyrkans altare.

Stilen i detta aktstycke är tung, dunkel och svårfattlig, här och hvar med en viss dragning åt det mystiska. Papalsystemets grundsats, denna "plenitudo potestatis", som Bonifacius tillagnat sig genom bullan *Inter Corporalia*, och Kristi eviga prestadöme användas såsom bevis mot påfvens rätt att afsäga sig regeringen. Det reformatoriska elementet deruti framträder i slutet, der det heter: "Propter quod petimus instanter et humiliter *generale Concilium congregari*, ut in eodem de his omnibus veritas declaretur, omnisque error abscedat. Et si quidem universale Concilium, auditis et pensatis supradictis et aliis negotium contingentibus, declaraverit renuntiationem legitime et canonice processisse — — eidem declarationi a nobis et ab aliis humiliter deferatur et pareatur omnino". Och ännu mera betydelse fick denna protest derigenom, att den utgick från medlemmar af det höga konsistoriet; här var redan en söndring emellan lagligt valda kardinaler i en successionsfråga. Ännu är påfven mäktig nog att bringa motståndet till tystnad; hundra år senare blir följden af en dylik protest det första reformatoriska mötet.

Bonifacius var utom sig af harm. Han utfärdade en ny bulla den 23 Maj ³⁾, deri han såsom schismatiker bannlyste båda kardinalerne, vidare alla sönerna till Senatorn Giovanni Colonna och alla, "som på mans- eller qvinnolinien från dem härstammade eller skulle härstamma". Dem frändömdes fast och lös egendom, och en hvar, som hyste dem eller deras vänner eller bevisade dem någon gunst, belades med interdikt. För att med så mycket större trygghet kunna upptaga kampen med dem och deras vänner gick påfven till Orvieto. Väl vetande, att intet hat är så, som brödrahatet, utnämnde han genom ett särskildt bref Landulfo Colonna till anförare för sina stridskrafter ⁴⁾; vid hans sida ställdes dock den mera erfarne Florentinske Condottieren

¹⁾ Jfr GREGOROVIVS, *Gesch. d. Stadt Rom im Mittelalter* V: 524.

²⁾ TOSTI: Documento P; HEELE VI: 275.

³⁾ Bullan begynner: Lapis abscissus de monte sine manibus (Dan. II: 34) ab aedificantibus reprobatus (Jes. VIII: 14; XXVIII: 16) et factus in caput anguli (Matth. XXI: 42) duos et diversos parietes copulans, pastores a Judaea, et magos ab oriente producents, in se reconcilians ima summis, et ordinans in sancta Romana et catholica ecclesia charitatem, ipsam sponsam statuit esse unam, sicut scriptum est: Una est columba mea, electa mea, perfecta mea, una est matris suae, electa genitricis suae (Cant. VI: 8); per inconsutilem tunicam Domini designatam, desuper contextam per totum (Joh. XIX: 23). Såväl detta som det följande är betecknande för stilen i denne påfves bullor.

⁴⁾ TOSTI Documento S., I: 292: Bonifacius etc. Dilecto filio, nobili viro Landulpho de Columna civi romano, salutem et apostolicam benedictionem. Ut depressio et confusio Columnen. Schismaticorum et Ecclesiae Romanae rebellium eo celerius, et facilius executioni mandetur, quoad id plurium proborum virorum fuerit ministerium deputatum. Nos de tua nobilitatis industria plenarie confidentes, volumus et praesentium tibi auctoritate committimus, ut una cum nobili, viro. . . . Capitaneo militum Talliae Tusciae adversus scismaticos et rebelles praedictos et

Inghiramo di Bisanzo. Ännu i yttersta stund försökte Senatorn Pandolfo Savelli i den Romerska kommunens namn att medla, men påfven fordrade ovillkorlig underkastelse. Då de vägrade, förnyades bannlysningen i Rom, och den 14 December predikade på påftlig befallning kardinalen Matteo Acquasparta för hela kristenheten korståg emot dem med samma förmåner som emot de otrogna.

Hämförelsen för den Heliga Grafvens eröfring hade för längesedan slocknat, men hoppet att vinna rik sold och byte lockade en mängd äfventyrare kring fanorna. Man stötte på förtvifladt motstånd, men kampen var alltför olika. Roms borgare omfattade med glädje tillfället att öfva vedergällningsrätten mot den af gammalt förhatade familjen; dess fästen i Rom jemnades med jorden. Den ena staden efter den andra gaf sig åt legaten Acquasparta och Orsini; och till slut måste kardinalen och de öfriga hufvudmännen inkasta sig i Palestrina. Här var familjens hufvudtillhåll; denna ålderdomliga stad, Romarnes Præneste, har ett utmärkt läge på sluttningen af Rocca di S. Pietro. Den hade förut ofta bjudit krigshärrar trots, och här strandade korshärens ansträngningar mot de fasta klippmurarne och den förtviflade tapperheten hos de förbundne. Bonifacius, som på två håll måste föra krig och icke kunde lita på Filip, begynte blifva orolig för krigets utgång. Då gaf Guido af Montefeltro, som öfvergått från Ghibellinska partiet, honom det rådet att genom list bemäktiga sig platsen ¹⁾. Bonifacius beslöt sig därför.

adjutores et fantores eorum ad captiones castrorum, terrarum, locorum et bonorum ac etiam personarum ipsorum, destructionem quoque, et devastationem domorum, vinearum, et arborum eorundem et alias in omnibus et per omnia, quae in hac parte ad honorem, et exaltationem Ecclesiae Romanae videris expedire, procedas (!) viriliter, et potenter, et nomine nostro et ejusdem Ecclesiae Castra, terras, loca et Personas ipsorum, quae capi contigerit, custodias et conserves seu custodiri et conservari facias et procures ad nostrum beneplacitum disponenda. — Datum apud Urbem Veterem secundo nonas Septembris Pontificatus nostri anno tertio. Man kan af denna bulla såsom af mycket annat se, att det ingalunda var påfven likgiltigt, huru Landulf fortfor med de bannlystas egendom.

¹⁾ *Ferretus Vicentinus* hos MURATORI anf. st.: Turbatus autem Bonifacius, quod in contemptu Apostolicae sedis arma sumpsissent, ilico adversus rebelles suos bellum indixit; assumptisque viris et armis circiter oppidum hoc (Palestrina), ubi hostes sui repugnabant, longae obsidionis castra disposuit, multumque cruoris utrinque dimicando cominus haustum est. Donec Apostolicus segnem moram increpans, quod espugnati hostes diu non succumberent, eos dolis et astu superare jam statuit. Tunc Guidonem de Monteferetro . . . sedulus advocat. *Dante*, som för öfrigt ingalunda är partisk för Filip den sköne eller någon heretiker, klandrar påfven bittert dertför, då han Inf. XXVII: 67 låter Guido så tala:

Io fui uom d'arme e poi fui cordigliero
Credendomi, sì cinto fare ammenda
Se non fosse'l gran Prete, a cui mal prenda
Che mi rimise nelle prime colpe.

Huru detta tillgick, omnämnes i det följande, der han säger sig hafva blifvit af Bonifacius öfvertalad att skaffa honom Palestrina i händerna.

E dissi: Padre da che tu mi lavi
Di quel peccato, ove mo cader deggio
Lunga promessa cou' attender corto
Ti farà trionfar nell' alto seggio.

Åt herrarne Colonna lofvades förlåtelse och full restitution, om de ville plantera påfvens fana i Palestrina, och innan tre dagar ödmjuka sig för honom i Rieti. Härpå ingingo de, och Bonifacius hade den triumfen att, omgifven af hela sitt hof och det höga konsistoriets medlemmar, se dem förödmjukade, se dem bekänna, att de felat, och att han var rättmätig påfve.

Men Bonifacius hvarken ville eller kunde hålla, hvad han lofvat. Redan hade påfven utdelat deras rika besittningar åt sina nepoter¹⁾, och åt deras dödsfiender Orsinierna; minsta delen fick Landulfo. Med ett hat, som påminte om Attila och barbarerna, nedref påfven i grund Palestrina, strödde salt på stadens grund, indrog borgarnes förmögenhet till statskassan och tvang dem att utflytta. Det hela ställer lifligt för ens åtanke krigen emellan republikerna i det gamla Hellas och Italien. Men här var det ingen annan än Kristi ståthållare, hvilken en gång sett sin lifsuppgift vara att införa frid öfverallt i kristenheten²⁾, som öfverallt uppväckte eller gaf näring åt borgerlig tvedräkt och brödras fiendskap, behandlade medlemmar af kyrkans yppersta råd såsom otrogna³⁾ och jemnade med jorden en rik och välmående stad och dertill utrotade ett af de sju biskopssätena omkring Rom⁴⁾.

Fulla af förtviflan och raseri uppreste sig ånyo herrarne Colonna, anklagade påfven för löftesbrott och vägrade att underkasta sig hans dom. De flydde ifrån Tivoli, der påfven befallt dem att afvänta hans utslag, och Bonifacius bannlyste dem för andra gången⁵⁾. De icke blott förvistes från Italien, utan alla länder och orter förbjödos att upptaga dem. Också deras vänner drogos med i släktens förderf, och äfven aflägsse förbindelser med dem blefvo ett brott i den förtörnade kyrkofurstens ögon. Ett pris sattes på chefernas hufvud. De forne medlemmarne af kardinalkollegium sökte skydd och gömställen i Umbrien och Etrurien hos sina Ghibellinska vänner. Stephan flydde till Sicilien. Men då freden mellan Federigo och kyrkan gjorde äfven denna tillflyktsort osäker, måste han anlita de Europeiska hofvens gästfrihet. Sciarra Colonna smög länge omkring ibland kärren och skogarne i Italien. Slutligen föll han i händerna på en sjörfvare, och då han ej ville uppgifva sitt rätta namn af fruktan, att denne skulle sälja

¹⁾ Den snöda vinningen framlyser öfverallt såsom bevekelsegrund jemte partihatet. I archivo Gaietani såg GREGOROVIVS (anf. bok V: 538) en handling, hvarigenom inquisitorn i Rom Alamannus de Balneoreggio af minoriterorden d. 8 Sept. 1297 fördömer någre Romare såsom "adjutores et fautores scismaticorum et rebellium Columpnensium". De hade ej nåd att vänta: exbandimus et exponimus Christi fidelibus capiendos. Enligt ett annat der befintligt aktstycke såldes ett hus tillhörigt en af dessa och beläget vid Torre delle Milizie d. 13 April 1301 af inquisitorn Symon de Tarquinio för 1000 guldfioriner åt påfvens släkting Pietro Gaietani, jfr sidd. 539, 541 anm.

²⁾ BZOVII *ann. eccl. ad. ann. 1295.*

³⁾ Dante Inf. XXVII: 85 säger:

Ma 'l principe de' nuovi farisei
Avendo guerra presso a Laterano
(E non con Saracin nè con Giudèi,
Chè ciascun suo nimico era cristiano. — —

⁴⁾ Jfr SPRUNER-MENKE, Hist. Atlas n:r 26.

⁵⁾ Bullan "*Ad succidendos*" L. VI Decretalium V. tit. III.

honom till hans dödsfiende, blef han fastsmidd vid en roderbänk, tills han lyckades sätta sig i förbindelse med Filip, som lösköpte honom. Snart finna vi honom tillsammans med Plasian och Nogaret; han var väl liden af Filip, hvilken gammalt hat och nya planer till inkräktning gjorde till hans naturlige bundsförvandt.

Lika hänsynslöst hade påfven behandlat Tyske konungen Albrekt ¹⁾. Emot honom uppträder han visserligen i rättfärdighetens namn, och skulle för en gång hafva förtjent vårt erkännande, om han icke haft på sitt samvete det onda, som brödrahatet inom Aragoniska huset och kriget på Sicilien alstrat. Sedan nemligen Rudolfs af Habsburg son Albrekt blifvit af valkollegiets minoritet hyllad ²⁾ och lyckats vid Göllheim d. 2 Juli 1298 öfvervinna och döda sin motståndare Adolf af Nassau, var han angelägen om att vinna stöd hos påfven. Då han genom en högtidlig beskickning på ett sätt, som vanhedrade Ottonernas och Hohenstaufernas efterföljare, ödmjukt anhöll om bekräftelse i kejsarvärdigheten, emottog Bonifacius högdraget sändebuden och förklarade, "att deras herre icke var lagligt vald ³⁾, och dessutom ovärdig kejsaredömet, emedan han dödat sin konung". Enligt en samtida berättelse skall han hafva uttalat denna dom i full kejsarlig ornat, och dervid tillagt: "är jag icke påfve? är icke detta Petri stol? kan jag ej öfva kejsaremagt?" och med dylika kraftuttryck bortvisat de utskickade ⁴⁾. Filip begagnade sig af sin motståndares misstag. Han hade för länge sedan befordrat osämjan emellan Tysklands furstar, för att förhindra deras förbund med grefven af Flandern, och såg nu genom Bonifacii hänsynslöshet en mogen frukt falla sig i skötet. Genom biskopen af Kostnitz föreslog han Albrekt äktenskapsförbindelse emellan sin syster Blanca och Albrekts äldste son Rudolf. Kejsaren gick med glädje in härpå, och hans son var böjd för en förbindelse, som skaffade magt och nya anspråk. Den 8 Dec. 1299 bekräftade de sjelfve personligen öfverenskommelsen i Quatrevaux och slöto ett off- och defensiv förbund ⁵⁾. Dessutom skulle en yngre son af Filip förmälas med en af Albrekts döttrar ⁶⁾. Franske konungen hade den glädjen att kunna förkunna påfven, såsom svar på hans upprepade förmaning till alla kristna furstar att lefva i frid med hvarandra

¹⁾ DRUMANN, 6 *Abschn.* § 4.

²⁾ WEBER, *Allgem. Weltgesch.* VII: 818.

³⁾ Då likväl Albrekt icke blott redan före sin seger, som nämndes, fått en minoritet ibland de väljande för sig, utan också efter slaget vid Göllheim ånyo blifvit vald, så kan man ej förstå sådan vägran annorlunda, än att Bonifacius betraktade det såsom sin oförgrifliga rätt att tillsätta Tyske konungen. Gregorius X hade för öfrigt redan gjort bruk af en sådan rättighet. DRUMANN, s. 211.

⁴⁾ *Franciscus Pipinus Chron. lib. III: c. 47* (hos MURATORI IX: 745) Papa respondit, illum non esse electum legitime et indignum imperio qui erga dominum suum scalere bellum coepit ac proditione occideret. (Detta var likväl falskt, ty det skedde i öppen strid, och dessutom var vid Göllheim Adolf egentligen den anfallande. WEBER *anf. st.*) Et sedens in solio armatus et cinctus ense, habensque in capite Constantini diadema stricto dextra capulo ensis accincti, ait: nunquid ego summus sum pontifex? Nonne ista est cathedra Petri? Nonne possum Imperii jura tutari? Ego sum Caesar, ego sum Imperator: eosque talibus verbis dimisit.

⁵⁾ GIESELER II: 2: 195. LEIBNITH *Codex jur. gent.* p. 39: Ex nunc in antea erimus ad invicem veri et fideles amici ac in nostris et regnorum nostrorum et Imperii honoribus, libertatibus et juribus mutuo conservandis contra omnem hominem veri et validi adjutores.

⁶⁾ HEFELE, *Conciliengesch.* VI: 284.

och tänka på den Heliga Grafvens återeröfring "att han hade nu genom förbund med Tyske konungen skaffat sig fria händer dertill" ¹⁾).

Det nya århundradet hade, såsom nämnt är, ingått med ej anad glans för påfve-magten. Från höjden af sitt palats hade Bonifacius sett en hel folkvandring på de gamla Romerska vägarne till sin stad, sett stadens numera öde kullar fyllas af deras skaror, sett de borgerliga oroligheterna tystna för den fromma hänförelsen. Den stor-artade försoningsfesten tycktes lägga ett försonande skimmer öfver hans förgångna lif, och Romerska folket, som af de festbesökande drogo den största vinningen, förlät påfven hans hårdhet mot Coelestinus, hans utrotningskrig mot Colonna ²⁾. Aldrig har väl en påfve så, som han, njutit af tanken att vara en Kristi ståthållare. Det stora jubelåret hade gått till ända, ännu tillströmmade alltjemt pilgrimer, och offergåfvorna till Sankt Petrus tycktes icke vilja taga slut ³⁾. Sekelskiftet skulle dock blifva en vändpunkt så i hans som i påfvedömet historia. Han hade så att säga fått skrifva det sista kapitlet i historien om striden mellan Hohenstauferna och påfvarne. Manfreds dotter, den fromma Constantia af Aragonien, hade sjelf infunnit sig i Rom och undfått påfvens aflösning, och när Bonifacius lade hennes dotter Violantas hand i Roberts af Neapel och med den öfverstepresterliga välsignelsen förenade Carls af Anjou och Manfreds ättlingar, så måtte väl alla, som erinrade sig de olyckliga dagarne af Bene-ventum och Tagliacozzo, beundra påfvarnes klokhet och lycka. Å andra sidan hade de motspänstige medlemmarne af den förhatade "razza Sueva" fått plikta både för sina och sina fäders synder. Manfreds söner försmäktade i fängelse, och Federigo bar tyngden af påfvens bann och de allierades härar. Albrekt hade väl egentligen sin förbindelse med Schwabiska huset att tacka för påfvens ogunst ⁴⁾. Bonifacius hade blifvit förlikat med Filip, och de talrika pilgrimerna från Frankrike visade i hans ögon, att vördnaden för S:t Petri efterträdare var der lika stor som fordom. Äfven ifrån det aflägsna öriket hade pilgrimer infunnit sig, trogne sina fromme förfäders plägsed, och detta, oaktadt deras land var i krig med Frankrike, oaktadt både konung och folk motsatt sig bullan *Clericis laicos*. Men Bonifacius hade ej sett många furstar. Utom Carl af Anjou och hans son, sågos icke några krönte hufvud taga del i de frommas vallfärd. Det var ett betydelsefullt tidens tecken; hänförelsen för "Herrens heliga krig" hade svalnat vid Europas hof. Det stora omslaget skulle icke länge låta vänta på sig. Bonifacius skulle se sina skatter förskingras, sig sjelf af sina dödsfiender skymfas; hans efterträdare skulle böja sig för den verldsliga magten.

Men om de verldsliga furstarne uppgifvit tanken på korståg, så vidhölls denna tanke så mycket mera af påfven. Ty de hade mer än mycket annat bidragit till Hildebrandismens seger och gjort kyrkan rik. Den siste furste i Europa, som i detta afseende visat någon ifver, var Filips farfader Ludvig den Helige. Filip sjelf hade

¹⁾ DU PUY och BAILLET, *Hist. de Différ.* etc. hos DRUMANN, s. 218.

²⁾ GREGOROVIVS, V: 555.

³⁾ *Chronistens af Asti* bekanta ord: "Die ac nocte duo Clerici stabant ad altare S. Pauli tenentes in eorum manibus rastellos rastellantes pecuniam immensam".

⁴⁾ Hans gemål Elisabeth var halfsyster till Conradino.

också gifvit löfte derom, åtminstone har han anført det såsom en förevändning för den tunga beskattning, som kyrkan fick erfaras. Dylikt ändamål lät han också framskymta, då han underrättade påfven om sitt förbund med Albrekt ¹⁾. Men Bonifacius borde hafva känt Filip för väl, för att i detta stycke hoppas något af honom. Voro också på grund af förvecklingarna mellan Mongolerna och Turkarne ²⁾ utsigterna till framgång bättre nu än flera gånger förut, så hade Filip visat sig hafva mera ögon för materiella fördelar, än som kunde stå tillsamman med ifvern för korståg, i hvilka Medeltidens fallenhet för svärmeri och öfverdrifter når sin höjdpunkt. Enligt samtida författare var emellertid uppmaning till korståg hufvudändamålet med den beskickning, som under ledning af Saisset de Pamiers afgick till Filip i början af år 1301 ³⁾. Man kan väl förstå, att Bonifacius gerna skulle förmå Franske konungen och hans vasaller att söka andra föremål för sitt oroliga verksamhetsbegär än ingrepp i kyrkans magt och inbördes fejder; under tiden skulle han kunna efter behag styra i det herrelösa landet. Men i alla händelser var det ett dåligt val af sändebud; en så stolt furste som Filip skulle ej utan misshag kunna se ett så viktigt uppdrag anförtrödt åt en man, som redan en gång med framgång motarbetat hans planer och derföre blifvit belönad med ett biskopsstift ⁴⁾. Har han nu dertill fört ett högt språk, såsom den ofvan anförda källan tyckes antyda ⁵⁾, så kan man så mycket mindre förundra sig öfver, att detta blef ett nytt uppslag till osämja mellan de båda motståndarne.

Filip hade lärt af sin store farfars missöden; på uppmaningen till korståg har han väl svarat undvikande ⁶⁾; han var ej i förlägenhet, när det gällde att finna ursäakter eller dylikt. Men han har också velat begagna tillfället att i denne hersklystne ultramontant sinnade Saissets person tillfoga kurian ett nederlag. Så snart denne derföre återkom från sin beskickning och ej skyddades af sin karakter såsom sändebud, lät konungen genom Richard Neveu, archidiaconus af Auge och Jean de Pecquigny, Vidame af Amiens uppsätta en anklagelseskrift mot honom. Saisset ville fara till Rom och bringa sin sak för påfven, men dessförinnan blef han ålagd att infinna sig vid hofvet och försvara sig emot vissa beskyllningar. Filip låtsade sig vara opartisk; "det skulle vara honom kärt, om biskopens oskuld bevisades", men fortsatte förföljelsen under lagliga former. Saissets vädjan till Rom lemnades utan afseende, han bevakades såsom

¹⁾ Se ofvan sid. 39.

²⁾ *Villani* VIII: XXXV, hade låtit sig berätta att Tatararchanen Cazan fört en af kristna och tatarer bestående här mot sultanen för att eröfra det heliga landet.

³⁾ *Diario della città di Roma Scritta di Stefano Infessura* (MURATORI *Scr. Rer. It. III: II: 111*). Malo papa pure persistendo nel pensiero di recuperare Gerosolima, per questa cagione mando il Vescovo Apeimense a Filippo Re di Francia acciò l'assortasse a quell'impresa.

⁴⁾ Se ofvan sid. 26.

⁵⁾ *Stefano Infessura, anf. st.*: Il quali (Saisset) vedendo di non potere con le supplicazioni conseguire cos' alcuna alterato proruppe in alcune minacce per lo che sdegnato fece subito carcerare lo Vescovo. Detta antages också af TOSTI II: 125: Bernardo sposo al Re la sentenza del Papa: Filippo non volle starvi; ed il Legato minacciò le consuete pene spirituali, e quelle che sempre conseguitavano in que' tempi.

⁶⁾ TOSTI anf. st.

fånge, man lade beslag på hans egendom och papper och underkastade hans närmaste tjänare pinligt förhör. Den 24 Okt. 1301 ställdes han i Senlis för ett statsråd, hvartill voro dragne prelater och doktorer i den kanoniska rätten. Anklagelsen leddes af Pierre Flotte, ett af Filips blindas verktyg och liksom Nogaret beskyld att vara kättare. Af de sju anklagelsepunkterna förtjenar knappt någon afseende, och vi måste dessutom gifva TOSTR¹⁾ rätt uti, att det hela gör ett ömkligt intryck af Filips despotism och hans rättslärdes kryperi. Saisset ville också icke inlåta sig i svaromål, utan vädjade till påfven. Bonifacius, noga underrättad om allt²⁾, skref till konungen och begärde hans försättande i frihet, skref till ärkebiskopen af Narbonne och biskopen af Béziers och bjöd dem undanrycka honom den verldsliga magtens arm³⁾. Men konungen var dessa män närmare och derföre fruktansvärdare. Då kunde påfven ej längre hålla sin harm. Den ena skrifvelsen följde häftigare än den andra. Först och främst begärde han⁴⁾, att biskopen enligt kyrkans privilegier måtte åt honom öfverantvaras för att dömas. Men som han visste, att detta skulle fåfängt aflöpa, åtnöjde han sig ej dermed. Redan den 4 Dec. hade han tagit tillbaka sitt en gång lemnade medgifvande att beskatta presterskapet⁵⁾. Ännu djerfvare språk förde han i den bulla, som, liksom den förstnämnda, författad d. 5 Dec. 1301, i Febr. 1302 öfverlemnades till konungen⁶⁾. Med en öfverherres magtfullkomlighet klandrar han hela konungens regering⁷⁾, ställer honom till ansvar för hans förtryck emot andliga och lekmän, emot adeln, korporationer och folket. Han låter honom förstå, huru stora fördelar han genom påfvens nåd vunnit, och låtsar visa faderlig mildhet, då han icke strax "fattar koger, pilar och båge", utan gifver honom tid att bättra sig och undvika domen. För att likväl kunna försvara sig inför Gud, "som fordrar räakenskap för både hans och undersåtarnes själar", har han, heter det, efter mogen öfverläggning med bröderna, kallat biskopar och abboter jemte kapitel vid domkyrkorna och rättslärde att möta i Rom för att med dessa, som älskade konungen och riket, rådslå om afhjelpande

¹⁾ Anf. bok II: 129, jfr. GUIZOT, *Hist. de la civil. en France*; 45 Leçon.

²⁾ BOUTARIC l. c. p. 104 anför efter äldre källor, att konungen sändt Pierre Flotte till Rom för att af Bonifacius begära Saissets afsättning. Om Filip verkligen så gjort (DRUMANN betviflar det), så kan detta endast hafva så mycket mer förtörnat kurian.

³⁾ Bonifacius var här i sin fulla rätt; hela processen var emot kyrkolagarne; en biskop fick ej dömas af lekmän; till och med kyrkomötena hade enligt papalsystemet ej rätt att döma utan påfvens hörande. BOUTARIC anf. bok s. 103 följ. HEFELE, *Conciliengesch.* VI: 291.

⁴⁾ Bullan *Secundum divina* af d. 5 Dec. 1301.

⁵⁾ Bullan "*Salvator noster*".

⁶⁾ Bullan *Ausculda fili*. Den är sällsynt i ostympad form, ty Clemens V måste på Filips bud radera de värsta ställena deruti. De finnas anförda inom klammer af HEFELE i hans *Conciliengeschichte*, VI delen.

⁷⁾ Man kan ej neka till, att i dessa tillvitelser fans mycken sanning. Filips skötesynd var försämring af myntet, men dessutom hade han låtit icke så få handlingar af godtycke och hårdhet komma sig till last för att skaffa penningar. De fakta, som anföras af BOUTARIC sid. 156 följ. visa, huru långt konungens ämbetsmän kunde gå. Det tyckes derföre, som om Gregorius VII aldrig kunde haft rättfärdigare sak gentemot Henrik IV, eller Innocentius III emot Johan utan Land. Men tiderna hade förändrats, och det var en stor åtskilnad emellan sådana personligheter som de nämnde och Bonifacius. Och den som ville, såsom den senare, beherska världen, hade bort bättre pröfva tidens tecken.

af missförhållandena i regeringssättet och åstadkomma, hvad som var nyttigt för riket. Det skulle stå konungen fritt att sjelf dervid närvara¹⁾.

Bullan var, såsom nämnt är, författad den 5 Dec. 1301. Men man betänkte sig länge i det höga konsistoriet, innan man afsände den och först sedan afskrifter blifvit gjorda för de andligas i Frankrike räkning, afsändes den påflige legaten Normans dermed till konungen. Då denna bulla den 10 Febr. 1302 förelästes i rådet, väckte den oerhörd harm. Grefven af Artois, konungens broder, skall hafva ryckt den ur händerna på nuntien och kastat den på elden²⁾. Filip förbjöd de andlige vid straff af egendomsförlust och afsättning att resa till Rom; förnyade förbudet mot utförsel af penningar och värdefulla saker och satte vakter vid gränserna och i Alpernas pass för att öfvervaka dessa påbud. Af sig sjelft förstås, att Normans strängeligen förbjöds att offentliggöra skrifvelsen; han fick visserligen Saisset frigifven, — konungen synes ej hafva velat honom något ondt, utan önskade blott visa sin magt, — och innan det beramade conciliet hann sammanträda, hade konungen den 10 April 1302 Frankrikes representanter församlade omkring sig för att låta Bonifacius på en gång känna konungamakten och folkviljan. Les états généraux se vi här första gången församlade för att stödja konungen mot hierarkien och påfven. Det var ett betydelsefullt tecken till, att Medeltidens sista skifte var inne.

Det var visserligen ingenting nytt att i dylika frågor inhemta folkets samtycke. Men det nya för Frankrike var, att nationens representanter mötte fördelade på dessa tre stånd: adel, andlige, borgare. Stälde emellan de ofrälse stånden och konungen, skulle de andlige hafva utsigt att alltjemt vara i minoritet och så blifva medgörligare. Det var Pierre de Flotte, som inför dessa alla uppträdde såsom påfvens anklagare. Bonifacius ville, heter det, rycka till sig magten öfver Frankrike. Anklagelsen stödde sig ej på bullan *Ausculda fili*, utan på det korta sammandrag af denna bullas innehåll, som under namn af *Deum time* cirkulerade, och som, enligt hvad vi nämnt, ej erkändes af påfven. Konungen lät fråga biskopar och adel, af hvem de fått sina län, och de svarade enstämmigt:

¹⁾ Stilen i denna bulla är sådan, att icke ens sausade katholska författare velat försvara den. Visserligen säger TOSTI: "Fu scritto in questa sentenza al Bello, con vigoria di modi, come conveniva, ma senza intemperanza. non trovando lanciata alcuna censura, non minacciato alcuno scioglimento di giuramento dei Francesi ad obbedirlo, non deposizione di trono." Men han har också ej upptagit (Documento II: 298) de utstrukna ställena, der t. ex. konungen liknas vid afguden Bel (en anspelning på hans tillnamn). HEFELE, *Conciliengesch.* VI: 296 klandrar också tonen uti densamma och visar, att påfven lemnar sina föregångare efter sig. DAMBERGER, cit. af HEFELE, nekar dess äkthet för att rädda påfven, men då det är bekant, att Clemens V måste deri göra ändringar, är dess äkthet höjd öfver allt tvifvel. MARTIN, *Hist. de France* IV: 422: Boniface s'abusait sur sa force réelle; parce qu'il touchait à autant de choses, que Gregoire VII ou qu'Innocent III, il se croyait aussi fort qu'eux, il ne voulait pas voir, que là où la main de ses prédécesseurs faisait ployer toute résistance, sa main à lui se levait en vain. — L'affluence prodigieuse des pèlerins à Rome, — tous ces spectacles inouïs avaient enivré le superbe viellard.

²⁾ På grund här af har HEELE m. fl. påstått, att den så beryktade bullan: *Deum time* och konungens svar då hafva blifvit understuckna. Huru som helst dermed må vara, är man väl ense om, att dessa aktstycken ej äro äkta. Bonifacius och hans omgifning neka till dem. DRUMANN har också visat, att stilen i nämnda bulla är olik de öfriga.

af konungen. Han höll ett tal, deri han framställde, huru hans lysande förfäder eröfrat Frankrike från barbarerna och med Guds hjälp allena bibehållit det och sålunda hade det allena af Gudi. Han vore färdig att vandra i deras fotspår och offra allt sitt goda för att skydda rikets oafhängighet. Och med antydning om det sammankallade kyrkomötet försäkrade han, att han skulle betrakta dem, som åtlodde påfvens bud, såsom sina personliga ovänner¹⁾.

Efter en kort öfverläggning hade de andlige trädts afsides för att öfverlägga. De sände konungen genom Robert af Artois det svar, att de voro färdiga att offra sitt lif för Frankrikes krona.

Man beslöt, att riksdagen skulle i folkets namn protestera emot påfvens fordringar, presterskapet skulle skriva till påven personligen, då de ju emottagit kallelse till kyrkomötet, de ofrälse stånden till kardinalerna.

De församlade baronerne vända sig till kardinalerna på folkets tungomål, föra ett kraftfullt språk, erinra dem om det fasta och gamla band, som funnits mellan Romerska kyrkan och Franska folket, om huru mycket detta lands ridderskap för tron offrat och lidit. De klaga, att "den, som nu regerar kyrkan", under vänskapens sken störer frid och enighet och vill göra honom, som med Guds nåde är Frankrikes konung, till sin vasall. De förklara, att de ej önska några förbättringar införda utan genom konungen och framställa på ett behjertansvärdt sätt vådan af, att så stor del af presterskapet på så lång tid far utländes. De bedja kardinalerna att rätta och styra den förvände mannens dårskaper, "på det Herrans heliga krig och andra goda och nyttiga verk må kunna utföras". Och till slut förklara de sig vilja vid detta beslut och denna mening förblifva, äfven om konungen komme på andra tankar. Och i öfverensstämmelse härmed yttrade sig tredje ståndet.

Det var Filip nogsammt bekant, att påven hade ett oppositionsparti i konklaven. Han hade trott sig kufva allt motstånd, då han krossade familjen Colonna. I kampen mot dessa gamla medtäflare hade visserligen Orsinierna gifvit honom sin hjälp. Men att de lika litet som de öfriga adelsfamiljerna tyckte om en oinskränkt herskare i Italien, skulle Bonifacius få erfara²⁾.

I sin besvärsskrift till påven iakttaga visserligen prelaterne en vördsammare ton, kalla honom "den helige Fadren" och urskulda sig snarare än besvära sig. Ja, de tyckas vid första påseendet ställa sig som påfvens förbundne och gifva i kyrkans intresse en skildring af tillståndet i landet, af det ogynnsamma intryck, som påfvens bulla gjort och af den sammankallade riksdagen. Ser man likväl på innehållet, så är denna skrifvelse alltigenom ett försvar af Filips åtgärder och en anklagelse emot påven. Tosti³⁾ menar väl, att man ej kan fästa någon vikt vid besluten i en sådan riksdag som denna, då *les états généraux* alltid visa sig slafviska mot konungen. Men ehuru stor åtskilnaden är

¹⁾ DU PUY hos BOUTARIC s. 23. DRUMANN II: 34 följ.

²⁾ HEFELE VI: 326 vill till och med se en länge förberedd plan att störta Bonifacius, utgången från sjelfva kardinalkollegiet, särskildt dess Franske medlemmar.

³⁾ II: 115: Gli stati generali, che era uso assembrare il Bello, erano adunamenti di gente servile.

mellan dem och Engelska folkets representanter, och ehuru det måste medgifvas att Filip grundligt bearbetat opinionen, så beröras likväl sådana ting, som då kändes af både prester och lekmän såsom missförhållanden, och som ett århundrade senare voro ämnen till ständiga klagomål. Dit höra i synnerhet bortskänkandet af andliga lägenheter till utländingar, försvagandet af ärkebiskoparnes magt, alla andliga måls dragande till Rom och kurians dervid visade falhet.

Den 26 Juni följde härpå från Anagni kardinalernas svar till de ofrälse stånden och kort derefter påfvens till presterskapet. Ehuru de förre gingo till mötes så mycket som möjligt, tydde till det bästa de starkaste uttrycken i de senaste bullorna och på enskild väg sökte inflytelserika ädlingars medling, kunde de dock ej annat än förehålla adeln och borgerskapet, hurusom de "icke talat med tillräcklig vördnad om honom, som genom Guds försyn var öfversteprest öfver den Romerska och allmänna kyrkan". De kunde ej annat än fasthålla yrkandet på Concilium, hvilket steg de likväl sökte att gifva den bästa uttydning.

Mycket skarpare lydde Bonifacii svar till presterskapet¹⁾. Konungen skonas visserligen någorlunda, men så mycket häftigare anfaller Pierre de Flotte, "denne enögde²⁾, men likväl helt och hållet blinde Belial, som törstar efter blod." Konungens och hans rådgifvares opposition mot påfven jemföres med Lucifers fall, och dem som sätta sin stol emot Kristi vikarie, förespås ett liknande öde som denne³⁾.

Den 30 Oktober öppnades kyrkomötet i Rom, bestående af fyra ärkebiskopar, 35 biskopar och 6 abboter⁴⁾. Det är klart, hurudana resultaten skulle blifva af förhandlingarna inom detta Frankrikes mest ultramontana presterskap med en sådan ledare och tillskyndare som Bonifacius. Detta mötes kraft och verkan blef också mindre än ingen, ty prelaterne hade vid sin hemkomst allt att frukta, och det som genast efter hände, förde med sig, att det kortlifvade conciliets akter af Bonifacii efterträdare begrofvos i glömska, så vidt det ske kunde. För sin del ansåg sig Bonifacius ej kunna vika ett steg tillbaka, utan aflät bullan *Unam Sanctam*. Efter en mängd hårdagna och misstydda skriftställan kommer påfven deri till slut till läran om de båda svärdens⁵⁾, hvilka tillhöra S:t Petrus och hans efterträdare ensam och drager deraf den slutsatsen, att "alla creatur äro den Romerske påfven underkastade och utom honom är ingen frälsning"⁶⁾.

¹⁾ Bullan "*Verba delirantis filiae*", anförd hos TOSTI II: 302 i sammanhang med bullan *Unam Sanctam*.

²⁾ Pierre de Flotte, konungens sigillbevarare och rådgifvare, hade verkligan ett sådant kroppslyte.

³⁾ Jfr. bullans ord hos TOSTI II: 304: Sed quoniam ut primus Lucifer, cui non fuit hucusque secundus, cum sequacibus suis cecidit, corruet quantacumque fulciatur potentia, et secundus.

⁴⁾ Närvarande voro ärkebiskoparne i Tours, Bourges, Auch och Bordeaux; i allt funnos i Frankrike 16 ärkebiskopar och 100 biskopar enl. CHÉRUET anf. bok u. o. *Evêchés*.

⁵⁾ RAYNALDUS *ad. ann. 1302 § 14*: In hac ejus potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet et temporalem evangelicis dictis instruimur — — uterque ergo in potestate Ecclesiae spiritualis scilicet gladius et materialis; sed is quidem pro Ecclesia ille vero ab Ecclesia exercendus, ille Sacerdotis, is manu Regum et militum; sed ad nutum et patientiam (?) Sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subijci potestati.

⁶⁾ *Ibidem*: Ergo si deviat terrena potestas, judicabitur a potestate spirituali, sed si deviat spiritualis, minor a suo superiori: si vero suprema, a solo Deo, non ab homine poterit

Ännu tycker man sig se, hurusom påfven, äfven när han spände bågen som högst, ville bereda sig väg till försoning. Han sände en fransman, kardinalen Le Moine, till Frankrike med någonting midt emellan klagomål och fredsförslag¹). Bonifacius borde hafva kunnat se, hvad som var att vänta af Filip, och besinnat, att hans arm mycket mindre kunde nå Frankrikes konung än Fredrik af Sicilien. Men vana vid absolut lyd- nad alstrar hos den orättvisligen och häftigt befallande blindhet och öfverdrifna föreställ- ningar om magt. Filip tänkte ej mer på försoning, men begagnade med nöje tillfället att låta sina kronjurister mäta sina krafter med dekretisterna från Rom och gifva Europa exempel på, huru man kunde slå påfven med hans egna vapen. För öfrigt bevakade han alla nuntiens mått och steg och tillät honom ej att konferera med presterskapet.

Filip blef således ingalunda genom den omtalade beskickningen, såsom väl Boni- facius hade väntat, mera tillmötesgående, utan tvärtom, trogen sin vana, besvarade han det mot honom rigtade hugget om möjligt med ett värre. Han församlade den 12 Mars 1303 ett utomordentligt statsråd i Louvren och lät genom Nogaret anklaga påfven²). "Benedetto Gaietani vore", sade denne, "icke öfverherde, utan, såsom på orätt väg in- gången i fårahuset, en tjuf och en röfvere. Han vore kättare och simonist och hade på sitt samvete köttsliga synder. Derföre vände sig Nogaret till konungen, då ingen högre myndighet fans, och bad honom åtaga sig kyrkans sak". Och konungen tog sig sken af att ogerna (och derföre så mycket mera opartiskt) härvid uppträda som domare, men gaf dock sitt öra åt folkets ord.

Redan innan underrättelsen om allt detta hade nått Rom, hade i påfvens ögon Filips syndamått blifvit fullt, och han hade uttalat kyrkans stora bann öfver honom och öfver alla som med honom plägade någon gemenskap; den prest, som visat sig nog djerf att hafva åhört den bannsatte konungens bikt, skulle vid fara af lika bann inom tre må- nader infinna sig i Rom och rättfärdiga sig. Filip blef ej heller nu svaret skyldig. Nicolaus af Benefract, archidiaconus af Coûtances, som i egenskap af påflig legat skulle

judicari testante apostolo: *Spiritualis homo judicat omnia, ipse autem a nemine judicatur*". — Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus dicimus et diffinimus omnius esse de necessitate salutis.

¹) Le Moine skulle tydligtvis först och främst erbjuda Filip absolution från kyrkans bann, hvarunder han hade hemfallit. Bonifacius hoppades, att Filip skulle hafva blifvit böjd och försonlig genom de motgångar, han lidit i Flandern. Blomman af Franska ridderskapet hade fallit vid Courtray d. 11 Juli 1302, och dervid hade äfven Hertigen af Artois och Pierre Flotte, båda påfvens ifrigaste vedersakare, omkommit. Väl hade konungen gifvit prof på sin gamla halsstarrighet, ty i slutet af det år, som syntes så ogynnsamt för förverkligandet af hans älsklingsplan — Flanderns kufvande — hade han genom en beskickning, hvartill hörde hans kansler Pierre de Mornay och biskopen af Auxerre, förklarar, att han ej mer erkände påfven som skilje- domare i den Flandriska frågan. Men å andra sidan byggde han sitt hopp på Le Moine. Denne var bördig från Frankrike, personligen tillgifven konungen och af honom älskad. — HEFELE VI: 319.

²) CHÉRUEL anf. bok u. o. *Assemblées politiques* anser också detta möte för en för- samling af les états généraux. Men BOUTARIC har med flera skäl styrkt osannolikheten häraf. Också tyckes det mera förenligt med Filips klokhet att handla med representanterna för sitt rike hvar för sig, då det gällde ej blott en principfråga, huruvida Frankrikes konung skulle vara den verkliga regenten eller icke, utan då han ej förehade någonting mindre än domen öfver påfven, hvilken ju aldrig tillkommit en ständerförsamling.

öfverföra bannbullan, blef på konungens bud under vägen uppfångad, hans papper konfiskerades, och den andre legaten Le Moine var glad att kunna fly ur landet.

Nu rustade man sig å ömse sidor. Bonifacius hade ingen här, han måste söka att föra andras emot sin vederdeloman, der var emellan Pyreneerna och Rhen ingen, som vågade sätta ett nytt namn upp emot Capetingernes 300-åriga ättartal, han måste söka en motkonung annanstädes. Fred slöts med Sicilien utan både vinning och ära; han sade sig kanske sjelf, att han bort göra detta, innan hans tillgångar voro uttömde, hans allierade utmattade, och verlden sett det andliga svärdet slött falla tillbaka. Han vände sig till Frankrikes och Filips naturlige fiende Edward I, för att förmå honom att föra det heliga kriget, men hade den förtrytelsen att se honom, som var sysselsatt med de orolige Skottarne, föredraga en fördelaktig fred med Filip, framför äran att vara kyrkans kämpe, och denne hade nu fria händer att låta det ultramontana clerus erfara den världsliga magtens arm. Deremot såg det ut, som om påfven vunne på sin sida Albrekt. "Konungamördaren" bekräftades i sitt ämbete och fick till lön för sin derpå följande underkastelse Frankrikes krona såsom län af Romerska stolen.

Men Filip å sin sida var ingalunda overksam. Isynnerhet om så varit fallet, att han lika mycket genom fruktan och slugt bedrifna underhandlingar som på öfvertygelsens väg vunnit folket och presterskapet, af hvilket senare ju icke så få dignitärer åtydtt Bonifacii bud och begifvit sig till kyrkomöte i Rom, så var af vigt att drifva den begynta kampen till ett lyckligt slut, innan ställningen förändrats och nya förhållanden gifvit vapen i hand åt den aldrig hvilande Bonifacius. Carl af Neapel var visserligen ej synnerligen farlig, och äfven Albrekt tänkte oaktadt sina underdåniga utlåtelse blott på egna fördelar.

Men Bonifacius hade sjelf en gång fäst Filips uppmärksamhet derpå, att han behöfde Roms vänskap, omgifven, som han var, af oroliga grannar. Konungen har också försökt att vinna kyrkans forne fiende Aragonien, men förgäfvets¹⁾. Och i allmänhet hade romaretågen, äfven de mest lysande, att uppvisa stora förluster och inga varaktiga fördelar för furstarne. Man hade sett, att det annars söndrade Italien kunde blifva enigt, när det gällde att fördrifva främlingar. Nu framkom Nogaret i statsrådet den 12 Mars 1303 med det förslaget att genom hastigt öfverfall bemäktiga sig Bonifacii person och, om möjligt, föra honom fången till Frankrike. Tydligtvis har han dervid styrkts af de landsflyktige herrarne Colonna, hvilka brunno af begär att hämnas sin slägts ruin och

¹⁾ CURITA, *Anales de la corona de Aragon* I: 413. (På Filips förslag hade Frankrikes och Aragoniens sändebud stämt möte i Narbonne. - Y propusieron los Franceses que el Rey de Aragon por si y sus reynos se confederasse con el rey de Francia y estuiesen aliados para en comun defensa de sus estados, contra qualesquiere Principes *senalamente contra el Papa Bonifacio*, si intentasse de proceder contra sus personas y reynos o quisiesse disminuir y derogar sus derechos y libertades, y los costumbres antiguas de sus reynos y sus temporalidades o atentasse *por alguna via* algo contra ellos. Men de Aragoniske sändebuden afslögo bestämdt hvarje förbund. Los ambaxadores del Rey de Aragon respondieron a lo que se propuso de parte del Rey de Francia, que bien sabian que aviendo el Rey su senior prestado juramento de fidelidad a la Iglesia Romana por razon del reyno de Cerdena y siendo le obligado por razon de los oficios que tenia por la sede Apostolica no podria buenamente tratar de ninguna confederacion con el Rey de Francia ni con otro principe.

vanära. Medlemmarne af denna familj hafva gått till efterverldens minne såsom typer af själfsvåldiga och tygellösa aristokrater under näfrättens tider, och gamla traditioner hade lärt dem att för sina syften begagna den aldrig hvilande partilidelsen. De visste väl, att, oaktadt frid syntes vara i det yttre mellan påfve- och kejsaremagt, Ghibelliner och Guelfer ständigt voro färdiga att bryta med hvarandra, de visste, att ifrån Alperna till Ceperano otaliga funnos, som voro villiga att sälja sitt lif för ett förtvifladt företag. Också i påfvens egna områden, der efter korståget mot huset Colonna en mängd godsindragningar följt, voro icke så få missnöjda, och de genom plundringen af de landsflyktigas gods rika nepotfamiljerna närde hatet mot den i öfrigt mångenstädes hatade kyrkofursten. Nogarets förslag omfattades med tillfredsställelse; han försågs med kunglig fullmakt att underhandla och sluta fördrag. På det att Filip alltjemnt skulle hafva stöd af Franska folket, kallades en mängd prelater, baroner och rättslärda att möta i Juni 1303¹⁾.

Det beramade herremötet egde rum den 13 och 14 Juni. I stället för Nogaret, som för flera månader sedan lemnat Frankrike, framställdes anklagelsen mot påfven af Guillaume de Plasian, herre till Vézénobres i Uséz, hvilken dervid understöddes af konungens broder Louis d'Evreux, Guido grefve af St Pol och grefve Jean de Dreux. Det kan väl vara, att de 29 anklagelsepunkter, som anfördes, voro till en stor del upp-diktade²⁾; några bära i påfallande grad prägel af tidens vidskepelse³⁾, andra af småaktigt rättshafveri⁴⁾. Det kan dock ej nekas, att påfven visat sig ovärdig att bära Herrens ämbete, då han, för vinnande af magt, sått tvedrägt och anstiftat krig flerstädes⁵⁾, det måste medgifvas, att han sökt förmå Edward I till krig mot Frankrike och hårdt behandlat påfven Coelestinus. Utan anklagelse för kätteri har man ej vågat angripa Roms biskop, och derföre hafva Filips rättslärd sörjt för, att äfven villfarelser anfördes emot honom. Dessa senare tyckas visserligen höra till det mest sökta och konstlade i hela rättegången; men om man besinnar, med hvad grunder herrarne från Languedoc sett inquisition och kättaredomstolar fälla blodsdömmar, så skall det mindre väcka vår förvåning, om konungen genom hela detta tillvågagående vunnit åtminstone skenet af rätt. Ja, äfven hvad beskyllningen för otro angår⁶⁾, så tyckes den icke alldeles vara utan

¹⁾ BOUTARIC I: 28, medgifver, att församlingen i det stora hela har karakteren af états généraux (och den kronist, som härvid är hufvudkällan, tyckes antaga detsamma) men fäster uppmärksamheten derpå, att i sådant fall det ej skulle behöfts att begära samtycke dertill af representanter för de tre stånden, hvilket Filip sedermera gjorde.

²⁾ SCHLOSSER, *Verldshistoria* (Sv. öfvers.) VIII: 8 anser dem alltigenom upp-diktade annorlunda dömer NEANDER *K. G. VI*: 10 följ.

³⁾ DRUMANN. 6 Abschn. § 14: 10 (Efter DU PUY) "Er hat einen Hausteufel, den er in allen Dingen befragt, daher rühmte er sich einmal, kein Mensch könnte ihn hintergehen 11 Ausserdem verkehrt er mit Wahrsagern und Wahrsagerinnen.

⁴⁾ 28 Die Franzosen, sagt er, werde er in kurzem zu Märtyrern oder zu Abtrünnigen machen.

⁵⁾ 13. Gegen das ausdrückliche Vermächtniss Christi: meinen Frieden lasse ich euch, verhindert er den Frieden, so weit es ihm irgend möglich ist und säet Zwist und Krieg. Einst erlaubte er einer Partei nicht sich mit einer andern zu versöhnen; als man dringender wurde, fügte er hinzu: und wenn der Sohn Gottes und der Apostel Petrus vom Himmel herabstiegen und es beföhlen, würde er es nicht erlauben".

⁶⁾ Anklagelsep. 1: Bonifacius glaubt keine Unsterblichkeit der Seele und also 2. kein ewiges Leben, wesshalb er es für keine Sünde hält so viele sinnliche Freuden als möglich zu

grund, då Bonifacius genom att på ett upprörande, lättsinnigt sätt behandla heliga ting, kränkte den tidens religiösa medvetande¹⁾, hvarpå icke så få exempel finnas, oaktadt den tidens sagesmän i allmänhet söka att ställa honom i en fördelaktig dager.

Efter anklagelseaktens slut bedyrade Plasian med ed, att han ej föredragit detta af hat mot Bonifacius eller mot någon annan, "han vore beredd att med hand och mun försäkra, att påfven vore en kättare och ville göra detsamma på ett allmänt concilium med all vördnad för den Romerska Stolen". Han uppmanade konungen, "hvars pligt det var att skydda den heliga modren kyrkan, och prelaterne, som voro hennes pelare, att verka för, att ett sådant komme till stånd". Filip ställde sig härvid mycket opartisk. Han hade gerna velat med sin egen mantel skylla den Helige Fadrens blygd, men kunde dock, sedan han hört såväl dessa besvärspunkter, som dem, hvilka kort förut riddaren Nogaret anført, icke längre visa öfverseende, på grund af sitt nit för den katholska tron, för hvilken hans fäder offrat lif och egendom". Han uppmanade derföre de församlade herrarne att till ett sådant concilium medverka och appellerade till detta emot det bann, som var afkunnadt emot konom, hans vasaller och undersåtar".

Med lekmännen hade presterskapet förenat sig; i en enskild skrift hade de vädjat till en rätt påfve och till ett lagligt allmänt kyrkomöte. För att yttermera förvissa sig om deras bistånd tog Filip af dem skriftlig förbindelse att skydda hans värdighet såsom Frankrikes konung emot hvem helst, som ville kränka honom, äfven emot Bonifacius. Man har, som det synes, med orätt låtit allt klander för svek, tubbande, och rättens böjande i denna handel falla på konungen. Men att han tog sin tillflykt till öfvertalningar och rättsknep på en tid, då det allmänna rättsmedvetandet var så föga utveckladt, bör väl ej förundra oss, då 19:de århundredet, som berömmar sig af att ega ett internationellt rättssystem, har sett lika hänsynslösa tilltag rättfärdigas. Filip var ju dessutom den rättmätige arftagaren till Karl den Stores rättsanspråk, detta hade ännu ej någon vågat att bestrida, och dessa anspråk hade Bonifacii föregångare ofta erkänt, under det att den Pseudoisidoriska rätten, hvarpå dekretisterna stödde sig, var sammanväfd med diktade urkunder, så uppenbart falska, att i vår tid ej ens de ultramontane vågat försvara dem, och som i förvändhet öfverträffades blott af den usla skrifttolkning, hvarmed hvarje af påfvens anspråk rättfärdigades. Dessutom kunde Filip ännu sägas kämpa för lif och krona, ty hvarthän hatet kunde föra påfvarne, visade Hohenstaufernes och Aragoniska husets historia.

Filip och hans jurister åtnöjde sig ej med herremötets beslut²⁾, utan sörjde för, att det gillades och undertecknades af universitetet i Paris och de anseddaste män i Frankrike, och innan årets slut hade Plasian samlat omkring 700 underskrifter³⁾.

geniessen und öffentlich verkündigt, er wolle lieber ein Hund, eine Esel oder irgend ein anderes unvernünftiges Thier sein, als ein Franzose; so würde er nicht sprechen, wenn er glaubte, dass der Franzose eine Seele hat die zur ewigen Seeligkeit gelangen kann; jfr 4, 8.

¹⁾ Jfr NEANDER, anf. st. s. 4.

²⁾ Filip söker på allt sätt folkets understöd. Hvad som de vid mötet närvarande herremännen och juristerna beslutit, upplästes den 24 Juni inför en ofantlig folkmassa i palatsets trädgård. BOUTARIC s. 28.

³⁾ DRUMANN, II: 27.

Då Filip bragt detta till slut, var hans vederdeloman icke längre bland de lefvandes tal. I kyrkostaten hade sakerna hastigt hunnit till afgörande. Redan på våren 1303 hade Nogaret begifvit sig till Italien. Hans följe, knappt stort nog för att vara en vanlig ambassad, väckte ingen uppmärksamhet. Så mycket bättre var han försedd med penningar. Icke blott var han åtföljd af Giovanni Musciatto di Franzesi, en Florentinare, som varit Filips högra hand vid alla hans finansiella åtgärder, utan hade också anvisning på ett vaxhus, bröderna Petrucci i Florens, hvilka utan att vara egentligen invigda i hemligheten, hade befallning att förse honom med penningar. Senare på året finna vi honom på Staggia, ett slott nära Siena, tillhörigt Musciatto. Det blir snart medelpunkten för alla det Ghibellinska partiets stämplingar¹⁾; hit församla sig alla de, som gamla familjetraditioner eller nya öfvergrepp gjort till fiender mot den ingalunda allmänt älskade kyrkofursten. Till det förra slaget hörde Godofredo och Giovanni da Ceccano degli Annibaldeschi, hvilkas fader kastats i fängelse och beröfvats sin egendom såsom beslägtad med familjen Colonna och misstänkt att med densamma stå i förbund; till det senare bröderna Reginaldo da Supino och Tommaso da Marolo, hvilka Bonifacius dödligt förolämpat, derigenom att han tvungit en af sina nepoter Francesco Gaetani att förskjuta deras syster och sätta henne i kloster, ehuru han var förenad med henne i lagligt äktenskap. Och genom alla dessa missnöjda underhandlade Nogaret med dem, som voro likgiltiga eller i sin trohet vacklande. Så var förhållandet med två af kardinalerna: Riccardo da Siena och bröderna Colonnas morbror Napoleone Orsini, hvilka påfven till en början gynnade, men sedan genom sitt öfvermod förolämpat. Hit smög sig också på omvägar — väl förklädd, ty ett pris hade påfven satt på hans hufvud — Giacomo eller, som han kallades, Sciarra Colonna, brinnande af åtrå att hämnas förlusten af sin ära och sin egendom. I honom fingo de förbundna en ledare, på hvilken de med säkerhet kunde lita, och på samma gång en öfvad partigångare, väl bekant med alla förhållanden i Kyrkostaten.

Bonifacius anade intet ondt. Han kunde visserligen sjelf ej nå Filip och således ej gifva sina bannbullor kraft; men å andra sidan fattades för Franska konungen hvarje laglig förevändning att inrycka i Italien. Dess mäktiga republiker, bland hvilka funnos de, som hade inkomster vida öfverstigande Franska kronans, och hvilkas härbann, åtminstone till truppersnas antal, kunde mäta sig med Filips armé, skulle väl göra honom vägen stridig, och under tiden kunde påfven hinna samla nog fiender för att göra hans företag om intet. Äfven Tyske kejsarens romaretåg, ehuru deras namn och värdighet utgjorde lösensordet vid de inre partistriderna i Italien, hade upphört att vara af någon betydelse.

¹⁾ HEFELE VI: 326 tyckes gifva oppositionspartiet bland kardinalerna skulden för öfverfallet i Anagni, och bevisar, att hans vederdelomän i det höga konsistoriet redan i begynnelsen af hans pontifikat utspridt förklenliga rykten om hans sedlighet och tro och stämplat mot honom vid Franska hofvet. Här af tyckes följa, att de beskyllningar, som framställdes mot Bonifacius af Plasian, voro ej af honom eller Filip uppdiktade, hvilket Tosti helst låter påskina, utan flöto ur Romersk källa. Men var också Bonifacii störtande och öfverfallet i Anagni de Italienska baronernas verk (GREGOROVIVS V: 569), så var dock Nogaret själen i förbundet. Ännu d. 29 Oct. 1312 qvitterade i Paris Raynaldo da Supino 10,000 floriner "de auxilio, quod fecit pro executione captionis Bonifacii".

Bonifacius älskade att vistas i Anagni isynnerhet under den varma årstiden; der hade hans släkt stora besittningar, stadens borgare hade med glädje helsat Benedetto Gaietanis alla framgångar¹⁾, der kunde han, fjerran från Roms partistrider, i lugn arbeta på sina planers utförande. Också hade han ej varit overksam. Så snart han fått underrättelse om anklagelsen i Paris, utfärdade han såsom svar derpå bullan *Nuper ad audientiam nostram*. Härigenom beröfvades universitetet i Paris sina privilegier, det förbjöds att vidare utdela värdigheter eller att besätta sina lärostolar, tills det redt sig från beskyllningen för kätteri. Äfven landskyrkan skulle känna påfvens straff. Han förbehöll sig att tillsätta alla platser vid domkyrkor och klosterkyrkor, och de skulle vid dödsfall vara lediga, ända tills konungen gjort bättring. Den bulla, som öfver Frausmännens konung uttalade bann och interdikt, var redan färdig och skulle på den Heliga Jungfruns födelsedag (d. 8 Sept.) allmänt kungöras.

Dagen dessförinnan tidigt före soluppgången höll Nogaret med omkring 300 välrustade ryttare utanför stadsporten i Anagni; det var lemningen af den här, som skulle hafva utfört det heliga kriget mot Sicilien. Den hade genom Valois' återtåg och freden blifvit sysslolös. Till dem hade från olika håll slutit sig de missnöjde herrarne med sina vänner och klienter under ledning af Sciarra Colonna. Porten öppnades af stadens ghibelliner; ledda af Adenulfo Maffeo²⁾. De sammansvurne utvecklade kyrkans fana och oriflamman och redo genom gatorna under ropet: *ned med Bonifacius, lefve konungen af Frankrike!* Till dem slöto sig en mängd pöbel, som hoppades byte, och andra, som franskt guld lockat. Men ännu var icke allt vunnet. I Anagni, liksom i de flesta Italienska städer, hade de store omskapat sina palatser till fästningar, och borgarena stodo till större delen på påfvens sida. Plötsligen finna angriparne vägen spärrad; från den befästa domkyrkan äfvensom från kardinalernas hus mötas de af pikar och kastvapen, och beväpnade, ledde af påfvens brorson Conticelli, falla dem i sidan och tränga dem tillbaka, under det dennes broder Francesco Gaetani kastar sig till häst för att skaffa undsättning. Men de sammansvurne hade beredt sig på allt. Hunnen utom staden greps han och återfördes af Nogarets utskickade. Denne lät derefter med larmklockan samla Anagnis borgare på torget och förständigade dem genom Adenulfo och den ifrån påfven affallne gonfalonieren Giffredo Bussa, att det ej var något, som gällde staden, utan endast en fredlig beskickning, som hade kyrkans väl till syfte. Så förmåddes dessa att en tid blifva overksamme åskådare af striden³⁾. Emellertid hade de trogne flockat sig omkring påfven och under ledning af kardinalerna Theodorich af Orvieto och Niccolo Boccasini samt herrarne Gaetani gjort ett förtvifladt motstånd. Men Sciarra Colonnas vilda tapperhet och de sammansvurnes öfverlägsenhet skaffade dem till slut öfvervigten, och, sedan domkyrkan fattat eld, inträngde de i det påfliga residenset, understödde af en mängd slodder, som längtade att plundra påfvens skatter.

¹⁾ Särskildt staden Anagnis borgare hade med glädje helsat honom, då han såsom nyvald påfve anträdde vägen från Neapel till Rom och for igenom deras stad. Jemf. kardinalen *Giacomo Stefaneschis* carmen hos RAYNALDUS ann. ad. 1294.

²⁾ *Ferreti Vicentini Historia* hos MURATORI IX: 1003 följ.

³⁾ Den öfvan anförde *Franciscus Pipinus* auct. st. 740: "Hujusmodi excessus Populo Anagniae displicebant, quamvis ad eos perpetrandos nobiles secuti erant ut pecudes".

Då Bonifacius såg, att all utsigt om hjälp var förbi, tyckes han hafva velat imponera på sina fiender. Han besteg den påfliga thronen, och i full ornat, med krona, kors och nycklar inväntade han sina fiender ¹⁾. "Efter han såsom Kristus skändligen förråddes, vill han åtminstone dö, såsom en påfve anstod". Men det gick icke nu till, såsom på Gregorii VII:s tid, och äfven Attila och hans råa följen hade varit mottagligare för den presterliga höghetens intryck än de under interdikt och bann uppvuxna Italienarne. Utan att egentligen bära våldsamt hand på honom ²⁾ sårade och förbittrade de sammansvurne på allt sätt den öfvermåttan häftige och retlige hierarken. Han förlorade sin frihet, fick se sitt palats plundradt, der han förvarade de omätliga rikedomar, som jubelåret och den systematiska beskattningen i öfrigt inbragt, och fick af Sciarra höra de hårdaste förevitelser, under det Nogaret sökte aftvinga honom det ena medgifvandet efter det andra för att derpå grunda rättsanspråk.

Nogaret ämnade föra honom till Lyon och der ställa honom för ett allmänt concilium, då påfven sjelf ej kunde förmås till att sammankalla ett sådant, — då, under ledning af kardinalen Lucas Fieschi de Lavagna, hans vänner och de öfver hans grymma behandling upprörde Anagninerna reste sig, och under fältropet: "*lefve påfven och hans familj, död åt förrädarne*", stormade mot det af Reginaldo Supino besatta påfliga slottet. Längre kämpades; slutligen kastades de sammansvurne på alla punkter tillbaka, Nogaret blef sårad, Sciarra och hans vänner flydde, några af dem togos till fånga, den franska fanan, som man uppsatt på palatset, nedrefs och släpades på gatorna och påfven fördes i triumf tillbaka till Rom, der han med hedersbetygelser emottogs af adeln och folket ³⁾.

Så fick Bonifacius sin frihet och sin magt tillbaka, som det syntes, liksom Henrik IV till slut segrade öfver Gregorius VII både i Tyskland och Italien. Och likväl, såsom "i Canossa kejsaremagtens stjärna bleknade", så gick påfvemagtens ned i Anagni.

Bonifacius var sig icke lik efter uppträdet i Anagni ⁴⁾. Hans mod och krafter voro försvunna, om man finge gifva sådant namn åt den falska föreställning om magt,

¹⁾ Pipini Chronicon berättar något annorlunda: His cognitis Papa paucis cum concomitantibus dixit: Aperite mihi portas camerae, quia volo pati martyrrium pro Ecclesia Dei. Et statius Cruce de vero Ligno coram oculis suis posita, apertis portis, dum aggressores Cameram ingrederentur, invenerunt eam extenso cuncto supra crucem. Quos dum vidisset intrepide ad eos loquutus ait: venite amputare mihi caput, quia martyrrium pati volo.

²⁾ I den första hettan och segeryran skall Sciarra Colonna med draget svärd hafva rusat emot den åldrige påfven och tillropat honom "maledictus malefacius", ryckt honom i armen och velat genomborra honom, men hindrats af Nogaret, som hade sina egna planer att genomföra. Nogaret plågade för öfrigt påfven ännu mera genom sina tillmälen och hotelser, men ville likväl sedermera gå och gälla för att hafva räddat Bonifacius undan Italienarnes raseri!

³⁾ I kardinalen Stefaneschis *opus metricum* heter det:

— — rediens festinus in aliam
 Urbem quippe sacram, miro circumdatus orbe
 Vallatusque armis. O mira potentia, tantis
 Enodata malis! Numquam sic gloriatus armis
 Sic festus susceptus eam

⁴⁾ Villani VIII: LXIII: Papa Bonifazio veggendosi libero e cacciato i suoi nimici per ciò non se rallegro niente perche avea conceputo e addurato nell' animo il dolore della sua avversità.

som försvinner, så snart någon med allvar vågar göra motstånd. Kardinalerna, förut eftergifne och undfallande för hans nycker, sökte nu hvar i sin stad att inverka på honom och lyckades deruti. Den fridsälskande Niccolo Boccasini förmådde honom att redan om måndagen den 9 Sept., samma dag, som han blifvit befriad, i ett då hållet konsistorium, benåda ghibellinerna i Anagni. Matteo Rossi Orsini, som skyndat till hans hjälp ibland de första, tvang honom att förlåta Napoleone, som varit medveten om de sammansvurnes planer. Och å andra sidan ville de af hämd lågande herrarne Gaetani, som värfvat 400 Cataloniska ryttare och med dem huserade i kyrkostaten, hafva fria händer att förfölja alla sina motståndare. Sjelf var påfven emellan dessa partier nästan lika magtlös, som då han omgafs af Nogarets och Sciarra Colonnas väpnade band. Otröstlig öfver förlusten af sina skatter, kände han ännu större förbittring, då hans vänner Orsinierna, för att hindra all försoning med Stephano Colonna, läto formligen bevaka honom ¹⁾. Han föll i en häftig feber ²⁾, som den 11 Oct. 1303 gjorde slut på hans lif ³⁾.

Efter en ovanligt kort konklav — den varade blott en dag — valdes den fromme och af alla aktade Nicolao Boccasini till påfve. Han tog af pietet mot sin föregångare namnet Benedikt, den elfte i ordningen. De väljande tyckas hafva insett, att en sådan man behöfdes, som med mildhet kunde försona, hvad Bonifacius genom djerfhet och hårdhet felat; öfverfälftherren hade fört hären för långt in i fiendeland och dervid stupat, den mest försigtige af generalerna skulle nu leda återtåget, "rädda kyrkans skepp från bränningarna". Och denna uppgift hvarken kunde eller ville någon af de högättade kardinalerna åtaga sig, hvarken Matteo Rossi Orsini eller Napoleone, eller ens någon af de i kyrkostaten regerande nepoterna höllo sig framme. Carl II, ehuru med betydlig härsmagt närvarande, blott beskyddade de väljande.

¹⁾ *Bernardi Guidonis vita Bonifacii VIII* anf. bok: Super ipsum itaque Bonifacium, qui Reges et pontifices et Religiosos Clerumque et populum tremere fecerat et pavere, repente timor et tremor et dolor una die pariter irruerunt, aurumque nimis sitiens aurum perdidit et thesauros, ut ejus exemplo discant superiores Praelati non superbe dominari in Clero et populo sed formæ facti gregis ex animo curam gerentes subditorum, plus amari appetunt quam timeri.

²⁾ Deremot uppgifver *Vincentius Ferretus* anf. st., att han dött i raseri under de häftigaste smädelser. *Villani* anf. st. säger: il dolore impetrato nel cuore di papa Bonifazio per la ingiuria ricevuta, gli surse, giunto in Roma, diversa malattia, che tutto si rodea come rabbioso e in questo stato passò di questa vita.

³⁾ Hans lik fördes till S:t Peter ledsagadt af en mängd furstar och riddare, deribland Carl II af Sicilien. Man bisatte honom i ett kapell, som han sjelf låtit uppbygga och förse med mosaikarbete, och man upprättade der åt honom en präktig gravvård. Då man för byggandet af en ny basilika måste förstöra kapellet, fann man genom en sällsam tillfällighet just på hans dödsdag på det 302-dra året hans lik annu väl behållet. Det var beklädt med pallium och planeta, bar hvita perlstickade handskar, en ring på ringfingret af safir af blott 30 Scudis värde, och en liten hvit mitra af ylletyg. Bonifacius VIII måste hafva varit ovanligt stor, ty hans kropp mätte 7 ³/₈ Palma; enligt läkarnes mening var han flintskallig och skägglös. Hans grafkista står nu i S:t Petri Grotta och deröfver kan man se honom hvilande i gestalten af en död. Afbildning af detta finnes före titelbladen i Tom. I, II af Tostis arb. Hufvudet är vackert, markeradt och ädelt till sina linier, det öfverensstämmer med Giotto's porträtt, som visar ett skägglost ansigte i skönaste oval. En lång mitra lik en sockertopp betäcker hufvudet; omgifven af två kronor. GREGOROVIVS, *Grabdenkmäler der Päpste*, ss. 73, 74. *Albertini Mussati Hist. Augusta*. MURATORI X: 319; BZOVII *ann.* ad MCCCIII.

Benedikt XI:s¹⁾ regering utmärktes af en stor vishet och måtta; han arbetade på att försona med Petri efterträdare²⁾ alla de fiender, som Bonifacius lemnat honom i arf, men han sökte dock att hålla uppe traditionerna och rädda skenet. Ehuru han ej hade några nepoter att sörja för, ej några äregiriga planer på landvinningar, var han mån om att få in de sedvanliga afgifterna i skattkammaren. Emedan Filip var bann-satt, underrättade han honom ej på sedvanligt sätt om sin upphöjelse. Men så snart denne tagit ett steg till mötes, var han ej sen att upphäfva bannlysningen. Detta var under dåvarande förhållande det klokaste, ty Filip, som lyckats få folket på sin sida och hade föga att frukta af de yttre fienderna, hade icke lust att uppgifva de vunna fördelarne. Sjelfva absolutionsbullan bär vittnesbörd om diplomatisk finhet, ty, under det att dess hållning är försonlig och på alla sätt eftergifvande, har han sörjt för att sådana kraftuttryck ej saknas, bakom hvilka man i en framtid kunde dölja sitt nederlag³⁾. Ett nederlag var det, ty Filip uppgaf icke sin tanke på ett concilium och ville der hafva Bonifacius dömd och hans fiender liksom sina egna verktyg tagna till nåder. Att Filip ej ville göra många medgifvanden, kunde påfven förstå, ty i den skrifvelse, hvarmed han lyckönskade påfven efter skedd absolution, prisades visserligen Benedikt, men för att så mycket mer nedsätta hans föregångare⁴⁾. Och skrifvelsen frambars af Plasian bland andra, af honom, som vid sista riksdagen i Paris uppträdde som Bonifacii åklagare. Emellertid var Filip under Edvards I:s ålderdom och Albrekts vanmagt den mest betydande fursten i kristenheten och hade sitt parti bland kardinalerna, hvarföre Benedikt måste, då skrifvelsen var mycket berömmade, ej blott låta sig nöja, utan ock visa sin tacksamhet med sina gerningar. I April 1304 återkallades domen öfver universitetet i Paris, och det återfick sina gamla rättigheter, likaså domkyrkorna och klostren; i Maj s. å. inskränktes och tolkades bullan *Clericis laicos*, hvarjemte de andlige, som ej hörsammat påfvens kallelse till kyrkomötet, "på konungens förbön" fingo förlåtelse. Sedan således Filip och den Gallikanska kyrkan fått all den upprättelse, man kunde begära, måste han för den Heliga Stolens anseende skull ställa dem för rätta, som varit delaktige uti öfverfallet i Anagni, ehuru han låtsade sig vara okunnig om att Franske konungen ytterst var skuld till allt⁵⁾. Nogaret, Sciarra Colonna, Supino, Giffredo Bussa, deras

¹⁾ Han var i allting en motsats till sin föregångare: af ringa börd, af fridsamt sinnelag; Villani VIII: LXVI karakteriserar honom och hans regemente i följande ord: Questi fu di Trevigi di piccola nazione, che quasi non si trovò parente, o nudrissi in Vinegia quand' era era giovine cherico, a insegnare a' fanciulli de' signori da ca' Corino; poi fu' frate predicatore, uomo savio e di santa vita e per la sua bontà e onesta vita per papa Bonifazio fu fatto cardinale e poi papa. Ma vivette in su 'l papato mesi otto e mezzo; ma in questo piccolo tempo cominciò assai buone cose, e mostrò gran volere di pacificare i cristiani.

²⁾ Han måste genom en bulla af d. 23 Dec. 1303 gifva familjen Colonna absolution, dock gjorde han det med vissa inskränknningar. ZOEPFFEL: P. R. E., 2 Aufl. u. o. *Benedikt IX.*

³⁾ DRUMANN II: 157.

⁴⁾ ZOEPFFEL anf. st.

⁵⁾ Domen öfver föröfvarne af dådet den 7 Sept. uttalades först i en bulla, *Flagitiosum scelus*, daterad VII id jan. pontificatus anno I. Konungen af Frankrike nämnes icke der, men väl Guillelmus de Nogareto, Renaldus de Supino etc. Särskildt Anagnis borgare få skarpa förebråelser: "O Anagnia misera, que talia in te fieri passa es! Ros et pluvia super te non cadant, in alios descendant montes, te autem transeant, quia te vidente et prohibere valente fortis cecidit et accinctus robore superatus est."

hjelpare i Anagni kallades att rättfärdiga sig och hotades med bann, om de uteblefvo. Tydligtvis instälde de sig ej, och Benedikt skulle kanske haft nya svårigheter att bekämpa från Filips sida, nya eftergifter att göra, men han dog i Juli 1304, så hastigt, att man allmänt talade om förgiftning ¹⁾.

Nu följde ett interregnum af 11 månader och 28 dagar, med alla de söndringar och intriger, som åtföljde svåra påfveval. Till den vanliga motsatsen mellan familje- och statsintressen kommo nu också kyrkorättsliga differenser. Den aflidne påfven hade, såsom det plägar ske, när man har att medla, stött sig med alla partier. Somliga tyckte, att han varit för mycket undfallande för franska partiet och Colonna. Dessa åter ville hafva ännu flera eftergifter, ville upptagas i kyrkans gemenskap utan någon botgöring. Det Napolitanska huset hade för länge sedan önskat draga påfvarne till sin hufvudstad för att få en medgörlig länsherre, Filip arbetade kanske redan då på att få påfvens residens inom Franska kronans område. Matteo Rossi Orsini och Francesco Gaetani, ehuru hufvudmän för det Italienska partiet, hade varit oense redan under Bonifacii tid och missunnade hvarandra ännu mera nu den påfliga tiaran.

Oaktadt de senaste ekumeniska mötena bestämt en mängd åtgärder för att påskynda påfvevalet, hade kardinalerna varit nio månader tillsammans ²⁾ utan resultat. Niccolo da Prato, hufvudmannen för det franska partiet föreslog då för Gaetani, att det Italienska partiet skulle sätta på förslag tre, som ej voro Italienare och ej kardinaler, och de fransksinnade välja en af dessa. Matteo och Gaetani, som med förnöjelse sågo både hvarandra och motpartiets män uteslutna, gingo in härpå och föreslogo tre Franska biskopar, hvilka Bonifacius så godt som sjelf tillsatt, och hvilka lefde i fiendskap med Filip. Ja en af dem Bertrand de Got hade strängt taget lika mycket skäl till missnöje med Filip som Colonna med Bonifacius. Han hörde till det Engelska partiet och hade dessutom genom Carl af Valois förlorat sin egendom. Men da Prato kände honom väl och visste, att han värderade magten och äran mer än sin öfvertygelse, och att han således lätteligen skulle kunna köpas. Filip, genom ilbud underrättad om allt, som förhades i Rom, stämde möte i ett aflägsset kloster med de Got och visste att fullkomligt intaga den fåfänge och karakterssvage mannen ³⁾ och binda honom vid sina intressen. Sedan han

¹⁾ *Villani VIII: LXXX* berättar saken sålunda: che stando egli a sua mensa a mangiare, gli venne uno giovane vestito e velato in abito di femmina come servigiale della monache di Santa Petronella di Perugia, con uno bacino d'argento, iv' entro molti belli fichi fiori, e presentogli al papa da parte della badessa di quello monastero sua divota. Il papa gli ricevette a gran festa, e perchè gli mangiava volentieri, e senza farne fare saggio, perchè era presentato da femmina, ne mangiò assai, onde incontanente cadde malato, e in pochi di morì. Han hade hört saken tillskrifvas kardinalerna och anser att schismen var ett Guds straff öfver dem.

²⁾ Källan för hela denna framställning är *Villani* anf. bok c. LXXX. *RABANIS* anf. af *WATTENBACH*, har trott sig här finna en dikt och anser, att det franska inflytaudet var en historisk nödvändighet, förberedd genom kurians gamla politik. Likväl tyckes Villanis framställning passa mycket väl till de handlande personernas karakter.

³⁾ *Villani* anf. st.: Lo re di Francia avute le dette lettere e commissioni fu molto allegro e sollecito alla impresa. In prima mandate lettere amichevoli per messi in Guascogna a messer Ramondo del Gotto archivescovo di Bordello, che gli si facesse incontro, che li volea parlare. Han träffade honom i St: Jean d'Angely hemligen och visste genast att slå an på honom. Lo re parlamentò con lui, e con belle parole, di riconciliarlo con messer Carlo e poi si

gått in på allt hvad konungen fordrade, och dessutom för framtiden bundit sig ¹⁾, gaf konungen genom ilbud sitt parti befallning att verka för honom, och han blef vald.

Nu var Franske konungen faktiskt blifven kyrkans herre, isynnerhet sedan Clemens V flyttat till Avignon. Icke blott en sådan kraftfull och klok furste som Filip den sköne, utan också hans efterföljare kunde hålla kurian i trälldom ²⁾.

För reformationens heliga sak var denna seger af en viss betydelse, derigenom häfdades furstemagtens rätt och ett allmänt conciliums dignitet. Men följderna visade, att konungamagten ej var vuxen det summepiskopat, som den ville tillägna sig, att presterskapet hade alltför liten bildning och sjelfständighet för att göra cesareopapieren oskadlig, korteligen: det Avignonska påfvedömet egde alla det Romerskas fel, och somliga i högre grad, det hade ej Hildebrands storslagna syften, ej Roms ärofulla minnen.

gli disse: *Vedi archivescovo, i'ho in mia mano di poterti fare papa s'io voglio, e però sono venuto a te: e perciò, se tu mi prometterai di farmi sei grazie ch'io ti domanderò, io ti farò questo onore; e acciochè tu sie certo ch'io n'ho il podere*, trasse fuori e mostrogli le lettere e le commissioni dell'uno collegio de' cardinali e dell' altro. Il Guascone covidoso della dignità papale, veggendo così di subito, come nel re era al tutto di poterlo fare papa quasi stupefatto dell' allegrezza gli si gittò a' piedi e disse: *Signore mio, ora conosco che m'ami più che uomo che sia e vuomi rendere bene per male: tu hai a commandare e io a ubbidire, e sempre sarò così disposto*. Lo re il rilevò suso e basciollo in bocca.

¹⁾ Så snart konungen märkte, att han fått honom i sina händer, framställde han sina fordringar: Le sei speziali grazie ch'io voglio da te sono queste. La prima, che tu mi riconcili, perfettamente colla Chiesa, e faccimi perdonare del misfatto, ch'io commisi della presura di papa Bonifazio. Il secondo di ricomunicare me e miei seguaci. Il terzo articolo, che mi concedi tutte le decime del reame per cinque anni per aiuto alle mie spese c' ho fatte per la guerra di Fiandra; Il quarto, che tu mi prometti di disfare e annullare la memoria di Papa Bonifazio. Il quinto, che tu renda l'onore del cardinalato a messer Jacopo e a messer Piero della Colonna e remettigli in istato e facci con loro insieme certi miei amici cardinali. La sesta grazia e promessa mi riservo a luogo e a tempo ch'è segreta e grande. Man förmodar, att denna punkt gällde tempelherreorden. Konungen band ärkebiskopen med den högtidligaste ed "per sacramento in sul Corpus Domini". Jfr GIESELER K. G. III: I: 3.

²⁾ Den 14 November kröntes han i Lyon, en stad af sorglig åminnelse i striden mellan påfveamt och kejsaredöme. Konungen af Frankrike, Karl af Valois och många stormän voro närvarande. Vid processionen nedrasade plötsligt en vägg; påfven störtade ned ifrån hästen; hans dubbelkrona rullade i stoftet; dess skönaste prydnad, en glänsande karbunkel, stod ej att finna; tolf ädlingar i hans följe dödades. Karl af Valois skadades illa; äfvenså hertigen af Bretagne; den senare dog af sina sår. Folket spädde svåra tider och olycka. GREGOROVIVS V: 594.

Theses.

I.

In artibus ac disciplinis Theologiae rite disponendis ratio historica facilior est atque concinnior ceteris. Est praeterea ex intima Theologiae vi sumpta.

II.

Partitionem illam תורה נביאים וכתובים primo loco constitutionem et historiam canonis, deinde quodammodo etiam ea, quae libris Veteris Testamenti continentur, respicere arbitramur.

III.

Neque tamen eam "Historiam Veteris Testamenti" probamus, quam instituit REUSS. Ut enim canon temporibus Esrae non est absolutus aut perfectus, ita jam antea constitui coeptus est.

IV.

In canone Veteris Testamenti constituendo Ecclesia Christiana veteres Judaeos jure secuta est. Nam Christiani et Judaei diverso loco profecti eadem magnam partem senserunt. Hi enim talia repudiaverunt, quae antiquitatem minus redolere viderentur, illi autem ea minus probaverunt, quae insulsam rabbinorum doctrinam saperent vel a philosophis Graecorum sumpta viderentur.

V.

Dignitatem librorum Veteris Testamenti non apte Christologia metiuntur viri docti. Nam in libris choematicis re vera dicta Messiana non inveniuntur.

VI.

Libri ehoematici ea continent, a quibus pendeat doctrina Novi Testamenti, etsi scriptores non id egerint, ut Christum praedicerent.

VII.

Ex interpretibus Novi Testamenti ii, qui magna auctoritate pollent propter artem criticam, ut G. A. W. MEYER, alii, harmoniam Evangeliorum, quae vocatur, nimis aspernantur. Qui quum in veteribus, ut CALOVIO, BENGLIO, aliis id nonnumquam merito reprehendunt, quod omnia inter se ita conciliare student, ut ne minima quidem relinquatur diversitas, in vitium huic contrarium saepe incurrunt ipsi, ut quae inter se discrepent nimis diligenter indagent, et si quis diversitates, quae sunt inter capita parallela, magis ex veri similitudine quam ex iis, quae inter omnes constant, componere conati sint, prorsus rejiciant.

VIII.

In synopsi evangelica componenda Lucas in primis idoneus esse dicitur, ad quem ceteri accommodentur, quod in historia evangelica narranda se ordinem temporis sequi profiteatur. Tamen ea apud Lucam inveniuntur, quae a temporis ordine abhorreant.

IX.

Evangelium Marci primigeniam ac simplicissimam narrationem de vita Christi fuisse apparet.

X.

Evangelium Matthaei primum locum tenet non ut antiquissimum, sed propterea quod maxime cum Vetere Testamento cohaeret.

XI.

Canon Veteris ac Novi Testamenti neque temporibus oecumenicae confessionis neque reformationum aetate absolutus ac perfectus haberi potest.

XII.

Veri tamen interpretis Scripturae Sacrae est reformatores ita sequi ut neque arbitrio nimis indulgeat neque ad traditionem omnia conformet neque ea proferat, quae a sanctitate Scripturae Sacrae abhorreant.

XIII.

Medium Aevum aptissime aetate Gregorii I orditur.

XIV.

Philippus Jacobus Spener nullo modo pro rationalistarum, qui vocantur praesule haberi protest.

XV.

Theologiam Dogmaticam per rationalistas dirutam in fine saeculi XVII, ex psychologia hominis Christiani reficere studuerunt et SCHLEIERMACHER et HENRICUS SCHARTAU.

XVI.

Ea quoque re conveniunt, quod ex umbraculis Herrnhutarum egressi eorum rationem prorsus reliquerunt. In ea autem re differunt, quod ille per substantiam Spinozae, hic per experientiam christianam dogmaticam vult restituere.

XVII.

Attributa Dei optime disponuntur ex congruentia cum facultatibus mentis humanae.

XVIII.

Locum de munere Christi triplici retinendum esse censemus. Nam et cum ratione Scripturae Sacrae convenit et ex principio theologiae est gravissimus.

XIX.

Locus ille de ordine salutis psychologicis quoque rationibus fulciatur, necesse est. Incipit a vocatione, sequuntur illuminatio et regeneratio et renovatio. Glorificatione autem ad eum absolvendum opus est.

XX.

Ethica Christiana non eodem jure artis nomine utitur, quo dogmatica.

XXI.

Etbica Christiana per diversos locos theologiae dogmaticae apte dispertiri potest.

XXII.

Etiam si in libro psalmorum, qui anno 1695 a rege confirmatus est, fuerint ea, quae retineri deberent, tamen hi psalmi saeculo XIX ineunte magnam partem erant obsoleti.

XXIII.

Melior tamen erat liber psalmorum anni 1695 quam ille, qui anno 1819 a rege confirmatus est.

XXIV.

Verbo Veteris Testamenti Lutherani rarius utuntur in conventibus sollennibus quam par erat.

XXV.

Absolutio non est pro sacramento quodam habenda.
